

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM
DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**PLÜRALİST GÜVENLİK TOPLUMU
İÇERİĞİNDE ULUSLARARASI GÜVENLİĞİN
SAĞLANABİLMESİ İÇİN ULUSLARARASI
ÖRGÜTLERİN VARLIĞININ SORGULANMASI**

Kıvanç FİLİZCİ

2501120794

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Burak Samih GÜLBOY

İSTANBUL – 2019

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : KIVANÇ FİLİZCİ Numarası : 2501120794
Anabilim Dalı /
Anasanat Dalı / Programı : SİYASET BİLİMİ VE
ULUSLARARASI İLİŞKİLER Danışmanı : PROF. DR. BURAK SAMİH GÜLBOY
Tez Savunma Tarihi : 06.12.2019 Saati : 14.30
Tez Başlığı : PLÜRALİST GÜVENLİK TOPLUMU İÇERİĞİNDE ULUSLARARASI GÜVENLİĞİN
SAĞLANABİLMESİ İÇİN ULUSLARARASI GÜVENLİK ÖRGÜTLERİNİN VARLIĞININ
SORGULANMASI

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliğinin 36. Maddesi uyarınca yapılmış,
sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. BURAK SAMİH GÜLBOY		KABUL
2- DR. ÖGR. ÜYESİ GİZEM BİLGİN AYTAÇ		KABUL
3- DR. ÖGR. ÜYESİ UĞUR YASIN ASAL		KABUL

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. NAMIK SİNAN TURAN		
2- PROF. DR. LEVENT ÜRER		

ÖZ

PLÜRALİST GÜVENLİK TOPLUMU İÇERİĞİNDE ULUSLARARASI GÜVENLİĞİN SAĞLANABİLMESİ İÇİN ULUSLARARASI GÜVENLİK ÖRGÜTLERİNİN VARLIĞININ SORGULANMASI

KIVANÇ FİLİZCİ

Bu çalışma; tarihin akışında önemli bir kırılma noktası olan Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile yeni bir döneme giren ve son yüzyılda insanlık tarihinin en büyük iki savaşını geride bırakmış ancak savaşmamayı hala öğrenememiş günümüz dünyasında, uluslararası güvenlik ortamının tesis ve idamesi için İkinci Dünya Savaşı'nın ardından savaşın yok edilmesi/savaş ihtimalinin en aza indirgenmesi amacıyla ortaya konan etkili bir oluşum olan plüralistik güvenlik topluluğu içeriğinde yine özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan güvenlik temelli uluslararası örgütlere ihtiyaç duyulup duyulmadığını sorgulamak amacıyla yapılmıştır. Çalışmanın birinci bölümünde kavramsal çerçevenin oturtulması için uluslararası ilişkiler teorilerinden İngiliz Okulu içeriğinde teorik yaklaşım temel alınmış; ikinci bölümünde güvenlik temelli uluslararası örgütlerin plüralistik güvenlik topluluğu içeriğinde rol ve işlevlerini ortaya koymak amacıyla tarihsel yaklaşım kullanılmış; üçüncü bölümünde ise örnek olay incelemesi yöntemi kullanılarak İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya yeni bir bölge olarak çıkan Kuzey Atlantik'te Sovyetler Birliği tehdidine karşı oluşturulan ve günümüz dünyasında kabul görmüşlüğü yüksek bir uluslararası güvenlik örgütü olan NATO'nun günümüzün en başarılı plüralistik güvenlik topluluğu olarak değerlendirilen Avrupa Birliği ile ilişkileri ve işbirlikleri incelenmiş ve sonuç olarak uluslararası güvenliğin sağlanabilmesi için uluslararası güvenlik örgütlerine dünya toplumuna ulaşana kadar ihtiyaç duyulduğu değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Güvenlik, Uluslararası Güvenlik, İngiliz Okulu, Güvenlik Topluluğu, Uluslararası Güvenlik Örgütleri, NATO, AB.*

ABSTRACT

THE EVALUATION OF THE EXISTENCE OF INTERNATIONAL SECURITY ORGANIZATIONS TO PROVIDE INTERNATIONAL SECURITY THROUGH THE CONCEPT OF PLURALISTIC SECURITY COMMUNITIES

Kıvanç FİLİZCİ

The aim of this study is to evaluate whether there is a need for security-rooted international organizations which came to life especially after World War II, to establish and maintain the international security environment in the light of the concept of pluralistic security community, an affective formation established by Karl Deutsch and his colleagues following World War II in order to either diminish or decrease the possibility of war in today's world entering into a new era by the end of the Cold War, one of most important milestones of humankind, yet unlearned not to war despite leaving behind two major wars in the last century. In first chapter, the English School has been taken as the core theoretical approach to set the conceptual framework. In second chapter, historical telling has been taken as the core approach to present the roles and functions of security-rooted international organizations within pluralistic security communities. In third chapter, case study has been utilized to examine the relationships and cooperations between NATO and European Union and therefore it is evaluated that there is a need for international security organizations to establish international security till the world society is accomplished.

Key Words: *Security, International Security, English School, Security Community, International Security Organizations, NATO, EU.*

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın amacı güvenlik temelli uluslararası örgütlere ihtiyaç duyulup duyulmadığını sorgulamaktır. Bu çalışma; İngiliz Okulunun merkeze alınarak realizm ve idealizm çekişmesine girmeden rasyonalizm üzerinden uluslararası toplumun ön plana çıkarılması, uluslararası güvenliğin sağlanabilmesi için İkinci Dünya Savaşı sonrası Karl Deutsch ve çalışma arkadaşları tarafından ortaya konan ancak hak ettiği değere Soğuk Savaş sonrası dönemde kavuşmaya başlayan güvenlik topluluğu kavramının merkeze alınması, ulusal güvenliğin ön planda olduğu Soğuk Savaş döneminde ortaya çıkan güvenlik temelli uluslararası örgütlerin Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile oluşan ve ulusal güvenliğin yerini yeni güvenlik tanımlamalarına bıraktığı dünya düzeninde kimlik ve görev dönüşümlerine gitmelerinin sorgulanması, uluslararası güvenliğin günümüzün yarı kaotik dünyasından daha barışçıl ve güven dolu bir dünyaya geçişte bir köprü işlevi gören plüralistik güvenlik toplulukları üzerinden incelenerek uluslararası güvenlik örgütlerine duyulan ihtiyacın günümüz ve yakın gelecek koşullarında değerlendirilmesi açılarından önem arz etmektedir. Bu çalışma, uluslararası ilişkiler teorileri içeriğinde İngiliz Okulunu; güvenlik kavramının etimolojik evrimini ve Soğuk Savaş sonrası dönemde büründüğü uluslararası kimliğini; İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden günümüze kadar olan dönemi Soğuk Savaş yılları, Soğuk Savaş sonrası ilk on yıllık dönem ve 21. yüzyıl olmak üzere üç bölüm halinde; güvenlik topluluklarından plüralistik güvenlik topluluğunu ve plüralistik güvenlik toplulukları özelinde Avrupa Birliği'ni; uluslararası güvenlik örgütleri özelinde NATO'yu, NATO'nun kimlik ve görev dönüşümünü, 1990'lardaki müdahalelerini kapsamaktadır.

Bu çalışmam süresince farklı bir alandan lisans mezunu olmama rağmen bana bölümü sevdiğim ve hem akademik hem sosyal anlamda pek çok değer katan sınıf arkadaşlarımdan değerli hocalarıma, kat görevlilerinden kütüphane görevlilerine tüm Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler kadrosuna; ilk günden itibaren her zaman yanımda olan, engin bilgi ve tecrübelerini benimle öğretmen-öğrenci ilişkisinden ziyade meslektaş duygusuyla paylaşan değerli tez danışmanım Prof. Dr. Burak Samih Gülboy'a; lisans eğitimimde uluslararası ilişkilerin kapısını açan değerli komutanım

ve hocam Prof. Dr. Haldun Yalçınkaya'ya; bugünlere gelmemde büyük pay sahibi olan canım aileme; ailemin bana en güzel hediyesi Zeynep'e; sabrı, desteği ve gülümsemesi ile pes etmemin önüne geçen en güzel şiir Aslı Ece'ye; Mustafa Kemal Atatürk'ün çizdiği yolda vatanımız uğruna gözlerini kırpmadan şehit düşen ve aldığım her nefeste var olmaya devam eden can dostlarım Mehmet Çifci ve Ozan Olgu Köreke'ye; son olarak "Kalemimi güçlü tut." öğüdünü asla unutmadığım papatyalar altında uyuyan anneanneme teşekkürü borç bilirim.

Kıvanç FİLİZCİ

İstanbul, 2019

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLO LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE: ULUSLARARASI GÜVENLİK KAVRAMI, TOPLULUK VE GÜVENLİK TOPLULUĞU

A. İNGİLİZ OKULU İÇERİĞİNDE GÜVENLİĞİN İNŞASI VE KURUMSALLAŞMASI.....	9
B. TOPLULUK VE TOPLUM KAVRAMLARI.....	35
C. GÜVENLİK TOPLULUĞU: İNŞASI, KOMŞULARI VE PLÜRALİSTİK GÜVENLİK TOPLULUĞUNUN GÜÇLÜ YANLARI.....	40

İKİNCİ BÖLÜM

PLÜRALİSTİK GÜVENLİK TOPLULUĞU ÇERÇEVESİNDE ULUSLARARASI ÖRGÜTLERİN ROL VE İŞLEVİ

A. GÜVENLİK TEMELLİ ULUSLARARASI ÖRGÜTLERİN ORTAYA ÇIKIŞI.....	65
B. GÜVENLİK TEMELLİ ULUSLARARASI ÖRGÜTLERİN KAPASİTE VE PERFORMANSI.....	76
C. GÜVENLİK TEMELLİ AVRUPA-ATLANTİK İLİŞKİLERİ.....	79

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NATO’NUN KARAR ALMA VE UYGULAMA SÜREÇLERİNDE PLÜRALİSTİK GÜVENLİK TOPLULUĞU VE AVRUPA BİRLİĞİ

A. NATO’NUN ULUSLARARASI ÖRGÜTLER, GÜVENLİK TOPLULUKLARI VE DEVLETLER İLE İŞ BİRLİĞİ VE ULUSLARARASI TOPLUMDAKİ YERİ.....85

1. NATO ve Açık Kapı Politikası.....87
2. NATO ve Birleşmiş Milletler.....88
3. NATO ve Avrupa Birliği.....89
4. NATO ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı.....91
5. NATO ve Baltık Ülkeleri Genişlemesi.....94
6. NATO’nun Rusya Federasyonu, Ukrayna ve Gürcistan ile
İlişkileri.....95
7. Rusya’nın NATO’nun Baltık Genişlemelerine Karşı
Atakları.....100

B. NATO VE AVRUPA BİRLİĞİ: AVRUPA PLÜRALİSTİK GÜVENLİK TOPLULUĞU İÇERİĞİNDE ULUSLARARASI GÜVENLİK ÖRGÜTÜ OLARAK NATO’NUN İŞLEVİ.....102

1. Plüralistik Güvenlik Topluluğu Olarak Avrupa Birliği..... 102
2. 21. Yüzyılda NATO-Avrupa Birliği İlişkilerinin Dinamikleri: İşbirliği
ve Anlaşmazlık.....106

SONUÇ.....118

KAYNAKÇA.....123

TABLO LİSTESİ

Tablo-1 : Avrupa Kurumlarının Pratik Kuralları.....	105
--	-----

KISALTMALAR LİSTESİ

A.g.e.	: Adı geçen eser
A.e.	: Aynı eser/yer
AAOK (EAPC)	: Avrupa
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AGİK	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konseyi
AGİT (OSCE)	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AGSK	: Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği
AGSP	: Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası
ANZUS	: Avustralya, Yeni Zelanda ve Amerika Birleşik Devletleri
ARF	: ASEAN Bölgesel Forumu
ASEAN	: Günaydoğu Asya Ülkeleri Birliği
ASPC	: ASEAN Siyasi-Güvenlik Topluluğu.
BAB	: Batı Avrupa Birliği
BİO	: Barış İçin Ortaklık
BM	: Birleşmiş Milletler
GCC	: Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi
NAK (NAC)	: Kuzey Atlantik Konseyi
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
NRK (NRC)	: NATO-Rusya Konseyi
ODGP	: Ortak Dış ve Güvenlik Politikası
PJC	: NATO-Rusya Daimî Müşterek Konseyi
SCO	: Şangay işbirliği Örgütü
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
v.d.	: Ve diğerleri

GİRİŞ

Bu çalışmada; farklı bölgelerinde çatışmaların devam ettiği ve güvensizliğin hüküm sürdüğü günümüz dünyasında, **uluslararası güvenliğin** tesis ve idamesi için üretilen çözüm yollarından olan **plüralistik güvenlik topluluğu** içeriğinde **uluslararası güvenlik örgütlerine** ihtiyaç duyulup duyulmadığı değerlendirilecektir.

Güvenlik; her ne kadar kavram olarak tanımlanması geçirdiği etimolojik evrim sonucunda 17. yüzyılı bulsa da aslında dünyanın toz bulutundan günümüzdeki formuna dek geçirdiği dönüşümün her anında her tür canlı/cansız varlık, bu varlıkların bir araya gelerek oluşturdukları ekosistem ve diğer fiziksel/sosyal oluşumlar kapsamında varlığını sürdüregelen bir kavramdır. Ancak çoğu kavram gibi güvenlik de karşıt bir kavramın ortaya çıkmasına bağlı olarak anlam ve tanım kazanmıştır: Tehdit. Güvenlik kavramı ile tehdit kavramı arasındaki ilişki karşılıklı var olma sebebi olup bu bağlamda tehdit kavramı olmaksızın güvenlikten söz edilememektedir. Güvenlik, karşılaşılan tehdit karşısında “kimin için güvenlik?” sorusu doğrultusunda bireyin güvenliğinden ailenin güvenliğine, sitenin güvenliğinden mahallenin güvenliğine, hayvanların güvenliğinden ekosistemin güvenliğine, toplumun güvenliğinden dünyanın güvenliğine değişen geniş bir ölçekte karşımıza çıkmaktadır. Güvenliğin kendisi, odakta sadece fiziksel güvenliğe yönelik tehdit kalsa bile, giderek karmaşık hale gelmektedir. Tehditler toplumun farklı kesim ve seviyelerinden hem ulusal hem de uluslararası düzlemlerden gelebildiğinden bunun sonucunda gerek küresel gerekse bölgesel seviyede çatışma yönetimi uluslararası bir hale gelmektedir.¹

Güvenlik kavramı ve sorunu, özellikle son yüzyıllarda hızlı ve yoğun bir değişim ve dönüşüme uğramış, kendini Soğuk Savaş döneminde ve sonrasında farklı tanımlamalar ve çerçeveler içerisinde bulmuştur. Bu dönemde ön plana çıkan uluslararası güvenlik kavramı, **uluslararası toplumun** merkezinde yer alan ve giderek

¹ Björn Hettne, “Teori ve Pratikte Güvenliğin Bölgeselleşmesi”, Çev. Evren Çelik Wiltse, **Uluslararası İlişkiler**, C.V, Sayı:18, Yaz 2008, s.88.

küreselleşen günümüz dünyasında öne çıkan kavramlardan bir tanesidir. Gelişen teknoloji ile eş zamanlı olarak gelişen iletişim ağı sonucunda dünyanın bir noktasında yaşanan bir olay diğer devletleri de etkiler duruma gelmiştir. İki devlet arasındaki anlaşma/çatışma sadece bu iki devlet arasında kalmayıp diğer devletleri de çıkarları, amaçları oranında etkilemektedir. Fiziki sınırların varlığını sürdürdüğü ancak sosyal sınırların iç içe geçmeye başladığı uluslararası etkileşim alanı, üç gelenek özelinde tanımlanacak olursa; realist pencereden **uluslararası sistem**, idealist pencereden **dünya toplumu**, akılcı pencereden **uluslararası toplum** olarak karşımıza çıkmaktadır. Uluslararası toplum, devletlerin birbirlerinin egemenlik haklarını karşılıklı olarak tanımaları sonucunda oluşmaktadır. Bu sayede devletler birbirleri ile yasal eşitliğe erişmekte ve diplomatik ilişkilerin kurulması için zemin tesis edilebilmektedir.² Uluslararası toplum, devletler arasında ortak çıkar ve kimliklerin kurumsallaştırılması hakkında olup paylaşılan normların, kuralların ve kurumların ortaya çıkarılmasını ve devam ettirilmesini uluslararası ilişkiler disiplinin merkezine koymaktadır.³ Uluslararası toplumun temel düşüncesi oldukça basittir: Nasıl insanlar hem şekillendirdikleri hem de şekillendikleri toplum içerisinde birey olarak yaşıyorlarsa, devletler de şekillendirdikleri ve şekillendikleri uluslararası toplum içinde yaşamaktadır. Tezde hâkim uluslararası etkileşim alanı, uluslararası sistem ve dünya toplumu arasında bir köprü olduğu ve günümüz dünyasını açıklamak için en uygun altyapıya sahip olduğu değerlendirilen **uluslararası toplum**; hâkim teori ise uluslararası sistem, uluslararası toplum ve dünya toplumu üçlüsü etrafında inşa edilen ve uluslararası toplumu çalışmalarının merkezine koyan **İngiliz Okulu**dur.

1648 Vestfalya Antlaşmasından günümüze kadar uluslararası toplumda en güçlü aktör olan⁴ ve aynı zamanda birinci nesil ve ikinci nesil çoğulcu İngiliz Okulu

² Barry Buzan, “New Patterns of Global Security in the Twenty-First Century”, **International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)**, C.LXVII, Sayı:3, Temmuz 1991, s.438.

³ Tim Dunne, **Inventing International Society: A History of the English School**, Oxford, Macmillan Press Ltd, , 1998, s.10.

⁴ John Baylis, “Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı”, Çev. Burcu YAVUZ, **Uluslararası İlişkiler**, C.V, Sayı:18, Yaz 2008, s.71.

düşünürleri tarafından analizlerin merkezine alınan *devlet*,⁵ tezin genelinde uluslararası toplumda esas aktör olarak kabul edilmiştir. Hem uluslararası ilişkiler hem de strateji çalışmaları devleti analizlerinin odak noktalarına koymuşlardır. Bunun temel sebebi, devletin, siyasi bağlılık ve otorite açısından en güçlü birim olarak karşımıza çıkmakla beraber modern savaşta gerekli olacak askeri gücü kullanabilecek yetkiye de sahip olmasıdır.⁶ Ayrıca güvenlik, 17. yüzyılda realist ve karamsar düşünür Hobbes tarafından modern devletin temel kavramı haline getirilmiştir. Gücün tek elde toplanması, meşruluk, egemenlik ve tüzellik olmak üzere dört sacayağı üzerinden devleti bir toplum adına düzenlenmiş şiddeti kullanma meşrutiyetine ve tekelliğine sahip örgüt olarak tanımlayan ve tarih süzgecinden günümüze ulaşabilen siyasi topluluk olarak gören⁷ Wendt, aynı zamanda yeni-realistler ile yeni-liberallerin devleti uluslararası sistemde baskın aktör olarak gördüklerini ve güvenliği “öz-çıkarıcı” koşullar üzerinden tanımladıklarını belirtmektedir.⁸ Ken Booth’a göre de güvenlik kavramı, uluslararası siyaset konusundaki akademik çalışmaların en başından beri egemen devletlere, askerî güce ve uluslararası düzenin korunmasına odaklanmıştır.⁹

Uluslararası güvenliğin nasıl sağlanabileceğine yönelik farklı yaklaşımlar ve çalışmalar olmuştur/olmaktadır. Bunlardan bir tanesi İkinci Dünya Savaşı sonrasında Karl Deutsch ve meslektaşları tarafından yapılan çalışma sonucu ortaya çıkan “*güvenlik topluluğu*”dur. Deutsch ve meslektaşları, güvenlik topluluğunu ikiye ayırmışlardır: Birleşik ve plüralistik. *Plüralistik güvenlik topluluğu*; iki veya daha fazla devletin öz egemenliklerini koruyarak ve birbirlerine karşı herhangi bir savaş hazırlığı içerisinde olmayacaklarını garanti ederek bir araya gelmeleri ile oluşmaktadır. Güvenlik topluluğu, ilk başta gereken önemi görmese de Soğuk Savaş

⁵ Balkan Devlen, Özgür Özdamar, “Uluslararası İlişkilerde İngiliz Okulu Kuramı: Kökenleri, Kavramları ve Tartışmaları”, *Uluslararası İlişkiler*, C.VII, Sayı:25, Bahar 2010, s.46.

⁶ Barry Buzan, *People, States and Fear: An Agenda For International Security Studies in the Post-Cold War Era*, 2. bs., Brighton, Wheatsheaf Books, 1991, s.37.

⁷ Alexander E.Wendt, “Why a World State is Inevitable?”, *European Journal of International Relations*, C.IX, Sayı:4 2003, s.504-505.

⁸ Alexander E.Wendt, “Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics”, *International Organization*, C.XLVI, Sayı:2, İlkbahar 1992, s.392.

⁹ Ken Booth, *Dünya Güvenliği Kuramı*, Çev. Çağdaş Üngör, İstanbul, Küre Yayınları, 2012, s.47.

sonrası ortamda bölgeselliğin kilit özelliklerden bir tanesi olarak karşımıza çıkması¹⁰ ile birlikte tekrar gündeme gelmiştir. Evrensel barışın hâkim olduğu bir dünyaya giden yolda köprü işlevi gören uluslararası toplumda plüralistik güvenlik topluluğu uluslararası güvenliğin sağlanabilmesi ve/veya uluslararası güvensizliğin azaltılabilmesi için etkili bir araç olduğu değerlendirildiğinden tezin merkezinde yer almaktadır.

Soğuk Savaş döneminde güvenliğin yaygın kavranışı devletler arasındaki askerî güce ve stratejik ilişkilere odaklıydı.¹¹ Buzan, güvenlik kavramını çalışmak için askerî boyutunun yanında ekonomik, toplumsal, çevre ve siyasi boyutları da içeren geniş bir çerçeve koymaktadır.¹²

Uluslararası toplumun üyeleri arasında devletlerin dışında yer alan farklı alanlarda farklı ihtiyaçları karşılamak amacıyla kurulmuş birimlerden bir tanesi de **uluslararası örgütler**dir. Uluslararası örgütler, eğitim, sağlık, barış, güvenlik, çevre, çocuk gibi farklı alanlarda ve küresel, bölgesel vb. olmak üzere farklı ölçeklerde hizmet vermektedirler. Güvenlik alanında hizmet veren uluslararası güvenlik örgütlerine örnek olarak NATO ve AGİT verilebilir. Uluslararası güvenlik örgütlerinin temel amacı, kurumsallaştırdıkları üye devletlere üye devletlerin birbirleri ile çatışma olasılıklarını en aza indirgeyerek, üye devletlerin güçlü bir birlik ve dayanışma içinde bir araya gelmesiyle tehdit unsurlarına karşı caydırıcılık teşkil etmek, bu sayede fiziksel savaş tehdidini en aza indirmektir. Uluslararası güvenlik örgütlerinin rol ve işlevleri ile ilgili NATO'nun 1999 Kosova müdahalesine bakılacaktır.

Çalışmanın bilimsellik derecesinin artırılması amacıyla bağımlı ve bağımsız değişkenler belirlenmiştir. Plüralistik güvenlik topluluğu bağımlı değişken;

¹⁰ Hettne, **a.g.e.**, s.88.

¹¹ Booth, **a.g.e.**, s.122.

¹² Pınar Bilgin, **Regional Security in the Middle East: A Critical Perspective**, New York, RoutledgeCurzon, 2005, s.33.

uluslararası örgütler, İkinci Dünya Savaşı sonrası değişen dinamikler, ABD-AB ilişkileri bağımsız değişken olarak ele alınmıştır. Bu kapsamda aşağıdaki araştırma soruları tezin çatısını oluşturmaktadır:

- Plüralistik güvenlik topluluklarının dünya toplumuna giden yolda işlevleri nelerdir?

- Uluslararası güvenlik örgütleri plüralistik güvenlik toplulukları için güvenlik sağlayıcı işleve sahip midir?

- İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde plüralistik güvenlik topluluğu fikri neden gerekli ilgiyi görmemiştir?

- İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde gelişen ve Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle yeni bir döneme giren ABD-AB ilişkileri çerçevesinde uluslararası güvenliğin sağlanmasına nasıl katkıda bulunmaktadır?

- Plüralistik güvenlik topluluğunun küreselleştiği bir dünyada uluslararası güvenlik örgütlerine ihtiyaç duyulacak mıdır?

Bağımlı/bağımsız değişkenler üzerinden ortaya konan araştırma soruları kapsamında aşağıdaki varsayımlar yapılmıştır:

- Plüralistik güvenlik topluluklarının dünya toplumuna gidilen yolda bir köprü işlevine sahip oldukları,

- Uluslararası güvenlik örgütlerinin plüralistik güvenlik toplulukları için küresel bir plüralistik güvenlik topluluğu inşa edilene kadar güvenlik sağlayıcı bir işleve sahip olacakları; ancak plüralistik güvenlik topluluğunun küresel düzeyde vücut bulması halinde işlevlerini ve varlık sebeplerini yitirecekleri,

- İnsanlık tarihinin en yıkıcı savaşı olan İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşan güvensizlik ortamında devletlerin çıkarlarının ve ulusal güvenliğin ön plana çıktığı; plüralistik güvenlik topluluğu fikrinin Soğuk Savaş sona erene kadar dünyaya hâkim olan realizm dalgasının gölgesinde kaldığı,

- Soğuk Savaş sonrası dönemde çeşitlenen güvenlik tanımlamaları ile plüralistik güvenlik topluluğu kavramının uluslararası ilişkiler disiplinde kendine tekrar yer bulduğu varsayılmaktadır.

Bu esaslar çerçevesinde; birinci bölümde teze hâkim kavramsal çerçeve çizilecektir. Öncelikle tezin en temel kavramı olan güvenlik ile birlikte uluslararası toplum ele alınarak İngiliz Okulunun güvenlik söylemi üzerinden uluslararası güvenlik kavramı açıklanacaktır. Müteakiben kaynak araştırmaları esnasında yabancı metinlerden Türkçe metinlere çevirilerde *topluluk* ile *toplum* kavramlarının birbirleri yerine kullanıldığı tespit edildiğinden bu iki kavram üzerinde durularak güvenlik topluluğunun *topluluk* bileşeni açıklanacaktır. Son olarak Karl Deutsch ve meslektaşları tarafından İkinci Dünya Savaşı sonrası yürüttükleri çalışmalarında ortaya konan güvenlik topluluğunun kurumsallaşması, inşa sürecinde ve sonrasında sürekli gelişen ve değişen komşuları ile plüralistik güvenlik topluluğunun güçlü yanları ele alınarak neden uluslararası güvenliğin sağlanmasında önemli bir basamak olduğu açıklanacaktır.

İkinci bölümde; plüralistik güvenlik toplulukları çerçevesinde uluslararası güvenlik örgütlerinin rol ve işlevleri tarihsel anlatım ile değerlendirilecektir. Bu kapsamda öncelikle güvenlik temelli uluslararası örgütlerin ortaya çıkışı, kapasite ve performansları; müteakiben güvenlik temelli Avrupa Atlantik ilişkileri ele alınacaktır. Birinci kısımda güvenlik temelli uluslararası örgütlerin ortaya çıkışı ve işlevi teorik olarak açıklanacaktır. İkinci kısımda NATO'nun neden örnek uluslararası güvenlik örgütü olarak seçildiği ve 1990'lardaki müdahaleleri üzerinden uluslararası güvenliğin sağlanmasına için üstlenilen rol ve bu rolün sonuçları açıklanacaktır. Üçüncü kısımda İkinci Dünya Savaşı sonrasında şekillenen ve Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle yeni bir döneme giren Atlantik-Avrupa (ABD-Avrupa Birliği) ilişkileri üzerinden NATO'nun görev ve kimlik dönüşümü, bu dönüşümün uluslararası topluma etkileri açıklanacaktır.

Çalışmanın örnek olay incelemesi olan üçüncü bölümünde NATO'nun karar alma ve uygulama süreçlerinde plüralistik güvenlik topluluğunun yeri ve önemi Avrupa Birliği özelinde iki kısım olarak hazırlanmıştır. Birinci kısımda yarım yüzyılı aşan tarihi ile köklü ve dünya çapında kabul görmüş bir uluslararası güvenlik örgütü olan

NATO'nun uluslararası toplumdaki yeri, uluslararası örgütler (Birleşmiş Milletler ve AGİT), güvenlik topluluğu (Avrupa Birliği) ve devlet (Rusya Federasyonu, Ukrayna ve Gürcistan) düzeyindeki aktörler ile iş birliği ilişkileri üzerinden incelenecek; NATO'nun Baltık ülkeleri genişlemesi ve Rusya'nın karşı atakları üzerinden NATO'nun neden var sorusuna cevap aranacaktır. İkinci kısımda ise günümüzün en başarılı plüralistik güvenlik topluluğu olarak değerlendirilen Avrupa Birliği içeriğinde NATO'nun uluslararası güvenlik örgütü olarak işlevi Avrupa Birliği ile özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde şekillenen ve işbirliği-çatışma ekseninde gelişen ilişkileri üzerinden ele alınacaktır.

Sonuç bölümünde; birinci bölümde oluşturulan kavramsal çerçeve sınırlarında ikinci bölümde güvenlik sağlayıcı olarak rol ve işlevleri açıklanan uluslararası güvenlik örgütlerine duyulan ihtiyaç, günümüzün yarı kaotik dünyası ile Kant'ın ütopyik dünya toplumu arasında köprü işlevi gören ve uluslararası toplumun en somut ve güçlü örneği olan plüralistik güvenlik topluluğu kapsamında üçüncü bölümde yapılan örnek durum çalışması üzerinden sorgulanacaktır. Tezin genelinde Kant'ın ütopyik dünya toplumu ile günümüz dünyasının yarı kaotik ortamı arasındaki ince çizgi üzerinde dikkatlice yürünmeye çalışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE: ULUSLARARASI GÜVENLİK KAVRAMI, TOPLULUK VE GÜVENLİK TOPLULUĞU

Tezin kavramsal çerçevesinin oluşturulduğu bu bölüm; İngiliz Okulu içeriğinde güvenliğin inşasının ve kurumsallaşmasının açıklandığı birinci kısım, topluluk ve toplum kavramlarının açıklandığı ikinci kısım ve tezin merkezini oluşturan güvenlik topluluğunun açıklandığı üçüncü kısım olmak üzere üç kısımdan oluşmaktadır. Birinci bölümde güvenlik, uluslararası güvenlik, uluslararası toplum, topluluk, güvenlik topluluğu, plüralizm ve plüralistik güvenlik topluluğu kavramları açıklanacaktır.

Birinci kısımda; öncelikle İngiliz Okulu özelinde uluslararası ilişkilere hâkim üç gelenek olan realizm, idealizm ve akılcılık ile bu geleneklerin ortaya koyduğu uluslararası sistem, dünya toplumu ve uluslararası toplum kavramları tanıtılacak, güvenlik kavramının etimolojik evrimi açıklanacak, üç gelenek üzerinden güç-barış-güvenlik üçlüsü irdelenecek ve son olarak İngiliz Okulunun güvenlik söylemi incelenecektir.

İkinci kısımda; özellikle kaynak incelemelerinde birbirleri yerine kullanıldıkları tespit edilen topluluk ve toplum kavramları kısaca açıklanarak, güvenlik topluluğunun “topluluk” ayağına ve insan güvenliği üzerinden “toplum” kavramlarına ışık tutulacaktır.

Üçüncü kısımda; İkinci Dünya Savaşı sonrası oluşan yeni düzende güvenliğin tesisi ve idamesine yönelik alternatif yaklaşım olarak ortaya çıkan “güvenlik topluluğu” ele alınarak, ortaya çıkış süreçleri, oluşum yapılanmaları, oluştuktan sonra genişlemeleri ve sınırları, iki temel güvenlik topluluğundan olan ve tezde temel düşünce noktası olarak esas alınan plüralistik güvenlik topluluğunun güçlü yanları açıklanacaktır.

A. İNGİLİZ OKULU İÇERİĞİNDE GÜVENLİĞİN İNŞASI VE KURUMSALLAŞMASI

Köklerini klasik teorisyen Grotius'tan alan ve İngiliz Komitesi'nin ilk olarak 1959'da toplanması ile kendisini tarih sahnesinde bulan İngiliz Okulunun en önemli özelliği eklektik yapısıdır. Yani, İngiliz Okulu, birden fazla dünya görüşünü içermekte ve bunları harmanlayıp kullanmaktadır.¹ Bu durum, İngiliz Okulun ontolojik açıdan farklı yönleri ele almasını gerektiren uluslararası sistem, uluslararası toplum ve dünya toplumu üçlüsüyle yakından ilişkilidir.² Dunne, bu bütüncül yaklaşımın, İngiliz okulunun marka kavramı olduğunu öne sürmektedir.³ Bu eklektik yapısıyla İngiliz Okulu; uluslararası sistem, uluslararası toplum ve dünya toplumu üçlüsü etrafında inşa edilmektedir. Bu üçlü sırasıyla Hobbes (ve Machiavelli) ve realizm, Grotius ve akılcılık, Kant ve idealizm ile ilişkilendirilmektedir.⁴ İngiliz Okulu bu üç geleneği sentezleyip özgün bir çerçeve yaratmakta ve dolayısıyla kuramsal olarak zengin bir temele dayanmaktadır.⁵

Uluslararası sistem, devletler arasında güç politikaları ile ilgili olup uluslararası anarşi yapı ve süreçlerini uluslararası ilişkiler disiplininin temeline koymaktadır. Bu yaklaşım ana akım realist ve neorealist teoriye dayanmakta olup İngiliz Okulunun dışında algılanmaktadır. Devlet ontolojisine dayanmakta ve genel olarak pozitivist epistemoloji, materyalist ve rasyonel metodoloji ve yapısal teorilerle ele alınmaktadır.⁶ Kendi kendine yeterliliğe dayanan sistemlerde birimler dengeleyici davranışa girişmektedir. İki büyük gücün var olduğu bir sistemde dengeleme unsuru olarak

¹ Devlen, Özdamar, **a.g.e.**, s.45.

² Barry Buzan, **Uluslararası İlişkilerde İngiliz Okulu: Toplumsal Yaklaşım**, Çev. Haluk Özdemir, İstanbul, Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, 2015, s.23.

³ Tim Dunne, "The English School", **The Oxford Handbok of International Relations**, Haz. Chris Reut-Smit, Duncan Snidal, Oxford, Oxford University Press, s.271.

⁴ Barry Buzan, **An Introduction to the English School of International Relations: The Societal Approach**, Cambridge, Polity Press, 2014, s.12.

⁵ Devlen, Özdamar, **a.g.e.**, s.44.

⁶ Buzan, **Uluslararası İlişkilerde İngiliz Okulu**, s.12.

genellikle iç araçlar kullanılmaktadır. Yararlı oldukları için istenen müttefikler; iki büyük gücün güvenlik ilişkilerinde gerekli değildir. İki kutuplu ve konvansiyonel bir dünyadaki bir devlet, gücünü sadece diğer devletlere göre hesaplamak zorundadır. Çok kutuplu ve konvansiyonel bir dünyada ise, bir devlet, gücünü çok sayıda farklı devletle karşılaştırmak ve aynı zamanda mevcut ve muhtemel ittifakların gücünü hesaplamak zorunda kalacaktır. Ayrıca, konvansiyonel bir dünyada belli bir hâkim silah kategorisi yoktur.⁷

Dünya toplumu, bireyleri, devlet-dışı örgütleri ve küresel nüfusu küresel toplumsal kimlik ve düzenlemelerin merkezi olarak bir bütün olarak ele almakta ve devlet sisteminin üstünlüğünü ve barış politikalarını uluslararası ilişkiler disiplininin temeline koymaktadır. Devlet ontolojisine dayanmamakla beraber tamamen birey ontolojisine de dayanmamaktadır.⁸ Soğuk Savaş sonrası dönemde ortaya konan Soğuk Savaş Güvenlik Çalışmalarına eleştirel çalışmalar; güvenliğin devletlerin ötesinde bireyler, sosyal gruplar veya potansiyel bir küresel toplumun öznesi olması gerektiğini savunmuştur. Kant'ın izinden giden Ken Booth, insanların araç olarak değil amaç olarak görülmesi gerektiğini ifade etmektedir. Devletler ise tam aksine amaç değil araç olmalıdırlar.⁹

Uluslararası toplum, devletler arasında ortak çıkar ve kimliklerin kurumsallaştırılması ile ilgilidir. Paylaşılan normların, kuralların ve kurumların yaratılmasını ve idame ettirilmesini uluslararası ilişkiler disiplininin temeline koymaktadır. Uluslararası toplumun temel düşüncesi oldukça basittir: Nasıl insanlar hem şekillendirdikleri hem de şekillendikleri toplum içerisinde birey olarak yaşıyorlarsa, devletler de şekillendirdikleri ve şekillendikleri uluslararası toplum içinde yaşamaktadır. Wight'a göre uluslararası toplum, her biri kendi sosyal

⁷ Kenneth Waltz, "Uluslararası Politikanın Değişen Yapısı", Çev. Burcu Yavuz, **Uluslararası İlişkiler**, C.IV, Sayı:17, Bahar 2008, s.32.

⁸ Buzan, **a.g.e**, s.13.

⁹ Bilgin, **a.g.e.**, s. 33.

sözleşmeleri ile kurulmuş olan toplumlar arasındaki bir sosyal sözleşmedir. Birimler, ortak kimlik (dil, din, yönetim şekli, vb.) veya ortak norm ve kurallar seti paylaştıkları takdirde bu paylaşımlar sadece kimlik ve davranışlarını tanımlamakla kalmaz aynı zamanda sosyal sistemin sınırlarını da çizer. Uluslararası toplum ile birlikte sistem ve toplum arasındaki fark, İngiliz Okulunun temel odak noktası olmuştur.¹⁰ Bu genel çerçeveye ile birlikte İngiliz Okulunun çekirdek söylemini tanımlayacak üç kavram daha bulunmaktadır:

Birinci ve ikinci sıra toplumlar. Birinci sıra toplumlarda üyeler bireylerdir. Dünya toplumu birinci sıra toplumlar ile ilgilenmektedir. İkinci sıra toplumlar ise bireylerden oluşan devlet gibi dayanıklı yapılardır. İngiliz Okulu içeriğinde uluslararası ilişkiler temel olarak ikinci sıra toplumlar ile ilgilenmektedir. ***Çoğulculuk ve dayanışmacılık (plüralizm ve solidarizm).*** İngiliz Okulu içeriğinde çoğulculuk ve dayanışmacılığın karşıt kavramlar olarak görülmemesi gerekmektedir. Bu iki kavram güvenliğinin İngiliz Okulu içeriğinde kurumsallaşması anlatılırken detaylı olarak incelenecektir. ***Birincil ve ikincil kurumlar.*** Kurumlar, bir toplum veya topluluk içinde oluşturulmuş gelenek, hukuk veya ilişkiler olarak tanımlanabilmektedir. İngiliz Okulu içeriğinde birincil kurumlar, bu tanım üzerinden uluslararası toplumun üyelerinin paylaşılan kimlikleri hakkındadır. İkincil kurumlar ise kurumun “belli bir amaç için kurulmuş örgüt” anlamı hakkında olup uluslararası toplumun belli üyelerinin ürünleridir. Birleşmiş Milletler, Dünya Ticaret Örgütü ikincil kurumlardandır.¹¹

İngiliz Okulunun dört temel tartışma üzerine inşa edildiği görülmektedir¹²:

- (1) Uluslararası ilişkilerin birincil aktörleri **egemen devletlerdir.**
- (2) Uluslararası ilişkilerde, iki ya da daha fazla devletin aralarında ilişki olduğu ve birbirlerinin kararlarına yeterince etki edebildikleri sürece, bir **devletler-sistemi** vardır.

¹⁰ Buzan, **An Introduction to the English School**, s.13.

¹¹ **A.e.**, s.15-17.

¹² Devlen, Özdamar, **a.g.e.**, s. 48-50.

(3) Uluslararası sistem **anarşiktir**. Anarşi, ortak hükümet olmaması anlamına gelir.

(4) Uluslararası sistemde devletler, ortak çıkarları ve değerleri çerçevesinde kendilerini sınırladığını düşündükleri ilişkileri düzenleyen ortak kurallar ve birlikte yürütülen kurumların oluşturduğu bir “**uluslararası toplum**” içinde var olurlar.

Bir ve üçüncü tartışmada İngiliz Okulu'nun realist gelenek ile aynı doğrultuda olduğu görülmektedir. Hem Wight hem de Bull, devleti uluslararası ilişkilerde temel aktör olarak kabul etmektedir. Wight, uluslararası sistemin anarşik olarak tanımlanmasının doğru bir yorum olacağını, anarşi ile ortak bir yönetime (hükümete) sahip olmayan birçok gücün var olduğunun kastedildiğini ifade etmektedir. Wight, Hobbes'un uluslararası bir yönetimin olmayışı anlamında anarşiyi kabul etmekte, ancak uluslararası ilişkilerde düzensizlik anlamındaki anarşiyi reddetmektedir.

İkinci temel tartışmaya göre, uluslararası sistem, devletlerin birbirlerinin davranışlarını hesaba katarak ilişkiye girmeleri durumunda ortaya çıkmaktadır. Wight'a göre uluslararası sistemin iki temel bileşeni bulunmaktadır:

1. Kendisini oluşturan politik birimler, yani devletler,
2. Devletlerin etkileşimlerinin oluşturduğu iletişim ve ilişkinin sürekli ya da gözlemleyene göre sistematik olmasıdır.

Bull da uluslararası sistemi birbirleriyle ilişkisi olan, kararların birbirlerini etkilediği ve bir ölçüde bir bütünün parçaları gibi hareket eden devletlerin oluşturduğu bir olgu olarak tanımlamaktadır.

Dördüncü temel tartışma, İngiliz Okulu'nun en özgün kavramıdır. Bull tarafından bu iddia, “Birbirleriyle ilişkilerinde kendilerini bağlayan belirli bir kurallar bütünü ve ortak örgütlerin yönetimini paylaşma anlamında belirli ortak çıkarların ve ortak değerlerin varlığının farkında olan devletler, bir toplum oluşturduklarında devletlerin toplumu (veya **uluslararası toplum**) ortaya çıkar.” şeklinde özetlemektedir.

İngiliz Okulu içeriğinde uluslararası toplumun incelenmesinden sonra güvenlik kavramının etimolojik evrimine kısa bir giriş yapılacaktır. Etimolojik evriminde **güvenlik** kavramının tarihsel gelişiminin iki aşamalı olduğu görülmektedir: Birinci aşamada, Romalılar tarafından **securitas** biçiminde kullanılmaya başlanan, kendi içinde çelişkiler taşıyan ve dini yansımalara sahip olan kavram, Orta Çağın sonunda yerini **certitudo** kavramına bırakmış; Thomas Hobbes ile başlayan ikinci aşamada, modern devletin temel kavramlarından biri haline gelmiştir.¹³

Güvenlik kavramının Latince kökenleri incelendiğinde; Latince *se* (olmaksızın) ve *cura* (endişe) kelimelerinin birleşmesinden oluşan **securitas** kelimesinden türemiştir. “Endişeden uzak olma ve sükûnet” anlamına gelen **securitas**, “korku”, “ölüm korkusu” ve bunların tamamlayıcısı olan “güven” gibi bir dizi duyguya – ve ilişkili kelimeye – karşılık gelmektedir. Din de bu duygular arasındadır. **Securitas** kavramının, kavramı eserinde ilk kez kullanan, Romalı devlet adamı ve filozof Cicero (MÖ 106-143) ile bağdaştırılması olağandır. Kavramın, Yunanca **ataraksia** ile ilişkilendirilmesi daha da olağandır. **Ataraksia** (kayıtsızlık ve sakinlik) kavramı, **ataraksia**’yı **eudaimonia**’ya (gerçek ve tam mutluluk) ulaşmak için gerekli bir koşul olarak değerlendiren Helenistik dönem filozofu Epikorus’un (MÖ 341-270) felsefi düşüncesinde önemli bir yere sahiptir. Akademiye, Romalıların, Epiküros’tan yüzyıllar sonra **ataraksia** kavramından yola çıkarak, benzer bir kavram olan **securitas**’ı kullanmaya başladıkları varsayılmaktadır.¹⁴

Hobbes ile **securitas** kavramının tarihinde, **securitas**’ın İngilizce **security**/güvenlik kelimesine dönüşeceği ikinci aşama, yani “yeniden doğuş” başlamıştır. Hobbes’un entelektüel doğuşunda, MÖ 5. yüzyıldaki Atina emperyalizmini çalışan Tukidides’den daha önemli başka bir klasik yazar yoktur. Tukidides’ göre Atina emperyalizminin son aşamasında *ün* yerine **güvenlik** siyasetin

¹³ J. Frederik M. Arends, “Homeros’dan Hobbes ve Ötesine: “Güvenlik” Kavramının Avrupa Geleneğindeki Boyutları”, Çev. Burcu Yavuz, **Uluslararası İlişkiler**, C.VI, Sayı:22, Yaz 2009, s.4-6.

¹⁴ **A.e.**, s. 6.

temel hedefi haline gelmiştir. Bu bağlamda “**güvenlik**” kavramına karşılık olarak, yenilginin veya düşüşün önlenmesi yeteneği ile “tökezleme ve yenilgiye karşı güvenlik” anlamlarını karşılayan ve güreşmek eyleminden gelen *asphaleia* kelimesi kullanılmıştır. “**Güvenlik**” kavramının Hobbes’dan itibaren yeniden doğuşu, Hobbes’un, Tukidides’in antropolojik ve siyasi görüşleri bağlamındaki anlamıyla Yunanca *asphaleia* kavramını, Gaddendi’den aldığı Demokritosçu ve Epikürosçu atomculuk ve Lukretius’un klerik karşıtlığı ile birleştirmesinden kaynaklanmaktadır. “**Güvenlik**” kavramının Hobbes’dan itibaren kazandığı galibiyeti anlamak için *securitas* ve hatta Epikürosçu *ataraksia* kavramının da ötesine, MÖ 5. Yüzyıldaki Yunan *asphaleia* kavramına geri dönülmesi gerekmektedir.¹⁵

Asphaleia, Latince olumsuzluk eki olan *-a* ile “güreşte çelmelemek, layıkıyla düşürmek, devirmek” anlamlarına gelen *sphallo* fiilindeki *-sphal* köklerinden oluşur. Tukidides’den üç yüzyıl önce yaşayan Homeros’un eserlerinde *sphallo* fiilinin güreş eylemiyle bağlantısı açıkça görülmektedir. Burada, *sphallos* türeyen *asphales*, “düşmeye eğimli olmayan, yerinden oynamayan, sabit” anlamlarında kullanılmıştır. Tukidides’de çok önemli olan *asphaleia* kavramı, “devrilmeye ve yenilgiye karşı güvenlik”, “sabitlik, istikrar, tehlikeye karşı garanti ve kişisel emniyet” anlamlarında MÖ 5. Yüzyıldan önce ortaya çıkmaz. Bu şekliyle kullanılmaya başlandığıdaysa, *kindunos* veya “tehlike”nin karşıt anlamlısı durumundadır. *Asphaleia*’nın Tukidides’deki tasviri, genç Hobbes’un kendi “**güvenlik**” kavramını geliştirirken, emperyal Atinalıların Meloslularla diyalogunu karakterize eden, insan doğasına yönelik karamsar bakışı benimsediğini göstermektedir. Tukidides tarafından Yunan şehir devletlerinin dış ilişkilerine uygulanan güvenlik kavramı veya *asphaleia*, Hobbes tarafından bir devletin uluslararası ilişkilerine uyarlanmıştır. Yunan *asphaleia* kavramı, Hobbes’a kadar Latince *securitas* kavramını karakterize edecek olan çelişkiden (objektif güvenliğe karşı “güvenlik yanılması”) yoksundur. Latince *securitas* kelimesi, ilk kez Cicero’nun çalışmasında ortaya çıkmıştır. *Securitas*,

¹⁵ A.e., s. 7.

genellikle Yunanca *ataraksia* kelimesinin karşılığı olarak değerlendirilmektedir. Ancak etimolojik açıdan *ataraksia*'nın çok uzağındadır. Cicero tarafından kullanıldığı şekliyle *securitas*, “aklın sükûneti, endişenin ve korkunun yokluğu” anlamlarına gelmektedir. *Securitas*, kişilerin kişisel mutluluğunun ve toplumdaki itibarının önkoşuludur. *Securitas*, Augustus ile siyasi bir gerçeklik kazanmıştır.¹⁶

Orta Çağdaki *securitas*, hukuki dilde sözlü bir ifadeye indirgenmiştir. Batı'da Roma İmparatorluğunun yıkılması, *securitas*'ın “barış”ın eş anlamlısı olarak görülmesine de son vermiştir. *Securitas*, teoloji ve din alanında *certitudo*'nun eş anlamlısı olarak kullanılmaya devam etmiştir. Ancak *certitudo*, *securitas*'ın iki anlamını karşılamamıştır: dini kayıtsızlık ve pax. Orta Çağ güvenlik duygusunun yıkılması, yeni bir güvenlik türüne gereksinim duyulmasına neden olmuş olabilir. Bu dönemde, *güvenliğin*, “devlet tarafından sağlanan sükûnet ve barış durumu” anlamına eski Romalı anlamının yeniden doğuşu başlamıştır. Thomas Hobbes adı, bu doğuşla bağlantılıdır.¹⁷

Hobbes, *güvenliği* modern devletin temel kavramı haline getirmiştir. Hobbes için *bellum omnium contra omnes* yani “herkesin herkese karşı savaşı”, şu nedenlerle olumsuz bir şekilde tanımlanmaktadır:

- Herkesin komşularına karşı savaşı,
- Kişilerin mallarını çocuklarına varisleri olarak bırakmalarının imkânsızlığı,
- Güvenliği – olumlu bir şekilde herkes tam ve mutlak özgür olduğu için – tam yokluğu. Bütün bu olumsuzlukların nedeni, hukukun ve siyasi gücün olmamasıdır.

Hobbes'a göre **barış** geçicidir ve sadece kalıcı savaş esnasında bir duraksama olarak ortaya çıkabilmektedir. Herkes birbirine zarar vermeye eğilimlidir. Hobbes'a göre *securitas*'ın karşıtı, *meus*, yani “korku”dur. İnsanlar doğuştan kötü olduklarından, sadece hukuk ihlallerinde ceza verecek kadar güçlü bir devler, insanları hukuka

¹⁶ A.e., s. 9-13.

¹⁷ A.e., s. 19-20.

uymaya zorlayabilir ve böylece “herkesin herkese karşı savaşı”na son verebilir. *Securitas*, anlaşmalarla değil, gözetilmediği için verilen cezalarla sağlanır. Yaptırımların uygulanması için, egemene ihtiyaç vardır. Egemenin doğuşu için ise “tabiiyet anlaşması” (*subjectivo*) ve “rıza anlaşması”na (*consensio*) gerek duyulur.

Securitas, barışın ortaya çıkması ve korunmasını amaçlayan *nedensellik* zincirindeki bir halka olarak ortaya çıkar: *consensio suiectio* > devletin doğuşu > *securitas* > doğa yasasının uygulanması > pax/barış. Bu zincirin *causa finalisi* olan barışa ulaşmak için hukuk ihlallerine karşı yaptırım uygulayacak güçlü bir devletin varlığı mutlak bir önkoşuldur. Hobbes için bu teleojik zincirin son hedefi devlet değildir. Devlet, sadece bir araçtır. Bir devlet *securitas* sağlamayı bırakırsa *rasion d’etresini* de kaybetmiş olur. Bu çerçevede halk, *securitas* sağlayamayan bir devlete itaat etmek zorunda değildir. Alman-İsveçli Samuel Barn von Putendorf için devlet tarafından sağlanacak olan *securitas* şu anlama gelmektedir: “iç ve dış güvenlik, barış, mülkiyetin korunması, ortak refah ve rahat bir hayat”. Putendorf, insanların diğerlerinin yardımına ender olarak ihtiyaç duymayacak kadar zayıf olduğu ve bu sebeple dostlara da gereksinim duyduğu gerçeğini öngören bir antropolojiden başlamaktadır. Bu ihtiyaç, Grotius’un antropolojisinde temel rol oynamıştır. Hobbes için rıza anlaşması ile tabiiyet anlaşması devletin doğuşu sırasında eş zamanlı olarak ortaya çıkmaktadır. Putendorf, bu noktada iki farklı aşama kaydeder: Birincisi, gönüllü olarak toplum içinde bir araya gelişin ilan edildiği *pactum unionis* ve daha sonra, toplumun yönetim gücünü bir egemene devrettiği *pactum subiectionis*. Hobbes için, hukukun doğuşu devletin doğuşu ile eş zamanlıdır. Putendorf’a göre, insanlar devlet doğmadan önce de her zaman doğal haklara (eşitlik ve özgürlük) sahiptir.¹⁸

Etimolojik evrim, kısaca incelenen ve Hobbes’ta anlam bularak devletin temel kavramlarından biri olarak kullanılmaya başlanana *güvenlik* kavramınının, üç klasik gelenek özelinde ele alındığında; realist geleneğin temel kavramı *güç* ile idealist

¹⁸ A.e., s. 22-25.

geleneğin temel kavramı **barış** arasındaki boşluğu dolduran köklerini Grotius'tan alan akılcı geleneğin temel kavramı olduğu görülmektedir. Geleneksel olarak güç veya barışın bir yan etkisi olarak değerlendirilen güvenlik, bu yan rolüyle, uluslararası ilişkilerin tamamını kapsayacak nitelikte büyük bir kavram olarak kabul görmemiştir. Güvenliği merkezi kavram olarak geliştirmeye yönelik ilk girişim 1950'lerde John Herz tarafından yapılmıştır. Güvenlik, kendisini güç görüşüne sıkıca bağlayan ulusal güvenliğin bağlarından kurtulursa uluslararası ilişkilere kapsamlı bir bakış açısı getirmekte ve birey, devlet, uluslararası sistem seviyelerinde analizlere uygulanabilmektedir.¹⁹

Güç, devletlerin hem içten kontrol edilebilecekleri hem de devlet sistemi içindeki çekişmeli çıkarlarını sürdürebilecekleri araçlar ile ilgilidir. Güvensizlik sorununa birim seviyesinde yaklaşmaktadır. *Barış*, devletler arasındaki ve içindeki ilişkilerde şiddeti ortadan kaldırma ihtiyacı ile ilgilidir. Barış bakış açısı, güvensizlik sorununun ona sebep olan etkilerin ortadan kaldırılması yoluyla çözülebileceği fikrini savunmaktadır. *Güvenlik*, kendi aralarındaki güvensizlik dinamiklerini sürdürmeden devletlerin yasal endişelerine tatmin edici çözüm bulma ihtiyacı ile ilgilidir. *Güvenlik* bakış açısı güvensizlik sorununu çözülebileceği fikrini reddetmektedir. Devlet seviyesinde, savaş ile ilişkilendirilen en temel faktörler devletler arasındaki ilişkilerin anarşik yapısı ile devletlerin askeri kapasitelerini artırma çabalarındaki çekişmedir. Bu durum, **anarşi** ve **silahlanma yarışı** olarak adlandırılmaktadır.²⁰

Anarşi ve güç. Güç, anarşinin merkezi özelliğini tanımlamakla kalmaz, aynı zamanda birimlerin ilkesel güdülerini de açıklar. Anarşinin yapısı (*güç dağılımı*) ve anarşi içerisindeki ilişkilerin dinamikleri (*güç dengesi*) hakkında hem teorik hem deneysel gözlemler yapılmasına olanak sağlar. Güç üzerinden anarşi görüşü tek boyutlu olup korku tarafından yönlendirilmektedir. Güç dengesi oyunu sürekli olarak

¹⁹ Barry Buzan, "Peace, Power and Security: Contending Concepts in the Study of International Relations", **Journal of Peace Research**, C.XXI, Sayı:2, Haziran 1984, s.110-111.

²⁰ A.e., s.112-124.

kendini tekrarlayan sonsuz yapıdadır. Güç görüşü savaş üzerine etik bir kısıtlama getirmemekte, yalnızca barışı korumak için maddesel faktörlerin dengesine güvenmektedir. Özetle, güç görüşü anarşiyi güvensizlik sorununun merkezi olarak tanımlamakta; anarşinin en olumsuz yönlerini aydınlatarak bütünsel önemini tam anlamıyla verememektedir. Güç kavramı, sistemin bütünü yerine sadece birimlere yoğunlaştığından eksik kalmaktadır.

Anarşi ve barış. Barış üzerinden anarşi görüşü, tam tersi istikamette olsa da güç üzerinden anarşide olduğu gibi saptırılmıştır. Barış görüşü, anarşinin dayanıklılığını azaltma eğiliminden muzdariptir. Bu görüşün en güçlü yanlarından birisi doğrudan savaş sorunu üzerine eğilmesidir. Bu sayede, uluslararası ilişkilerde saldırgan kuvvet kullanımına karşı hem normatif bir duruş hem de faydalı ve bütünsel bir bakış açısı geliştirmektedir. Bu bütünsellik ve savaş karşıtı duyguların birleşimi genellikle anarşinin sorunun bir parçası olarak görülmesi anlamına gelmektedir. Dünya hükümeti, barış görüşünün uzun yıllardır temel akımı oluşturur. Barış görüşü, bireyleri ve uluslararası sistemi bir bütün olarak ele aldığı için devlet düzeyinde anarşinin devamlılığı sorununu karşılamakta yetersiz kalmaktadır.

Anarşi ve güvenlik. Anarşinin güvenlik görüşü hem güç hem de barış görüşlerinden çok daha birleştiricidir. Güç görüşü bağlamında güvenlik; anarşinin gerçekliğini ve devamlılığının, içerisindeki birimlerin önemini ve bu birimler arasındaki güç dinamiklerinin rolünü kabul etmektedir. Barış görüşü bağlamında ise savaşa karşı etik zorunluluğu, uyumlu ilişkiler üzerine yoğunlaşma ihtiyacını ve bireyler ile sistemin bir bütün olarak algılanması ihtiyacını kabul etmektedir.

Anarşi; güç görüşünde kabul edilmesi gereken nahoş bir gerçektir. Barış görüşünde ortadan kaldırılması gereken yapay ve zararlı bir durumdur. Güvenlik görüşünde ise içinde hem çatışmalı hem uyumlu ilişkiler için seçeneklerin bulunduğu politik ilişkilerin tercih edilen formudur. Günümüzdeki anarşi, güç ve barışın ortasında bir yerlere denk gelmektedir. Güvenlik üzerine kurulan bir politikanın hedefi daha

gelişmiş bir anarşiye ulaşmayı teşvik etmek olacaktır. Böyle bir politika üç temel seviyede de etkinlik gerektirmektedir: bireysel, devlet ve sistem. Devletler hem karşılaştıkları tehditlere karşı hassasiyetlerini azaltacak ulusal politikalarını hem de uluslararası sistemden aldıkları tehditlerin seviyesini düşürecek uluslararası politikalarını sürdürmeden kendi güvenliklerini sağlayamazlar. Bu noktada *güvenlik* hem ulusal hem de uluslararası düzeyde eylemi gerekli kılmakta ve bu ikisi arasında dengede var olmaktadır. Güvenlik görüşü analizlerin üç seviyesine (bireysel, devlet, sistem) de odaklandığından güç ve barış görüşlerinden daha kapsamlıdır.

Silahlanma yarışı ve güç. Güç, silahların uluslararası anarşide düzen ve düzensizliğin kaynağı olduğu yönünde olumlu görüşe sahiptir. Güç görüşüne göre yenilgi korkusu savaş korkusunda ağır basmakta ve bu da devletleri silah kullanımına yöneltmektedir. En kötü senaryo, silahlara bağımlılık ortaya çıkmaktadır.

Silahlanma yarışı ve barış. Barış görüşünde silahların savaşta öncü bir role sahip oldukları kabul edildiğinden ve savaşın ortadan kaldırılması barışın hedeflerinin merkezinde yer aldığından silahsızlanma ve silah kontrolü de barış politikalarının doğal bir ilkesi olarak ortaya çıkmaktadır. Bu politikalar silahların uluslararası ilişkilerden kaldırılabilceğini varsaymaktadır. Bu varsayım ise güç görüşünün silahlanma yarışının devamlılığı hakkındaki tartışmaları ile çarpışmaktadır.

Silahlanma yarışı ve güvenlik. Silahlanma yarışının güvenlik görüşü, güç ve barış görüşlerinin zıtlaşan basitliklerinden kaçınmakta ancak bunun sonucu olarak diğer bakış açılarında mümkün olan politik albenisini kaybetmektedir. Güvenlik görüşü hem silahlanma yarışının sürekliliğini hem de askeri gücün düzen ve düzensizlik yaratan etkisi arasındaki çelişkinin sürekliliğini kabul etmektedir. Ancak silahlanması ulusal büyüme aracı olarak kabul eden güç görüşünü reddetmektedir. Aynı zamanda silahlanmanın uluslararası ilişkilerden kaldırılabilceği ve kaldırılması gerektiği savunan barış görüşünü de reddetmektedir. Silahlanma yarışı üzerine güvenlik politikasının temel hedefi; anarşi içerisinde askeri gücün düzen yaratan etkisini

korumak ve geliştirmek, aynı zamanda düzensizlik yaratan etkilerini en aza indirmektedir.

Sonuç olarak *güvenlik*, uluslararası ilişkilerin temel sorunlarını anlamak için hem güçten hem de barıştan daha kapsamlı bir kavramdır. Güç ve barış hem anarşi hem silahlanma yarışı için dar kapsamlı görüşler sunmaktadır. Uygun bir güvenlik temelli yaklaşım güç ve barış arasındaki kutuplaşmayı reddetmektedir. Ne gücü savunan realizm ne de barışı savunan idealizm tam anlamıyla çözüm sunmaktadır. İkisi arasında yer alan güvenlik kavramı ise güçten daha gerçekçi bir realizm ve barıştan daha uygulanabilir bir idealizm görüşü sunmaktadır.

Kendisine barış ve güç arasındaki boşlukta uygun yer bulan güvenlik; adalet, özgürlük, eşitlik, güç, barış gibi kavramlar ile karşılaştırıldığında yeterince ilgi görmemiş ve uzun bir süre göz ardı edilmiştir.²¹ Patrick Morgan da güvenlik kavramını tanımlamanın oldukça zor olduğunu güvenliği, sağlık veya statü gibi tanıma ve analize gelmeyen bir durum olarak betimleyerek ifade etmektedir.²² Buzan'a göre güvenliğin göz ardı edilme sebepleri şöyledir:

- (1) Kavramın zorluğu,
- (2) Güvenlik ve güç kavramları arasındaki görünür kesişme,
- (3) Realist geleneğe karşı çeşitli başkaldırıların doğası,
- (4) Strateji çalışmalarının doğası,
- (5) Politika yapıcılarının ulusal güvenliğin belirsizliğini faydalı bulmaları.²³

Güvenlik üzerine en iyi bilinen ilk kavramsal çalışma Arnold Wolfers'ın ulusal güvenlik önermesidir. Wolfers'ın ulusal güvenlik üzerine vurgusu, yazında önemli bir yere sahiptir.²⁴ Wolfers'a göre *ulusal güvenlik* belirli bir tanımla olmadan kullanıldığı takdirde belirsiz bir kavram olabilmektedir. Güvenliği bir ulusun az veya çok sahip

²¹ David A. Baldwin, "The Concept of Security", **Review of International Studies**, C.XXIII, Sayı:1, 1997, s.9.

²² Patrick Morgan, "Safeguarding Security Studies", **Arms Control**, C.XIII, Sayı:3, 1992, s.466.

²³ Buzan, **People, States and Fear**, s.6-9.

²⁴ **A.e.**, s.4.

olabileceği bir değer olarak gören Wolfers, güvenliğin daha önceden edinilmiş değerleri koruma derecesine işaret ettiğini belirtmektedir. Walter Lippmann'a göre bir ulus çekirdek değerlerinden vazgeçmesini gerektirecek bir durumla yüzleşmediği sürece güvendedir. *Güvenlik*, nesnel anlamda edinilmiş değerlere yönelik tehditleri varlığını/yokluğunu ölçerken öznel anlamda bu değerlerin tehdit altında olabileceği korkusunun varlığını/yokluğunu ölçmektedir.²⁵ Bir ülkenin kendi güvenliğini artırmak üzere güç aracılığıyla alacağı önlemler diğer devletler tarafından kendi güvenliklerine bir tehdit olarak algılanabilmektedir.²⁶

Geleneksel olarak, birçok yazar güvenliğin tartışmalı bir kavram olduğu konusunda hemfikirdir. Bu yazarlardan birçoğu güvenliğin temel değerlere (hem bireysel hem de gruplar için) yönelik tehditlerden özgür olunması anlamına geldiği konusunda uzlaşsalar da analizlerin temel odağının “bireysel”, “ulusal” ya da “uluslararası” güvenlik mi olması gerektiği konusunda farklılaşmaktadırlar.²⁷ Bir toplumsal değer olarak güvenlik; tehlike, risk, düzensizlik ve korkunun karşıtı olarak, koruma, risk yokluğu, kesinlik, güvenilirlik, itimat ve güven ile öngörülebilirliğe ilişkin kullanılmaktadır.²⁸

Güvenlik kavramı ile “tehdit” kavramı arasında ayrılmaz bir bağ ve çelişik bir ilişki bulunmaktadır. Tek başına açıklanması zor olan güvenlik kavramı, daha çok güvensizlik ihtimallerinin ortadan kaldırılması durumunu ifade eder. Bu ifade, güvensizlik durumlarının tehdit olarak görülmesi anlamına gelir. Tehdit ise bir yanıyla gerçek olgu ve olaylara dayanır, bir yanıyla da algı ve tahminlere. Ne biçimde olursa olsun, nasıl kullanılırsa kullanılsın bir biçimde güvenlik olgusundan söz edilebilmesi için;

²⁵ Arnold Wolfers, “National Security as an Ambiguous Symbol”, *Political Science Quarterly*, C.LZVII, Sayı:4, Aralık 1952, s.483-485.

²⁶ *A.e.*, s. 494.

²⁷ Baylis, *a.g.e.*, s.73.

²⁸ Hans Günter Brauch, “Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Dörtlüsü”, Çev. Zeynep ARKAN, *Uluslararası İlişkiler*, C.5, Sayı:18, Yaz 2008, s.4.

(1) Varlığın korunması ve sürdürülmesi bakımlarından bir (ya da birkaç) içsel tehdidin,

(2) Ve/veya dışsal bir (ya da birkaç) tehdidin,

(3) Ve/veya bu türden algılamaların ve tahminlerin bulunması gerekmektedir.²⁹

Görüşlerini Wolfers'a dayandıran Baldwin güvenliği, edinilmiş değerlere gelecek zararın en az ihtimali olarak tanımlamaktadır.³⁰ Güvenlik, en genel anlamında iki özellik çerçevesinde tanımlanmaktadır:

(1) Kimin güvenliği? Bu soruya verilecek pek çok cevap olsa da üç gelenek özelinde öne çıkan özneler; birey, devlet ve uluslararası sistemdir. Hangisinin esas alınacağı ise yapılan araştırmaya göre değişmektedir.

(2) Hangi değerler için güvenlik? Bireyler, devletler ve diğer sosyal aktörler pek çok değere sahiptir. Fiziksel emniyet, ekonomik refah, özerklik, psikolojik olarak iyi durumda olma vb. bu değerler arasında sayılabilir. Ulusal güvenlik kavramı geleneksel olarak siyasi bağımsızlık ve bölgesel bütünlük değerlerinin korunmasını esas almıştır. Bu noktada Wolfers güvenliğinin öznel ve nesnel boyutları arasında bir ayrıma giderek devletlerin edinilmiş değerlere yönelik tehditleri algılama seviyelerinde farklar olabileceğini ortaya koymaya çalışmıştır. Bu iki temel özellik haricinde güvenliği kapsamlı bir şekilde tanımlamak için aşağıdaki sorulara da cevap vermek gerekmektedir:

(1) Ne kadar güvenlik? Wolfers'a göre güvenlik bir devletin az veya çok sahip olabileceği bir değerdir. General Jacob L. Devers'a göre; "*Ulusal güvenlik niteliklendirilemeyecek bir durumdur. Ya güvendedir ya de değil. Eğer yarı güvendedyse o zaman güvende sayılmayız.*" Buzan da dünyanın mutlak bir durum

²⁹ Beril Dedeoğlu, **Uluslararası Güvenlik ve Strateji**, İstanbul, YeniYüzyıl Yayınları, 2008, s.5.

³⁰ Jan Hallenberg, "The Extention of the European Security Community to the Periphery: France in the Mediterranean and Finland and Sweden in the Baltic Countries", **A NATO Fellowship Report**, Haziran 2000, s. 5.

istediğini, bir şeyin ya güvende ya da güvensiz olduğunu, ikisi arasında bir düşünceye yer vermediğini ifade etmektedir. Ancak günlük hayatta güvenliğin farklı derecelerinden bahsedilebilmektedir. Mutlak güvenliğin ulaşılamaz olduğu düşüncesinden hareketler bir ülkenin sahip olduğu veya aradığı güvenlik derecesini belirlemek önem arz etmektedir. Buzan, bu gerçeği kabul etmekle beraber bunun bir kavram olarak güvenliğin tartışmalı doğasından ortaya çıkan mantık sorunu olduğunu ifade etmektedir. Buzan'a göre eğer güvenlik bir derece olarak kabul edilirse "Ne kadar güvenlik yeterlidir?" hakkında karışık ve nesnel olarak cevaplanamayacak sorular ortaya çıkacaktır. Hiçbiri yeterleri olmayan kıt kaynakların rekabet içindeki nesnel arasında paylaştırıldığı dünyada "Ne kadar yeterlidir?" sorusundan kaçılmamaktadır.

(2) Hangi tehditlere karşı güvenlik? Güvenlik kavramını kullananların zihinlerinde genellikle belirli tehditler bulunmaktadır. Edinilmiş değerlere yönelik tehditler pek çok kaynaktan ortaya çıkabileceği için bu boyutun da açık bir şekilde belirlenmesi faydalı olacaktır. Soğuk Savaş döneminde ulusal güvenliği yönelik bir tehdit olarak algılanan Komünist tehdidin, ekonomik mi, ideolojik mi, askeri mi yoksa bunların bir karışımı mı olduğu konusunda tanımlamalar yetersiz kalmıştır. Günlük kullanımda, hastalık, doğal afet, kıtlık gibi durumlar da edinilmiş değerlere yönelik tehdit olarak algılanabilmektedir.

(3) Hangi araçlarla güvenlik? Refah gibi güvenlik de farklı araçlar vasıtasıyla sağlanabilmektedir. Wolfers, farklı politikaların akla yatkın bir şekilde güvenliğin izinde uyarlanabileceğine dair önemli katkıda bulunmaktadır. Bu boyutun tanımlanması özellikle uluslararası siyaset tartışmaları açısından önem arz etmektedir. "Güvenlik çalışmaları", Wolfers'ın makalesinden itibaren uluslararası ilişkilerin bir alt dalı olarak görülmeye başlamıştır. Bazı güvenlik çalışmaları akademisyenlerinin bu alt dalı tamamen "askeri gücün tehdidi, kullanımı ve kontrolü" üzerinden tanımlama eğilimleri güvenliğin hangi araçlarla sağlanacağı konusunda karışıklığa yol açacaktır.

(4) Ne pahasına güvenlik? Güvenlik hedefi daima bir bedel içermektedir. Genellikle göz ardı edilen bedel konusunun, güvenlik söz konusu olduğunda daima dikkate alınması gerekmektedir.

(5) Hangi zaman diliminde güvenlik? Güvenlik konusundaki uzun vadeli politikalar kısa vadeli politikalardan farklı olabilmektedir. Kısa vadede, komşudan korunmak için yüksek bir çit, bir köpek yeterli olabilecekken uzun vadede onlarla arkadaş olmak tercih edilebilir olmaktadır.³¹

Güvenlik, aktörler tarafından değer kazanmaktadır. Ama aktörlerin değer verdikleri tek şey güvenlik olmamakla beraber güvenlik uğruna diğer değerlerin kurban edilmesini gerekli kılmaktadır. Bu noktada güvenliğin diğer değerlere göreceli olarak ne kadar önemli olduğu sorusu ön plana çıkmaktadır. Bu soruya verilebilecek üç cevap bulunmaktadır³²:

Birincil değer yaklaşımı. Güvenliğin değerini belirlemenin bir yolu, yokluğunda hayatın nasıl olacağını sormaktır. Realist düşünür Hobbes'a göre güvenliğin olmadığı bir hayat yalnız, zavallı, pis, zalim ve kısa olacaktır. Daha çok güvenliğe sahip olunursa güvenliğe verilen değer azalacaktır. Birincil değer yaklaşımının sınırında güvenlik diğer tüm değerlere karşı tüm aktörler için her türlü durumda baskın olmaktadır. Bu yaklaşım hem mantıken hem de deneysel olarak savunmasızdır.

Merkez değer yaklaşımı. Merkez değer yaklaşımında güvenlik birkaç önemli değerden biri olarak kabul edilmektedir.

Marjinal değer yaklaşımı. Marjinal değer yaklaşımı, kaynak paylaşımı sorununa çözüm sağlayan tek yaklaşımdır. Bu yaklaşım köklerini azalan marjinal fayda kanununun diğer değerlere olduğu gibi güvenliğe de uygulanabilirliği savından almaktadır. Hayatın idamesi için her değere belli ölçüde ihtiyaç duyulmaktadır. Akılcı politika yapımcılar marjinal getiri güvenlik için diğer değerlere kıyasla daha büyük olduğu sürece güvenliğe kaynak tahsis edecektir. Marjinal değer yaklaşımı diğer iki yaklaşıma göre tercih edilmektedir.

³¹ Baldwin, a.g.e., s.13-17.

³² A.e., s.18-20.

Kenneth Waltz, 1954'te yayımlanan *Man, The State and War* başlıklı çalışmasında savaşın nedenlerine yönelik klasik filozoflar arasındaki görüş ayrılıklarını ortaya koyar. Bu filozoflardan bazıları, savaşın insan doğasındaki kusurlardan kaynaklandığını ileri sürerken, diğerleri devletin yapısını savaşların ortaya çıkmasında önemli bir belirleyici olarak kabul eder. Waltz, tarih boyunca devam eden bu tartışmada, filozoflar arasında *çatışmanın azaltılabileceği ya da aşılabileceği* konusunda temel bir farklılık bulunduğuna işaret eder. Hobbesçular, içinde yaşadığımız şiddete eğilimli dünyanın ötesine geçmenin mümkün olmadığına inanır. Kantçılar ise, şiddete dayalı çatışmaları aşmanın ve daha barışçıl bir yaşam biçimine doğru ilerlemenin mümkün olduğunu savunur. Grotiusçu düşünürler ise şiddeti ve savaşı bütünüyle yok etmenin imkânsız olmasa bile çok zor olduğunu kabul ederken; şiddet ve savaşın aşırılıklarının azaltılmasını sağlayacak kural ve normların geliştirilmesinin mümkün olduğunu savunur. Bu çerçevede, Grotiusçular, Hobbesçulardan daha iyimser, Kantçılardan daha karamsardır.³³

Savaş ve şiddetin yok edilip edilemeyeceği sorunsalı, uluslararası ilişkilerin Birinci Dünya Savaşının ardından sistematik bir akademik disiplin olmasından itibaren çalışmaların merkezinde yer almıştır. Akademide Birinci Dünya Savaşı sonrası Milletler Cemiyeti ve *idealizm*, 1945 sonrası *realizm* baskın gelenekler olurken Soğuk Savaş sonrası tartışmaya açık bir ortam ortaya çıkmıştır. Soğuk Savaş döneminde, güvenlik kavramının devlet-merkezli yapısı, güvenlik devlet hakkındadır ve devlet güvenlik hakkındadır düşüncesinin doğmasına sebep olmuştur.³⁴ Geleneksel olarak, birçok yazar güvenliğin tartışmalı bir kavram olduğu konusunda hemfikirdir. Bu yazarların birçoğu güvenliğin temel değerlere yönelik tehditlerden özgür olunması anlamına geldiği konusunda uzlaşmalar da analizlerin temel odağının bireysel, ulusal ya da uluslararası güvenlik mi olması gerektiği konusunda farklılaşmaktadırlar. Buzan; devletlerin kendi dar ulusal güvenlik çıkarlarına odaklanma eğilimini kabul etse de uluslararası sistemdeki daha “olgun” devletler arasında, kendi politikalarını

³³ Baylis, *a.g.e.*, s.70.

³⁴ Bilgin, *a.g.e.*, s.18.

belirlerken komşularının da çıkarlarını dikkate almak için önemli güvenlik nedenleri bulunduğu konusunda artan bir farkındalık bulunduğunu savunmaktadır. Buzan'a göre, ulusal güvenlikten uzaklaşıldığı ve uluslararası güvenliğin daha fazla vurgulandığı bir değişim mümkündür ve kesinlikle faydalıdır.³⁵

İngiliz Okulu İçeriğinde Güvenlik. İngiliz Okulu içeriğinde güvenliği çalışmak için birinci nesil İngiliz Okulu ile ikinci nesil İngiliz Okulu arasındaki köprünün sağlam kurulması, ikinci nesil İngiliz Okulunun normatif kanadında gerçekleşen çoğulcu- dayanışmacı tartışmanın iyi irdelenmesi gerekmektedir. Birinci nesil İngiliz Okulunun dört önemli düşünüründen olan Bull tarafından ilk olarak ortaya konan çoğulcu-dayanışmacı tartışma, düzen-adalet ikilemine çözüm bulmak çerçevesinde buluşan ikinci nesil normatif kanadın altyapısını oluşturmaktadır.³⁶

İngiliz Okulu ile güvenlik arasındaki ilişki incelendiğinde üç temel varsayım yapılmaktadır. Birinci olarak; dolaylı da olsa güvenlik üzerine bir İngiliz Okulu söylemi bulunmaktadır. İkinci olarak; bu söylem içerisinde güvenlik üzerine çoğulcu ve dayanışmacı yaklaşımlar arasında önemli bir fark bulunmaktadır. Bu ayırım, teorik ve pratik üzerinden *uluslararası toplumun* mu (çoğulcu yaklaşıma göre) yoksa *dünya toplumunun* mu (dayanışmacı yaklaşıma göre) önceliklendirilmesi gerektiği hakkındadır. Başka şekilde ifade etmek gerekirse, İngiliz Okulunun güvenliğe yaklaşımı, bizleri devletin güvenliği mi bireyin güvenliği mi sorusuna yönlendirmektedir. Üçüncü olarak; birey güvenliği ile güvenlik topluluklarının güvenlik uygulamalarının ortaya çıkışı ve boyutları ele alınmaktadır.³⁷

İngiliz Okulu ile güvenlik arasındaki ilişkiyi detaylandırmadan önce, ilk olarak uluslararası toplum içeriğinde güvenliğin işlevini vurgulamak gerekmektedir. *Güvenlik*; zamandan ve mekândan bağımsız, sabit bir kavram değildir. Aksine

³⁵ Baylis, **a.g.e.**, s.77.

³⁶ Devlen, Özdamar, **a.g.e.**, s.54-55.

³⁷ Alex J.Bellamy and Matt McDonald, "Securing International Society: Towards an English School Discourse of Security", **Australian Journal of Political Science**, C.XXXIX, Sayı:2, Temmuz, s.308.

devingen, sosyal ve politik bir inşa süreci sonucunda ortaya çıkmaktadır. Güvenlik; geniş anlamda tehlikeden ve tehditten özgür olma durumu olarak tanımlansa da bu tehditlerin kim için var olduğu, bu tehditlerin kim tarafından kim için tanımlandığı, tehdit ve tehlikelerin nasıl inşa edildiği ve kimlere yöneltildiğine dair başlıca sorular güvenliğin tanımlanmasının ne kadar zor olduğunu ortaya koymaktadır. Uluslararası etkileşim alanında aktörler için güvenliği inşa eden unsurlar zaman içerisinde uluslararası normlara, belli problem ve tehditlerin doğasına, devlet özelinde iç siyasi durumlara bağlı olarak değişmektedir. *Güvenlik, devletin meşrutiyeti kapsamında merkezde yer almaktadır.* Yani, güvenlik sağlamak devletin var olma sebebinin merkezinde yer alan esaslardan bir tanesidir. Modern devletler için egemenlik ve kimlik dili aynı zamanda güvenliği tanımlamakta belirgin bir etmendir.³⁸

İngiliz Okulu, uluslararası ilişkiler disiplininde dünya siyasetini ortak kurallar ve normlar etrafında inşa edilen devletlerin uluslararası toplumu olarak ele alan teorik bir yaklaşım olarak tanımlanmaktadır. İngiliz Okuluna ait belli bir güvenlik söylemi tanımlamak, okulun kurucuları arasındaki metodolojik farklılıklar sebebiyle mümkün olmasa da İngiliz Okulu'nun güvenlik söylemini ortaya koyan ortak noktaları üç basamakta tanımlamak mümkündür. Birinci olarak; İngiliz Okulu düşünürleri, güvenliğin maddesel bir nesneden ziyade *normatif* bir değer olarak anlaşılması gerektiği konusunda hemfikirdirler. İkinci olarak; İngiliz Okulu güvenlik söylemi, güvenliğin *sosyal olarak inşa edildiğini*, dolayısıyla sabit koşullar üzerinden değerlendirilemeyeceğini kabul etmektedir. Son olarak; İngiliz Okulu düşünürleri güvenliğe yaklaşımlarında, güvenlik ile ilgili hususların devlet ile sınırlandırılmayan *siyasi topluluk içerisinde gerçekleştiğini* kabul etmektedir.³⁹

Çoğulcu ya da dayanışmacı, benimsenen güvenlik yaklaşımına göre, uluslararası toplum güvenliğe dair alternatif tanımlama ve uygulama imkânları sağlamaktadır. Bu alternatifler arasında uluslararası kurumlarda, ulus-ötesi sivil toplumda ve devlet içi

³⁸ A.e., s.310.

³⁹ A.e., s.312.

topluluklarda yankı bulan “insan güvenliği” kavramı ile güvenliği ortak normlar, değerler ve çıkarlar üzerine inşa ederek realist yaklaşımdan uzaklaşan “**güvenlik toplulukları**” da bulunmaktadır.

İngiliz Okulunun uluslararası güvenliğe yaklaşımı, okul içinde olduğu gibi iki temel gruba ayrılmaktadır: *Çoğulculuk* ve *dayanışmacılık*. Dayanışmacı-çoğulcu tartışmanın özü uluslararası toplumun doğası ve kapasitesi üzerinedir. Tartışmanın İngiliz Okulu içeriğindeki pratik yansıması uluslararası hukukun doğal hukuk mu yoksa pozitif hukuk mu olduğu ya da olması gerektiği düşüncesinden hareketle insan hakları ve insani müdahale kavramlarının üzerinden verilen eserler olmuştur.⁴⁰ Bu iki yaklaşım da devletler sistemini, ortak değerler, kurallar ve kurumlar üzerine inşa edilen devletlerin toplumu olarak kabul etmektedir. Çoğulculukta uluslararası toplumda devletlerin birbirlerinin var olma haklarını tanıdıkları ve devletlerin güvenliklerinin egemenlikleri ile korunduğu kabul edilirken; dayanışmacılıkta topluluğun sınırları devleti aşmakta ve toplumun amacı bireylerin güvenliğini sağlamak olmaktadır. Çoğulculuğun öncülerinden olan Bull’a göre, uluslararası güvenliğin varlığı devletler arasında adaletin sağlanması için önemli bir önkoşuldur. Robert Jackson’a göre ise plüralist bir toplum, Machiavelli ile Kant arasında yer almaktadır.⁴¹ Bull ve Jackson, devletler toplumlarına güvenlik sağlayan birimler olarak kabul edildikleri için çalışmalarında “*devlet*”i esas almışlardır. Çoğulcu açıdan güvenlik yaklaşımında üç kısıtlama bulunmaktadır. Birinci olarak; çoğulcu mantığa göre, devlet güvenliği bazen bireylerin güvenliği üzerinden şekillenmektedir. İkinci olarak; devletin ve topluluğun sınırları her zaman örtüşmemektedir. Üçüncü olarak; çoğulcu uluslararası toplum devletlerarası savaşlarda ölen insan sayısını azaltmış olsa da iç savaşlar, açlık ve devlet baskısı yüzünden ölümleri engellemekte başarısız olmuştur.

⁴⁰ Devlen, Özdamar, **a.g.e.**, s.55.

⁴¹ Bellamy, McDonald, **a.g.e.**, s.314.

Dayanışmacılar, devleti güvenliğin temel birimi olarak değerlendirseler de bireyleri yönlendiren konumunda olmaları gerektiğini savunmaktadırlar. Bu yaklaşımı üç temel üzerine inşa etmektedirler: Birinci olarak; devleti, bireyler ve topluluklar tarafından etik amaçların sağlanmasında en uygun ve etkili araç olarak görmekteadırlar. İkinci olarak; devleti insan güvenliğini tehlikeye atacak şekilde uluslararası düzensizliğe yol açacağı konusunda çoğulcular ile benzer endişeleri taşıtmaktadırlar. Üçüncü olarak; karşıt kültürlerin adalet, insan hakları ve yeterli seviyede güvenliğin inşası konusunda ortak bir noktada buluşmalarının zor olduğuna dikkat çekmektedirler. Bu noktada, keskin hatlarla sınırlandırılmasa da çoğulculuğun Hobbesçu gelenekten ziyade Grotiusçu geleneğe ve uluslararası topluma, dayanışmacılığın ise Kantçı geleneğe ve dünya toplumuna yakın olduğunu ifade edebiliriz. İngiliz Okulunun güvenlik söylemi de bu iki gelenek arasındaki mücadele ile aynı ekseninde şekillenmektedir. Bu mücadelenin temelinde; devletlerin insanları için güvenlik üreteceğine inanarak devletlerin güvenliğini ön plana çıkarıp *uluslararası toplumda “düzen”* mi önceliklendirilmelidir yoksa devletleri son nokta olarak değil bireylerin güvenliğini sağlamada bir araç olarak gören ve bireylerin güvenliğine vurgu yapan *dünya toplumunda “adalet”* endişeleri mi önceliklendirilmelidir sorusu yer almaktadır. Çoğulcular, bireylerin güvenliğini önceliklendirmeye, etik ilkeler üzerine küresel bir anlaşmanın yokluğunda böyle bir önceliklendirmenin uluslararası düzeni bozacağını ve bu durumun bireyleri daha az güvenli yapacağını savunarak karşı çıkmaktadırlar. Dayanışmacılar ise mevcut düzenin üç savunulamaz varsayım üzerine kurulu olduğunu ileri sürmektedirler:

Birinci olarak; devlet ve topluluk aynı sınırları paylaşmaktadırlar. İkinci olarak; devletler kendi vatandaşlarının güvenliğini sağlayan “etik devlet”lerdir. Üçüncü olarak; uluslararası toplum vatandaşların refahına bir katkısı olmayan, devletler arasında apolitik bir alandır. Çoğulculuk, devleti güvenliğin temel birimi ve yönlendireni olarak ele almanın güvenliğin sağlanması için gerekli olan temel seviyedeki uluslararası düzeni ortaya koyduğunu savunmaktadır. Dayanışmacılık ise

devletin güvenliğin temel birimi ve yönlendireni olup olmaması gerektiğini sorgulamaktadır.⁴²

Dayanışmacılar günümüzde bulunan durumun, insani müdahaleyi meşru kılacak potansiyel dayanışmanın var olmasına rağmen, arzu edilen noktadan çok uzakta olduğunu ve uluslararası toplumdan dünya toplumuna geçişe ilişkin belirtilen olmadığını kabul etmektedirler. Çoğulcular ise uluslararası toplumun günümüzdeki durumunun dayanışmacıdan ziyade çoğulcu bir tablo çizdiğini ve bu durumun ahlaki olarak da tercih edilir olduğunu öne sürmektedirler.⁴³ Jackson'a göre insan hakları en çok savaşlar esnasında ihlal edilmekte ve bu sebepten dolayı insan haklarını korumak isteyenlerin öncelikle devletler arasındaki savaşları engellemeye çalışmaları gerekmektedir. İnsani müdahale, uluslararası toplumun üzerine kurulduğu temelleri tehdit etmekte ve savaş ihtimalini artırmakta olduğu için kaçınılması gereken bir durumdur.⁴⁴

Güvenlik topluluklarını, İngiliz Okulunun güvenlik söylemi temelinde ele aldığımız zaman, çoğulcu uluslararası toplum ile dayanışmacı dünya toplumu arasında dayanışmacı yaklaşımın zayıf bir örneği olduğunu görmekteyiz. Sonraki bölümlerde detaylı bir şekilde ele alacağımız güvenlik topluluğunu, topluluğun üyelerinin birbirleri ile fiziksel bir mücadele içine girmeyeceklerine, anlaşmazlıklarını farklı yollarla çözeceklerine dair güvencenin var olduğu bir topluluk olarak tanımlayabiliriz. Güvenlik topluluğu fikri, güvenlik üzerine dayanışmacı kavramların ortaya çıkmasına olanak sağlamakla modern uluslararası ilişkiler disiplinine başlıca katkılar sunmaktadır:

⁴² A.e., s.316-317.

⁴³ Devlen, Özdamar, a.g.e., s.58.

⁴⁴ A.e.

Öncelikle, uluslararası alanda “topluluk” fikri hakkında düşünmeyi mümkün kılmaktadır. AESAN⁴⁵ gibi bazı güvenlik toplulukları, çoğulcu uluslararası toplumun egemenlik eşitliği, ortak anlaşma sonucu karar alma, kuvvet kullanımının olmaması, iç işlerine karışmama gibi normları üzerine inşa edilmektedir. Batı Avrupa örneğinde ise, dayanışmacı ekseninde devlet sınırlarını aşan ve yıkan ulus-ötesi kurallar, norm ve topluluklardan beslenerek ortaya çıkmaktadır. İkinci olarak; davranışsal normların ve sosyal etkileşimin uluslararası toplumun merkezindeki önemine vurgu yaparak solidarist güvenlik uygulamalarının ortaya çıkışını desteklemektedir. Deutsch’a göre güvenlik topluluğu, diğer topluluklarda olduğu gibi birimler arası etkileşim hakkındadır. Üçüncü olarak; güvenlik topluluklarının dayanışmacı güvenlik uygulamalarına ve aynı zamanda genel olarak uluslararası ilişkiler disiplinine yaptığı önemli bir katkı da “sosyal öğrenme”dir. Devletler ve toplumlar varlıklarını sürdürürken aynı zamanda birbirlerinden karşılıklı olarak bir şeyler öğrenmektedirler. Bunun sonucu olarak da dünya toplumu içerisinde varlık gösteren kuvvetler, uluslararası toplumda güvenlik uygulamasının yeniden şekillenmesinde önemli bir rol oynayabilirler. Son olarak; güvenlik toplulukları üzerine düşünmek, uluslararası normların devlet davranışına etkileri ve dünya toplumundaki değişimlerin uluslararası arası toplumu da belirgin bir şekilde etkileyeceğine dair solidarist iddiaları güçlendirecek yeni yollar açmaktadır. Üye devlet ile güvenlik topluluğu arasında karşılıklı kurucu bir ilişki bulunmaktadır.⁴⁶

Özetle; İngiliz Okulunun güvenlik söylemi özellikle güvenliğin normatif yönlerini ve uluslararası toplumun güvenliği ile dünya toplumunun güvenliği arasındaki gerilimi vurgulaması açısından güvenliğin dünya siyasetindeki yerini anlamamızda önemli katkılar sunmaktadır. İki gelenek arasındaki bu gerilim, düzen ile adaletin, egemenlik ile insan haklarının kesişim noktalarında sıklıkla görülmektedir. Çoğulculuk, disipline devlet güvenliğinin birey güvenliğine göre önceliklendirilmesi üzerine önemli bir

⁴⁵ ASEAN: Association of Southeast Asian Nations (Güneydoğu Asya Uluslar Birliği), (Çevrimiçi), <http://asean.org/asean/about-asean/>, 12 Mayıs 2019.

⁴⁶ Bellamy, McDonald, a.g.e., s.321-323.

normatif katman eklemektedir. Dayanışmacı güvenlik uygulamaları dört önemli noktanın altını çizmektedir:

Birinci olarak; geleneksel güvenlik uygulamalarının bireysel güvensizliğe yol açacağı düşüncesinden doğan güvenliğin güvensizliğine dikkat çekmektedirler. İkinci olarak; Kantçı gelenek çerçevesinde insanın hiçbir zaman araç olamayacağına, son nokta olarak değerlendirilmesi gerektiğine atıfta bulunmaktadır. Üçüncü olarak; devlet baskın birim olarak kalsa da dünya toplumunda güvenliğı inşa eden başka birimler de bulunmaktadır. Son olarak; güvenliğin güvensizliğinin üstesinden gelmek için etik devletlerden oluşan bir dünya yaratma gibi çeşitli yaklaşımlar sunmaktadırlar.⁴⁷

“Kimin güvenliğı?” sorusu, Soğuk Savaş sonrası güvenlik alanındaki tartışmaların merkezinde yer almıştır. Güvenlik nedir ve nasıl sağlanır? Güvenlik, belli sorunları tespit etmek ve kesin çözümleri sunmak için kullanılan bir söylem olarak anlaşılabilir. Güvenlik topluluğunun normları, değerleri, çıkarları ve kimliklerinin inşası için gerekli çerçeveyi sağlamaktadır. Güvenlik söylemi, dört bileşenden oluşmaktadır:

Birinci olarak; *kimin/neyin güvenliğinin ve niçin sağlanacağıının* belirlenmesi gerekmektedir. Sadece kimin/neyin güvenliğinin sağlanmasını tanımlamak yeterli olmamakta, ayrıca niçin sorusu hakkında da fikir sahibi olunmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Realistlere ve çoğulcu İngiliz Okulu düşünürlerine göre, güvenliğı sağlanması gereken “**devlet**”tir çünkü devlet, toplumlara ve bireylere kendi iyi hayatlarını yaşamak için fırsat sunan belli bir düzeni sağlamaktadır.

İkinci olarak; *tehdidi* resmi olarak belirlemek gerekmektedir. Tehdit belirleme genellikle devlet liderleri tarafından yapılmakta olup bu görev topluluğun yetkili makamları tarafından da yerine getirilebilmektedir. Yetkili makamlarca tehdit

⁴⁷ A.e., s.327.

tanımlaması yapılırken güvenlik söylemi içeriğinde zamanla değişse de kimlik, değer ve çıkar kavramlarına yer verilmektedir. Aynı zamanda tehdit tanımlaması, tehdidin geldiği bir “öteki” tanımlamasını da içermektedir.

Üçüncü olarak; tehdit ile başa çıkabilecek *en etkili aracın* tanımlanması gerekmektedir. Devlet, geleneksel olarak tehdit ile başa çıkabilecek en etkili araç olarak kabul edilmektedir. Günümüzde güvenlik toplulukları ve uluslararası örgütler de hakları olarak kendi araçlarına sahiptirler. Batı Avrupa güvenlik topluluğu içeriğinde devletler kendi bölgelerini herhangi bir saldırıya karşı savunmak için hazırlık yapmamaktadır. Örneğin Birleşik Krallık orduları, kendi topraklarını bir saldırıdan korumak için eğitim yapmazlar, çünkü Batı Avrupa’da güvenlik aracı olarak NATO bulunmaktadır.

Son olarak; “biz” kimiz, *tehdit edilen kim/ne*, tehdidin bertarafı için hangi araçlara sahibiz soruları cevaplandıktan sonra güvenlik söylemi uygun hareket tarzlarını belirlemektedir. Uygun hareket tarzlarının çerçevesini hem topluluğun hem de uluslararası toplumun kabul gördüğü kurallar ve normlar çizmektedir. Güvenlik, “kendi”nin belirlenmesini, tehdidin (öteki) belirlenmesini, tehdit ile başa çıkabilecek araçların belirlenmesini ve uygun hareket tarzının belirlenmesini içermektedir.⁴⁸

İngiliz Okulunun güvenlik söylemini inceledikten sonra güvenliğin açıklandığı bu kısımda son olarak Buzan’ın ortaya koyduğu uluslararası güvenlik çalışmalarının incelenmesinde fayda bulunmaktadır. Uluslararası güvenlik çalışmaları, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra devletlerin iç ve dış tehditlere karşı nasıl korunabileceği üzerine yapılan tartışmalar sonucunda ortaya çıkmıştır. ***Uluslararası güvenlik***, zamanla kabul edilmiş olup küresel ölçekte üzerinde anlaşılmış bir tanım bulunmamaktadır.⁴⁹

⁴⁸ Alex J. Bellamy, **Security Communities and Their Neighbours: Regional Fortresses or Global Integrators?**, New York, Palgrave Macmillan, 2004, s.48.

⁴⁹ Barry Buzan, Lene Hansen, **The Evolution of International Security Studies**, Cambridge, Cambridge University Press, 2009, s.8.

Uluslararası güvenlik çalışmalarının ne hakkında olduğunu tanımlayan dört temel ve analitik soru bulunmaktadır:

Devlet temel aktör müdür? Güvenlik, korunma/güvende olma ihtiyacı içerisinde olan bir şeyin inşa edilmesi ile ilgilidir. Bu şey, ulus, devlet, birey, etnik bir grup, çevre veya gezegenin kendisi olabilir. Gerek ulusal güvenlik formunda gerekse daha sonra ortaya çıkan uluslararası güvenlik formunda ulus/devlet temel analitik ve normatif aktördür.

Dış tehditlerin yanında iç tehditler de hesaba katılmalı mıdır? Güvenlik, devlet egemenliği ile ilişkilendirildiği için doğal olarak tehditler de bölgesel sınırlar çerçevesinde algılanmaktadır. Ulusal güvenliği belirsiz bir kavram olarak niteleyen Wolfers, İkinci Dünya Savaşı sonrası iklimi iki savaş arası iklimle karşılaştırarak ulusal çıkar kavramının refaktan güvenlik yorumlamasına değişiminin anlaşılabilir olduğunu öne sürmüştür: “Bugün Soğuk Savaş ve dış saldırganlık tehditleri altında yaşıyoruz.”⁵⁰ “Ulusal güvenlik” iç ekonomik sorunlardan ideolojik olarak karşıt olunan güçlerden kaynaklanan dış tehditlere doğru kaymıştır. Bu kayma kurumsallaştırıldığında “uluslararası güvenlik” kavramı ön plana çıkmış ancak “ulusal güvenlik” ile yer değiştirmemiştir.

Güvenlik, askeri alanın ve güç kullanımının ötesine taşınmalı mıdır? Uluslararası güvenlik çalışmaları Soğuk Savaş döneminde kurulduğundan ve Soğuk Savaş yoğunlukla askeri kapasiteler ve etkinlikler hakkında olduğundan o dönemli ulusal güvenlik kavramı askeri güvenlik kavramı ile özdeşleşmiştir. Ancak Soğuk Savaş sonrası dönemde güvenlik kavramı sosyal, ekonomik, çevre, sağlık, kalkınma ve cinsiyet gibi farklı alanlara da taşınmıştır.

⁵⁰ Wolfers, a.g.e., s.482.

Güvenlik; tehdit, tehlike ve zorunluluk üçlüsünün ayrılmaz bir parçası olarak görülebilir mi? Ulusal güvenlik, ABD ve Batı'nın kendilerini düşmanca bir rakip tarafından tehdit edildiklerini düşündükleri siyasi iklimde gelişmiştir. Herz'in güvenlik ikilemini formüle edişinde güvenlik, saldırılar, boyun eğme, baskınlık ve hatta yok oluş ile ilgili olmuştur. 1990'lara gelindiğinde güvenlik kavramının genişletilmesi ile ilgili tartışmalar uluslararası ilişkilerde kendine yer bulduğunda güvenliğine zorunluluk ve uç ve radikal savunma önlemlerine olan bağı merkezi nitelik kazanmıştır.⁵¹

B. TOPLULUK VE TOPLUM KAVRAMLARI

Bu kısımda; kaynak araştırmaları sürecinde, özellikle İngilizce metinlerden Türkçe metinlere çevirilerde **topluluk** ile **toplum** kavramlarının birbiri yerine kullanıldığı tespit edildiğinden güvenlik topluluğuna geçmeden önce topluluk ve toplum kavramları üzerinde durulacaktır.

Güvenlik ve özgürleşme arayışıyla iç içe olan topluluğa dair akla ilk gelen soru basittir: *Biz* nerede bitiyoruz ve *onlar* nerede başlıyor? Ancak bu sorunun altında yatan kimlik sorusu daha karmaşıktır: Biz kimiz veya neyiz, onlar kim veya ne?⁵²

Emanuel Adler ve Michael Barnett **topluluk** kavramının üç özellik üzerinden tanımlanabileceğini ifade etmektedir:

- (1) Bir topluluğun üyeleri paylaşılan kimliklere, değerlere ve anlamlara sahiptir.
- (2) Topluluğun üyeleri, kendi aralarında doğrudan ve dolaylı ilişkiler içerisindedir.
- (3) Topluluklar, uzun dönemli çıkarlar konusunda belli bir seviye ve diğerlerini düşünmeyi ifade eden karşılıklılık sergilemektedirler.⁵³

⁵¹ Buzan, Hansen, **a.g.e.**, s.10.

⁵² Ken Booth, **Theory of World Security**, Cambridge, Cambridge University Press, 2007, s.134.

⁵³ Bellamy, **a.g.e.**, s.31.

Bu özelliklerin yerel ölçekten ulus-ötesi ölçğe her aşamadaki sosyal oluşumda var olabileceğini savunan Adler ve Barnett aynı zamanda toplulukların doğrudan iletişim sonucu kurulmasının yerel topluluklara nazaran ulus ötesi toplulukların inşasını zorlaştırdığını savunmaktadırlar.⁵⁴ Toplulukların doğrudan veya yüz yüze etkileşim gerektirdiği düşüncesi, her türlü topluluk oluşumunu yerellik sorunu ile karşı karşıya getirmektedir.⁵⁵

Topluluğun oluşturulması için gerekli olan etkileşim türlerine bir alternatif yaklaşım Benedict Anderson tarafından sunulmaktadır: '*hayali (imagined) topluluk*'. Ulusal kimliklerin öz-bilincin çeşitli seviyeleriyle karmaşık sosyal etkileşimlerin sonucu olarak ortaya çıktığını savunan Anderson; en küçük ulusların üyelerinin bile diğer üyelerin çoğunu tanımayacağı, ancak onlar hakkında topluluk resminden kaynaklı fikir sahibi olacağı düşüncesinden hareketle topluluğu hayali bir birim olarak değerlendirmektedir. Topluluğu hayali olarak değerlendirmek üç şekilde olmaktadır:

Birinci olarak; bütün ulusların sınırları olduğu ve hiçbir ulusun insanlığı birleştirmek gibi bir arzusu olmadığı için *sınırlı* olarak hayal edilmektedir. İkinci olarak; etik ve siyasi değerlerin en yüksek kaynağı olan *egemen* olarak hayal edilmektedir. Üçüncü olarak; sosyo-ekonomik sınıfların sınırlarının ötesinde en yüksek bağlılığı sağlayacak *değerler kaynağı* olarak hayal edilmektedir.

Alex J. Bellamy, Anderson'un ortaya koyduğu düşüncelerin üç şekilde geliştirilmesi gerektiğini savunmaktadır: Birinci olarak; topluluğun inşası teleolojik bir son nokta sağlamaktadır. Sosyal şekillenme süreçleri, kimlik inşası ve ortak çıkarların tanımlanması devam eden ve sürekli olarak güncellenen yapıdadırlar. Bir topluluğun kimliği sürekli olarak inşa edilmekte, karşıt düşüncelerle çarpışmakta ve yeniden inşa edilmektedir. İkinci olarak; bir topluluk hakkında düşünürken siyasi toplulukların *hayali* olduklarını akılda tutmak gerekmektedir. Topluluğun üyeleri,

⁵⁴ A.e.

⁵⁵ A.e.

hiçbir zaman büyük çoğunluk ile tanışamayacak ancak yine de onları tanıyabilecektir. Üçüncü olarak; topluluk kavramı, topluluk ile üyeleri arasında karşılıklı kurucu ilişkiyi içermelidir. Topluluklar sosyal etkileşim sonucunda inşa edilirler; etkileşim de topluluğun dil, değerler, kimlikler, çıkarlar ve uygunluk mantığı gibi bileşenlerinden oluşmaktadır. Bu üç iddia üzerine kurulan *topluluk* kavramı, aynı zamanda topluluk kavramının yerel ölçekten uluslararası ölçeğe taşınmasına da yardım etmektedir.⁵⁶

Alex J. Bellamy, bu noktada *güvenlik topluluğunun ‘topluluk’* yönünü nasıl kavramlaştırmamız gerektiği üzerinde durarak; topluluğu sıralı olmayan, devam eden ve sürekli karşı konulan üç öğeden oluştuğunu ifade etmektedir⁵⁷:

Birinci olarak; sosyal şekillenme ve bütünleşme kavramı gereklidir. Bu kavramları açıklamak için Paul James tarafından geliştirilen ve devamlı olarak topluluk içinde gerçekleşen kimlik inşası ve yeniden inşası süreçlerini tanımlamaya yarayan ‘soyut topluluk’ kavramı kullanılmaktadır. Sosyal şekillenme ve bütünleşme süreçlerinin, sosyal soyutlamaların farklı seviyelerinde birtakım ilişkilerden doğduğu görüşünü savunan James; sosyal şekillenme süreçlerinin karmaşık, çelişkili, çok seviyeli ve devam eden yapısının anlaşılması için iki kavram öne sürmektedir:

- *Süreksizlik içinde süreklilik (continuity-in-discontinuity)*,

- Sosyal şekillenmenin çelişkili bir süreç olduğu düşüncesi, soyut topluluğun *oxymoronic* kavramında ifade edilmektedir.

İkinci olarak; güvenlik topluluklarının inşasına yardım eden normların geliştirilmesi, *pratik birleşme* kurallarına dayandırılmaktadır. Bu kurallar, sosyal etkileşimi, anlamlı ve sağlıklı bir iletişim için gerekli temel çerçeveyi ve barışçıl değişimin güvenilir beklentilerini düzenlemektedir. Ayrıca, yasa yapıcı aktörlerin ve katılım türlerinin tanımlanmasına yardım etmektedirler. Bu kuralları açıklamada, yasal katılımcıların kim olduğunu, katılım sürecinin nasıl işlediğini ve her bir aktörün sahip olduğu hak ve ödevleri açıklayan vatandaşlık kurallarından yararlanılmaktadır.

⁵⁶ A.e., s.32.

⁵⁷ A.e., s.32-39.

Andrew Linklater, vatandaşlık kurallarının üç temel öncüle dayandığını ifade etmektedir:

İlk olarak; vatandaşlık, topluluğa üyeliklerinden kaynaklanan yasal hakları bütün üyelere vermektedir. Devletler, kuvvet kullanma, toprak bütünlüğü ve topraklarına müdahale edilmemesi, antlaşma yapma ve antlaşma fesih etme, kendi sınırları içerisinde yasalar yapma haklarına sahiptirler. Güvenlik topluluğu içerisindeki devletler ise daha fazla yasal haklara sahiptirler. Gevşek-ilişkili güvenlik topluluğunda, diğer devletlerin kendisine karşı savaş hazırlığında olmayacağına dair beklentide olma hakkını içermektedir. Sıkı-ilişkili güvenlik topluluğunda ise, üye devletler topluluk dışından bir saldırıya maruz kalmaları durumunda topluluk tarafından alınacak ortak bir karar ile diğer üye devletlerden destek bekleme hakkına sahiptirler.

Vatandaşlık, ayrıca topluluğun siyasi yaşamına katılma hakkını ifade etmektedir. Bütün devletler, uluslararası toplumun diplomatik süreçlerine katılma, Birleşmiş Milletler'in üyesi olma ve Genel Konsey'de konuşma ve oy haklarına sahiptirler. Devletler; sıkı-ilişkili güvenlik topluluklarında, topluluğun bütün etkinliklerine katılma hakkına sahipken; gevşek-ilişkili güvenlik topluluklarında katılımı yöneten resmi kurallara sahip olma yönünde bir eğilim bulunmamaktadır.

Son olarak vatandaşlık hem haklar hem de ödevler ile ilgilidir. Her ne kadar yukarıda açıklanan iki öncül uluslararası topluma uyarlanabilse de devletlerin ödevlerinin olduğu düşüncesi biraz sorunludur. Devletlerin, diğer devletlerin haklarına saygılı olma ödevi olduğu kabul edilebilir ancak; devletin bu ödevinin sınırları konusunda ortak bir anlaşma bulunmamaktadır. Solidaristler, insancıl yönetim, müdahale ve 'sorumluluk olarak egemenlik' kavramı hakkında normların geliştirilmesini devletleri bağlayan birtakım ödevlerin ortaya çıkışı olarak görme eğilimindedirler. Plüralistler ise bu normların geliştiği ve geliştirilmesi gerektiği düşüncesini reddetmektedirler. Yine de güvenlik topluluğunun üyelerinin birbirlerine karşı ödevlerinin olduğu düşüncesi daha az sorunludur. Üyeler, topluluğun amaç ve ilkelerine sahip çıkma, topluluk tarafından üretilen normlar ve uygunluk mantığı çerçevesinde davranma ve en azından bazı gelişmiş sıkı-ilişkili güvenlik

topluluklarında kendi iç siyasetlerini ve toplumunu topluluk ile uyumlu bir şekilde düzenleme ödevlerine sahiptirler.

Son olarak; sıkı-ilişkili güvenlik toplulukları, iyi yaşamın ne olduğuna ve ona nasıl erişilebileceğine dair inançlar ortaya koyabilen *amaca yönelik* topluluklar olarak algılanmalıdır. Topluluk, sadece üyeleri arasında etkileşimin olduğu sosyal bir içerik olarak değil aynı zamanda etik kökleri olan sosyal bir birim olarak görülmelidir. Dennis Poplin'e göre etik topluluklar dört önemli özellik sergilemektedir:

- (1) **Kimlik:** Etik topluluğun üyeleri, belirli anlamlı bir gruba ait olma duygusuna sahiptirler.
- (2) **Ahlak Birimi:** Etik topluluğun üyeleri, ortak amaç üretme duygusuna sahiptirler ve topluluğun diğer üyeleri ile bir bütün olarak hissetmektedirler.
- (3) **Katılım:** Etik topluluğun üyeleri, çeşitli alt gruplardan oluşmakta ve bu gruplarda yer alma ihtiyacı hissetmektedirler.
- (4) **Bütünlük:** Etik topluluğun üyeleri, birbirlerine gerçek bir önem ve değer vererek davranmaktadırlar.

Topluluğun aksine **toplum**, yabancılaştırma (*alienation*) (anlamlı bir grupla ilişkilendirme duygusu olmaması), etik parçalanma (*moral fragmentation*) (üyelerin farklı etik amaçlar üretmesi), çözümlenme (*disengagement*) (ortak etkinliklere katılma zorunluluğu olmaması) ve bölünme (*segmentation*) (aktörlerin birbirlerine son noktalara bir araç olarak davranması) kavramları üzerinden karakterize edilmektedir.

Eserlerinde “uluslararası toplum nedir?” sorusunu merkeze alan Martin Wight'a göre uluslararası toplum: (1) Örgütlenmesini tamamlamış olan aktörlerin (toplum, devlet) oluşturduğu istisnai bir toplumdur. (2) Üye sayısı azdır. (3) Üyeleri bireylere kıyasla daha heterojendir. (4) Üyeleri politikalarını beka amacıyla oluşturan ölümsüz birimlerdir. Toplumun en önemli kanıtı *uluslararası hukuktur*.⁵⁸

⁵⁸ Devlen, Özdamar, a.g.e., s.52.

C. GÜVENLİK TOPLULUĞU: İNŞASI, KOMŞULARI VE PLÜRALİSTİK GÜVENLİK TOPLULUĞUNUN GÜÇLÜ YANLARI

Uluslararası etkileşim alanında, etkileşim alanını benzer biçimde algılayan ve varlığını koruma ve sürdürme bakımından benzer kaygılar taşıyan aktörler, aynı tür tehditler karşısında duyarlı davranmaktadırlar. Tehditleri aynı biçimde algılayan aktörler, genel olarak iki tür davranış sergilemektedir:

1. Tehdide direnç sağlamak için aralarında bir iş birliği kurarlar. Simetrik bir karşılıklı bağımlılık anlamına gelen bu türden bir iş birliği, kendisini iki biçimde ortaya çıkmaktadır:

- İş birliği, yalnızca bir araya gelenlerin güvenliğini esas alır.
- İş birliği, sistemin bütününün güvenliğini esas alır.

2. Tehdide direnç sağlamak için, tehdidi ortadan kaldırmaya muktedir en güçlü aktörün denetimi altına girilir. Bu durum asimetrik bir karşılıklı bağımlılık anlamına gelebileceği gibi, bir bağımlılık ilişkisine de karşılık gelebilir.⁵⁹

Uluslararası barışı sağlamak için kullanılacak verimli yollardan bir tanesi güvenlik topluluğu kavramıdır.⁶⁰ Güvenlik topluluğu kavramı, ampirik ve kuramsal çekiciliği olan topluluk kavramındaki iletişimsel özden çıkan bir fikirdir.⁶¹ Uluslararası etkileşim alanında devletlerin güvensizliğine çare bulma girişimlerinden biri olan⁶² **güvenlik topluluğu** kavramı; İkinci Dünya Savaşı sonrasında Karl Deutsch ve çalışma arkadaşları tarafından *insanoğlunun bir gün savaşı ortadan kaldırabilmesi*

⁵⁹ Dedeoğlu, a.g.e., s.7.

⁶⁰ Vincent Pouliot, **International Security in Practice: The Politics of NATO-Russia Diplomacy**, Cambridge, Cambridge University Press, 2010, s.3.

⁶¹ Booth, **Dünya Güvenliği Kuramı**, s.179.

⁶² Hasan Ulusoy, "Revisiting Security Communities After the Cold War: The Constructivist Perspective", **Perceptions, Journal of International Affairs**, C.VIII, Eylül-Kasım 2003, s.2.

için olası yollar üzerine çalışmaları sonucunda ortaya çıkmıştır.⁶³ Çalışmalarına problemin karışıklığına ve zorluğuna değinerek başlayan Deutsch ve çalışma arkadaşları; öncelikle “barış” kavramını “adalet” ve “özgürlük” kavramları ile ilişkilendirmenin zorluğuna, “savaş” kavramına alternatif olarak kullanılabilir kavramlar üzerine ortak bir düşünce birliği olmadığına, “barış” ve “savaş” kavramlarının kullanımındaki belirsizliğe dikkat çekmişlerdir. Yine de bu noktada çalışmalarına *savaşın çok tehlikeli olduğu, insanoğlunun savaşı bertaraf etmesi ve savaşa başvurma ihtimalini en aza indirmesi gerektiği* varsayımı ile başlamışlardır. Bu çabanın başarısız olma ihtimalini kabul etseler de hayatta kalmak isteyen medeniyetlerin, uluslararası örgüt çalışmasında ana problem sahasının “*İnsanoğlu savaşı bertaraf etmek için bir sosyal kurum olarak birlikte hareket etmesini nasıl öğrenebilir?*” sorusu olduğunu savunmuşlardır.

Çalışmalarının odağına Kuzey Atlantik bölgesini alarak elde edilecek sonuçları bu bölgede kalıcı veya uzun vadeli bir barışın tesisi için kullanmayı planlamışlar, bu plan doğrultusunda tarihi örnekler üzerinden incelemelerde bulunmuşlardır. Savaş ve tarih bir arada çalışma konusu olduğunda insanların genellikle iki farklı görüşü savunduklarını vurgulamışlardır: Bir grup tarihte sürekli olarak savaş yer aldığından gelecekte de savaşın kaçınılmaz olduğunu savunurken, diğer grup insanoğlunun zamanla kendi içinde organize olduğunu ve bu organize olma durumunun dünyadaki tüm insanlar tek bir topluluk çatısı altında barış ortamında yaşayana kadar devam edeceğini savunmaktadır. İki görüş de tam anlamıyla ispatlanamasa da bir doğruluk payı taşımaktadır.

Çalışmalarında politik iletişim süreci içerisinde olan sosyal gruplar olarak nitelendirdikleri “politik topluluklar” ile ilgilenen Deutsch ve çalışma arkadaşları, politik toplulukların kapsadıkları alan içerisinde savaşı önlemede ABD’nin Sivil Savaş zamanında olduğu gibi bazen yeterli olamayabileceklerini; yine de bazı toplulukların

⁶³ Karl W. Deutsch v.d., **Political Community and the North Atlantic Area: International Organization in the Light of Historical Experience**, New Jersey, Princeton University Press, 1957.

savaşı bertaraf etmek ve sınırları içerisinde savaş ihtimalini ortadan kaldırmada başarılı olduklarını ortaya koymuşlardır.

Temel aldıkları tarihsel örneklerde “güvenlik topluluğu”na yoğunlaşan Deutsch ve çalışma arkadaşları öncelikle gerekli kavramların tanımlarını vermektedir. Bu kapsamda;

“**Güvenlik topluluğu**”, bir grup insanın “*bütünleşmesi*”dir.

“Bütünleşme” ile bir bölge içerisinde “*topluluk duygusu*”na, kurumsallaşmaya, topluluğun nüfusu arasında “*barışçıl değişim*”in güvenilir beklentilerini “uzun vadede” koruyacak ve yaygınlaştırılacak yollara ulaşmayı ifade etmektedirler.

“Topluluk duygusu” ile topluluğu oluşturan insanların en azından şu noktada bir düşünce birliğine vardıkları inancını ifade etmektedirler: Yaygın sosyal sorunlar bir “barışçıl değişim” süreci işletilerek çözülebilir ve çözümlidir

“Barışçıl değişim” ile sosyal sorunların geniş ölçekli fiziksel güçten ziyade kurumsallaştırılmış yöntemler ile çözümlenmesini ifade etmektedirler. Deutsch ve çalışma arkadaşlarına göre ‘*güvenlik topluluğu*’, üye devletlerin sorunlarını ve anlaşmazlıklarını çözmek için fiziksel olarak birbirlerine saldırmayacakları ancak başka çözüm yolları arayacaklarına dair somut bir güvencenin var olduğu bir topluluktur.⁶⁴ Deutsch’un teorik çalışmasının izinden giden Adler ve Barnett’e göre devletler topluluk oluşturacak şekilde birbirleri ile sosyal ilişkiler kurarak birbirlerine bağlı hale gelebilirler. Belli bir güvenlik topluluğuna ait devletler aralarındaki farklılıkları çözmek için savaşı bir araç olarak kullanmazlar.⁶⁵ Ayrıca, Adler ve Barnett, barışçıl değişimi güvenlik topluluğu teorisinin önemli bir kavramı olarak ele almaktadır.⁶⁶

⁶⁴ A.e., s.5.

⁶⁵ Vincent Laporte, “The European Union—An Expanding Security Community?”, **EU Diplomacy Paper**, 06/2012, s.4.

⁶⁶ Raimo Väyrynen, “Stable Peace Through Security Communities? Steps Towards Theory-Building”, **Joan B. Kroc Institute Occasional Articles**, C.XVIII, Sayı:3, s.167.

Sistemin türü ne olursa olsun ve hangi tür oyuncu olursa olsun, ilişkilerin karşılıklı bağımlılığı, oyuncuları güvenlik konusunda iki temel dinamik üzerinden hareket etmeye zorlamaktadır. Bunlardan birincisi, güvenlik ve tehdit konusunda benzer talep ve algıları paylaşan oyuncuların *iş birliği* ya da *dayanışma* içine girmeleri, ikincisi ise bir ya da birden fazla tehdit veya “öteki” saptanmasıdır.⁶⁷ İkinci dinamiği detaylı olarak ele aldığımızda Wendt’in “tanınma için mücadele” kavramı ile karşılaşmaktayız. Birey ve grup kimliklerinin dolayısıyla da fikirlerin ancak karşı taraf tarafından tanındıkları takdirde vücut bulacağını vurgulayan Wendt, tanınmanın sosyal bir hareket olduğunu ve ancak tanınma yoluyla bireylerin farklı kimliklere sahip olabileceklerini ve bu kimliklerini sürdürebileceklerini ifade etmektedir. Bu noktada “öteki”ler üzerinden ancak “kendi”miz olabiliriz. Tanınma arzusu farklı olarak kabul edilmek hakkında ise karşılıklı tanımın etkisi ortak kimlik veya tekellik inşasına yol açmaktadır. Buradaki iddia şudur ki “öteki”nin statüsü tanınarak ve “kendi” üzerindeki normatif kısıtlar kabul edilerek “öteki” “kendi”nin bir parçası yapılmaktadır. Bu noktada tanınma karşılıklı olunca iki “kendi” aslında “bir” yani “biz” olmaktadır.⁶⁸ “Kendi”, “öteki” karşısındaki duruşuna bağlı olarak tanımlanmaktadır. Tüm kimlikler, ancak “öteki”likleri ile var olmaktadır. “Öteki” olmadan, “kendi”ni ve dünyayı tanımak mümkün olmamaktadır.⁶⁹ “Biz” ve “öteki” ilişkilerine güvenliğin topluluğunun komşularını incelerken tekrar döneceğiz.

Küresel sistemin tamamını kapsamasa da en azından bir kısmında güvenli bir bölge yaratılır ise, karşılıklı bağımlılık içinde bu ortamın diğer ortamlara da taşınması mümkün olabilir mi sorusu, uluslararası ilişkiler disiplininde özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında tartışılmaya başlanmıştır.⁷⁰ Bu soruya cevap olarak ortaya çıkan *güvenlik topluluğu* kavramını 1950’lerin başında ilk olarak tanıtan Richard van Wengen olsa da kavrama teorik anlamını veren İkinci Dünya Savaşı sonrasında

⁶⁷ Beril Dedeoğlu, “Yeniden Güvenlik Topluluğu: Benzerliklerin Karşılıklı Bağımlılığından Farklılıkların Birlikteliğine”, *Uluslararası İlişkiler*, C:I, Sayı:4, Kış 2004, s.2.

⁶⁸ Wendt, *Why a World State is Inevitable*, s.511-512.

⁶⁹ Ulusoy, *a.g.e.*, s.14.

⁷⁰ Dedeoğlu, *a.g.e.*, s.2.

bölgesel güvenliğin inşasına katkı sağlamış düşünür Karl Deutsch ve meslektaşlarının 1957'deki güvenlik konusunda yeni ufuklar açan çalışmaları olmuştur.⁷¹ Deutsch ve yedi meslektaşının, MIT Üniversitesi'nde yeni sosyal bilimsel metotlarını "insanoğlunun bir gün savaşı ortadan kaldırması için olası yollar üzerine çalışma"larına uygulamaları sonucunda Politik Topluluk ve Kuzey Atlantik Bölgesi (Political Community and the North Atlantic Area) ortaya çıkmıştır. Söz konusu çalışmalarında, çıkarılacak derslerin Batı Avrupa, Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri'ni kapsayan bir bölgeye uygulanabilirliğini görmek amacıyla tarihten on bütünleşme örneğini incelemişlerdir. Bütünleşme örneklerini karşılaştırdıktan sonra başarılı bir bütünleşme için; bütünleşen bölgelerdeki nüfusların (insanların) arasında bir topluluk duygusunun -"*biz-duygusu*"-, bu topluluğun etrafında bir araya geleceği çekirdek bir siyasi bölgenin ve genişlemiş bölgedeki ihtiyaçları karşılamak üzere *idari yeteneklerde bir artış* olmasının gerektiği sonucuna varmışlardır.⁷²

Deutsch'a ve meslektaşlarına göre '*güvenlik topluluğu*', üye devletlerin sorunlarını ve anlaşmazlıklarını çözmek için fiziksel olarak birbirlerine saldırmayacakları ancak başka çözüm yolları arayacaklarına dair somut bir güvencenin var olduğu sistemdir. Deutsch ve meslektaşları "bütünleşme" kavramını insanların ve devletlerin tek bir birim olarak birleşmesinden öte bir anlamda kullanarak iki tür güvenlik topluluğu öne sürmüşlerdir⁷³: *Birleşik ve plüralistik güvenlik topluluğu*. Birleşik güvenlik topluluğu; öncesinde bağımsız olan iki veya daha fazla birimin resmi olarak birleşmesi ile aynı hükümeti paylaşan daha geniş tek bir birime dönüşmesi sonucu ortaya çıkar. Deutsch, Amerika Birleşik Devletleri'nin oluşumunu birleşik güvenlik topluluğuna örnek göstermektedir. Plüralistik güvenlik topluluğunu oluşturan birimler ise resmi hükümetlerinin yasal bağımsızlığını koruyarak bir araya gelmektedir. Plüralistik güvenlik topluluğu içeriğinde katılımcı birimler arasında

⁷¹ Ulusoy, a.g.e , s.3.

⁷² **The European Union: Readings on the Theory and Practice of European Integration**, Haz. Brent F. Nelsen, Alexander Stubb, New York, Palgrave Macmillan, 2003, s.121-122.

⁷³ A.e., s.124.

barışın tesis edilmesi diğerlerini gölgede bırakan en önemli hedef olarak vurgulanmıştır. Bu bağlamda Ole Waever, plüralistik güvenlik topluluğunu “savaş olmayan topluluk” olarak tanımlamıştır.⁷⁴

Deutsch’a göre her iki tür güvenlik topluluğu da seviyesi düşük de (AGİT) sıkı da olsa (Avrupa Birliği) bir kurumsallaşma süreci sonucunda ortaya çıkmaktadır.⁷⁵ Güvenlik topluluğunun üyelerinin her birinin, diğer üye devletlere karşı savaş açmak üzere her türlü hazırlıktan vazgeçmeleri gerekmektedir. Güvenlik toplulukları, uyumlu çekirdek değerlerin, ortak dil ve kurumların, Adler ve Barnett tarafından “biz duygusu” olarak tanımlanan ortak kimliğin bir araya gelmesiyle oluşmaktadır.⁷⁶ Güvenlik toplulukları, paylaşılan kimliklere, değerlere ve anlamlara sahiptir. Buradan hareketle Adler ve Barnett’e göre güvenlik toplulukları sınırları geleneksel coğrafi sınırlar ile örtüşen veya örtüşmeyen “sosyal olarak inşa edilmiş”, “hayali” veya “bilişsel” bölgelerdir.⁷⁷ Güvenlik topluluğu, gelişmiş sınai ülkelerde olduğu gibi devletler arasında bölgesel doygunluk, sosyal bağlılık ve siyasi istikrar sağlandığında en iyi şekilde ortaya çıkmaktadır.⁷⁸

Soğuk Savaş sırasında ve sonrasında Adler ve Barnett’in 1998’deki çalışmasına kadar pek ilgi görmeyen güvenlik topluluğu kavramı, günümüzde uluslararası ilişkiler disiplinine pek çok önemli katkıda bulunmaktadır. Öncelikle, *uluslararası ortamda “topluluk” kavramı hakkında düşünmeyi mümkün kılmaktadır*. Hedley Bull’un 1970’lerde ifade ettiği üzere, devletler ortak çıkarları üzerine kurdukları ve kendi öz toplum çıkarı olan bir uluslararası toplum teşkil etmektedirler. “Toplum”un “topluluk”un karakteristik özelliklerini sergileyen olarak değerlendirilebileceği çerçeve, ortak normların ve ortak bir kimliğin varlığına bağlıdır. Normlar, sadece

⁷⁴ Väyrynen, a.g.e., s.162.

⁷⁵ Bellamy, a.g.e., s.6.

⁷⁶ Ulusoy, a.g.e., s.5.

⁷⁷ Andrej Tuscisny, “Security Communities and Their Values: Taking Masses Seriously”, **International Political Science Review**, C.XXVIII, Sayı:4, s.427.

⁷⁸ Väyrynen, a.g.e., s.164.

devletlerin hareketlerine rehberlik etmezler, aynı zamanda devletin kimliğini inşasına, çıkarlarının sınırlarının çizilmesine ve dünya görüşünü belirlemeye yardımcı olarak o hareketi şekillendirirler.⁷⁹

Deutsch'a göre güvenlik topluluğu diğer topluluklar gibi birimler arasındaki etkileşim sonucunda oluşmaktadır. Güvenlik topluluğunun merkezinde yer alan ve üyelerinin birbirlerine karşı savaş hazırlığı içerisinde olmamaları gerektiğini ifade eden norm, yasal mevzuat veya tek başına kurumların inşası ile oluşturulamaz. Ancak hem yasal mevzuat hem de inşa edilen kurumlar, normların oluşumunda ve sağlamlaşmasında önemli bir rol oynamaktadır. Normlar, düşünsel ve nesnel etkenleri bağlayan kendini tekrar eden bir süreçten geçerek gelişmektedir. Güvenlik topluluğu normunun inşası için devletlerin bir yandan düşünsel boyutta güvenlik topluluğunun üyelerine karşı savaş hazırlığı içerisinde olmaktan sürekli olarak vazgeçerken bir yandan bunun gerçekte de nesnel olarak yaptıkları şey olduğunu ifade etmeleri gerekmektedir.⁸⁰ Toplulukları, ortak kimlik oluşturulması ve daha detaylı incelendiğinde paylaşılan değerler, kimlikler ve anlamlar bir arada tutmaktadır. Topluluğun varlığı, üyelerin ortak normlara uymak ve beklenen şekilde davranmak konusunda diğer üyelere *güvenmek* için yeterli sebebe sahip olduğunu öngörmektedir. Güven ve kimlik karşılıklı ve pekiştirici nitelikte olup güvenlik topluluğunun inşasında önemli yere sahiptirler. Güven, sadece ortak kimlik ve kültürel değerler tarafından şekillenmez, aynı zamanda potansiyel risklerin sağlıklı hesaplanmasını da içermektedir. Akılcı mantıkta, güvenin konumlandırılması risk altında beklenen faydanın azamileştirilmesi temeline dayanmaktadır. Geçmişteki tecrübeler ile gelecekteki beklentilerin bir karışımı olan güven, güvenlik topluluğunun kilit özelliklerinden bir tanesidir. Deutsch da güveni aktörlerin davranışlarının daha iyi tahmin edilebilirliği için ön koşul olarak ele almaktadır. Adler ve Barnett'e göre de

⁷⁹ Bellamy, a.g.e.,s.7.

⁸⁰ A.e.

karşılıklı güven ve ortak kimlik barışçıl değişimin güvenilir beklentileri ve dolayısıyla güvenlik topluluğu için gerekli koşullardır.⁸¹

Uluslararası toplumu iletişimsel etkileşime bağlı bir sosyal etkinlik olarak ele aldığımızda sosyal öğrenmenin önemi artmaktadır. Deutsch ve meslektaşları için bütünleşme; uzun bir zaman diliminde, toplumun siyasi yapısını inşa eden insanlar arasındaki yoğun ve sürekli etkileşimin yer aldığı bir öğrenme sürecidir.⁸² Bütünleşmede, zamandan ziyade sonuç önemlidir. Eğer her iki taraf da savaştan korkmuyorsa ve savaş hazırlığı yapmıyorsa, o halde bütünleşmenin ne kadar zaman aldığı çok da önemli olmamaktadır.⁸³ Devletlerin güvenlik ikilemlerinden kaynaklanan ilişkilerinde nasıl davranmalarını öğrenmeleri gerektiğinden, güvenlik topluluklarının da aynı şekilde nasıl davranacaklarını öğrenmeleri ve diğerlerine nasıl davranmaları gerektiğini öğretmeleri gerekmektedir. Burada Deutsch'un öne sürdüğü iki anahtar kavram bulunmaktadır. Bunlardan birincisi otoritedir. Otorite, kural yapma ve kuralları uygulama gücüdür. Deutsch'a göre bütün topluluklarda kurallara uyma %90 seviyesinde gönüllülük içermektedir. Kurallara uymada yüksek bir gönüllülük olmazsa kuralların uygulanabilirliği azalmaktadır. Kurallara uyma, bir alışkanlık sonucu olmalıdır. Kurallara gönüllü uyma, ortak duygu veya zorlama sonucu ortaya çıkmaz; bir sosyal öğrenme sürecinde ortaya çıkar. Örneğin, devletler güvenlik ikilemi kapsamında komşuları ile olan ilişkilerinde belli çizgilerde hareket etmeyi öğrenirler. Söz konusu komşular eğer aynı güvenlik topluluğunun üyeleri ise, o zaman aynı ilişkilerde farklı hareket etmeyi öğrenirler.⁸⁴

Adler ve Barnett'in 1998'deki çalışmaları Deutsch'un çizdiği çerçeveye üç önemli katkıda bulunmaktadır:

⁸¹ Väyrynen, **a.g.e.**, s.164-167.

⁸² Nelsen, Stubb, **a.g.e.**, s.122.

⁸³ **A.e.**, s.125.

⁸⁴ Bellamy, **a.g.e.**, s.8.

Öncelikle; güvenlik topluluğu kavramına, birleşik güvenlik topluluğu düşüncesini terk edip “barışçıl değişime yönelik güvenilir beklentiler” içerisinde olan egemen birimler topluluğu düşüncesini öne sürerek daha titiz bir tanım getirmişlerdir. Böylece güvenlik kavramı askerî anlamından topluluklar arası ilişkilerin ve güvenlik endişelerinin merkezine oturarak genişlemiştir. “Güvenilir beklenti” kavramının kullanılması hem beklenti hem de güvenilirlik yaratmada yardımcı olan sosyal öğrenme ve alışkanlık inşası süreçlerini kastederek topluluğun ilişkisel karakterini vurgulamaktadır.⁸⁵

İkinci olarak; kavramı güvenlik topluluğunun farklı türleri arasında ayrımlara giderek ve topluluklar zaman içerisinde nasıl değiştiğini tartışarak geliştirmişlerdir. Gevşek-ilişkili ve sıkı-ilişkili olmak üzere iki tür güvenlik topluluğu tanımlamışlardır. Gevşek-ilişkili güvenlik topluluğu, egemen devletlerin barışçıl değişime yönelik güvenilir beklentilerini korudukları ve sürdürdükleri ancak bunun ötesinde bir adım atılmadığı güvenlik topluluğudur. Adler ve Barnett’e göre, sıkı-ilişkili güvenlik topluluğunda daha çok iki etken ön plana çıkmaktadır: Karşılıklı yardım ve yönetsel çerçeve. Her iki tür güvenlik topluluğu gelişimleri esnasında üç aşamadan geçmektedirler: *Ham, Ergen, Olgun*.⁸⁶ Ham güvenlik topluluklarında, devletler karşılıklı güvenliği artırmak, geçiş maliyetini düşürmek ve gelecekte etkileşimi artırmak için etkinliklerini nasıl koordine edebileceklerini düşünmeye başlamaktadırlar. Deutsch’a göre bu durum üyelerin savaş veya ortak bir düşman tarafından tehdit edilmesi durumunda ortaya çıkmaktadır. Ergen güvenlik topluluğunda giderek artan/yoğunlaşan ağlar; daha sıkı askeri koordinasyon ve iş birliğini ve/veya diğerinin bir tehdit olduğuna dair korkunun azaldığını yansıtan yeni kurumlar ve örgütler ön plana çıkmaktadır. Bununla birlikte derinlik kazanan karşılıklı güven ve kolektif kimliklerin belirmeye başlaması gözlemlenmektedir. Kurumların inşası artan bir sosyal etkileşime, ortak kimliklerin ve karşılıklı çıkarların desteklenmesine yol açmaktadır. Bu süreçler olgun güvenlik topluluğunun yapısını kurmaya başlamaktadır. Bir güvenlik topluluğu olgunlaştığında, karşılıklı yardım ve

⁸⁵ A.e.

⁸⁶ Tuscisny, a.g.e., s.426.

danışma alışkanlık haline gelmektedir. Olgun güvenlik topluluğu, topluluğun merkezinde yer alan normlar üye devletler tarafından benimsendiğinde ve içselleştirildiğinde ortaya çıkmaktadır. Olgun güvenlik toplulukları, topluluk için kurallar yapan ve genel olarak kabul edilen sosyal bilgi üreten siyasi birim geliştirebilirler.⁸⁷

Üçüncü olarak; güvenlik topluluğuna üye olmanın, üye devletin davranışı üzerindeki etkilerini tartışmışlardır. Bu noktada, üye devlet ile güvenlik topluluğu arasında karşılıklı kurucu bir ilişki olduğunu öne sürmüşlerdir. Üye devletler hareketlerine meşruluk kazandırmak amacıyla hareketlerinin topluluğun normları ile uyumlu olduğuna dair topluluktan bir onay aramaktadırlar. Olgun bir sıkı-ilişkili güvenlik topluluğunda, devletin kendi kimliği güvenlik topluluğuna üyeliği ile şekillenmektedir. Güvenlik topluluğuna üye olmak; topluluğun siyasi sınırları içinde “biz” kimiz, “bizim” değerlerimiz nelerdir, “biz” kendimizin nasıl hareket etmesini bekliyoruz sorularına cevap vermektedir. Ayrıca “onlar” kim, “onlar” ne yapıyorlar, “onlar” bir sorun teşkil ediyor mu sorularına da cevap vermektedir.⁸⁸

Bir kurumun üyesi olmak tek başına, bir güvenlik topluluğunun üyesi olunduğu anlamına gelmez. Örneğin Türkiye ve Yunanistan NATO’ya üyedir ancak Türkiye henüz Batı Avrupa güvenlik topluluğunun bir parçası değildir. Geçmişe oranla azalmış olsa da her iki ülkenin birbirlerine karşı bir savaş hazırlığı içerisinde olabilme ihtimalleri hala vardır. Bu kapsamda NATO’nun bir güvenlik topluluğu teşkil ettiğini söylemek yanlış olacaktır. Belli kurumlar (NATO vb.) güvenlik topluluğu olarak değil güvenlik topluluğunu inşa eden kurum olarak rol almaktadırlar. Topluluk, belli kurumsal antlaşmalardan ziyade aktörler arasındaki ilişkiler sonucunda kurulmaktadır. Deutsch’a göre siyasi topluluklar arasındaki bütünleşme sürecinde temel görev barışın idamesidir.

⁸⁷ Bellamy, *a.g.e.*, s.8.

⁸⁸ *A.e.*, s.9.

Sınırların inşası (güvenlik topluluğunun komşuları). Adler ve Barnett, güvenlik topluluklarının ortaya çıkışını, sınırları paylaşılan ortak anlam ve kimliklerin yoğunluğu ile belirlenen “bilişsel bölgeler” olarak değerlendirmektedir. Bilişsel bölgenin kilit özelliği olarak ele alınan *kimlik* bağlamında paylaşılan öz-tanımlamalar, farklı ülkelerden insanların birbirlerini anlamalarını ve bu sayede ortak endişelere etkili çözümler üretebilmelerini sağlayan içselleştirilmiş normlar yaratmaktadır. Sosyal aktörler olarak devletler, paylaşılan değerler ve kimlikler tarafından inşa edilen uluslararası normlara göre hareket etme eğiliminde olmaktadır.⁸⁹ Kimlik, ‘birinin diğerleri ile olan ilişkisi üzerinden anlaşılması’ olarak değerlendirilecek olursa topluluğun kimliğinin de diğerleri ile olan ilişkisine dayandırıldığı kabul edilebilir. Bu kabulden iki sonuç ortaya çıkmaktadır:

Birinci olarak; güvenlik toplulukları da dâhil olmak üzere her türlü topluluk kendileri ile dışarıdakiler arasında farklılaşma için çevrelerinde sınırlar çizmek zorundadırlar.

İkinci olarak; toplulukların güvenliğinin sağlanması için içeridekini dışarıdakinden, kendini diğerinden, yerliyi yabancından ayırmaya yarayan yazılı sınırların belirtilmesi gerekmektedir.

Sınırlar içeridekiler ile dışarıdakilerin ayrımındaki tek ölçüt olmasa da en katı ve keskin olanıdır. Sınırların inşası ve idamesi, egemen devletleri varlığı için gerekli bir özelliktir. Devletler arasındaki sınırlar genellikle dağlar, akarsular gibi doğal sınırlar olmaktan öte politikaların, şiddetin ve devlet inşasının bir sonucudur. Deutsch’un ifadesiyle sınırlar, karşılıklı etkileşimler sonucunda ortaya çıkmaktadırlar. Wilson ve Donnan’a göre devletler arasındaki sınırlar, işlevlerini yerine getirmek için üç temel özelliğe sahiptirler:

Birinci olarak; sınırlar eşzamanlı olarak ayıran ve birleştiren konumundaki yasal sınır çizgilerini oluşturmaktadırlar. Devletleri ve politik toplulukları birbirinden

⁸⁹ Väyrynen, a.g.e., s.173.

ayırırken aynı zamanda vatandaşlık sınırlarını ayırmakta ve içinde barındığı politik topluluğu birleştirmektedir.

İkinci olarak; sınırlar devlet tarafından sınır çekme ve yönetme aracılığıyla fiziksel özelliğe sahiptirler. Bu sayede devletler, kendi bölgesine ve kendi bölgesinden hangi eşyaların, insanların ve düşüncelerin girip çıkabileceğini kontrol edebilmektedirler.

Son olarak; sınırlar sınır bölgelerinde yaşayanların kendi kimliklerini (sıklıklar sınırlar arası kimlikler) geliştirdikleri geniş sınır bölgeleri oluşturmaktadırlar. Sınırlar, iki kilit özelliğe sahiptirler:

Öncelikle; sınırlar düşünsel seviyede yaratılmakta ve gösterilmektedir. Düşünsel sınırlar kimliklerin ve değer sistemlerinin çatıştığı ve farklılaştığı noktalarda yaratılmaktadır.

İkinci olarak; sınırların maddesel yönüdür. Sınırları yönetmek ve hangi insanların, eşyaların ve düşüncelerin sınırlardan geçebileceğine karar vermek modern devletin temel görevlerinden birisidir. Devletler arasındaki sınırlar, hem düşünsel ve fiziksel boyutta engellerdir.

Sınırların oluşumunu ve sürdürülmesini anlamak için hem düşünsel hem de fiziksel boyutları üzerine çalışmak gerekmektedir. Bu noktadan hareketle, sınırların güvenlik topluluğu ile komşuları arasındaki ilişki için ne anlama gelmektedir?

Öncelikle hem gevşek hem sıkı-ilişkili güvenlik topluluklarının yaratılması ve geliştirilmesi üyeler arasındaki sınırların doğasını kökünden değiştirmektedir. Gelişmiş sıkı-ilişkili bir güvenlik topluluğunda, üyeler arasındaki sınırların içeridekiler ile dışarıdakiler arasındaki sınırlar kadar sıkı yönetilmesine ihtiyaç yoktur (AB üyesi ülkelerin serbest dolaşım hakkına sahip olması gibi). Üstelik, güvenlik topluluğunun iç sınırları yetki alanı ayrımını tam olarak belirtemeyebilir. Topluluk tarafından oluşturulan kurallar, yasalar ve normlar devlet sınırlarını aşabilir ve bilişsel ve enine (*epistemic and transversal*) toplulukların gelişmesi yetki alanları arasındaki ayrımları bulanıklaştırabilir.

İkinci olarak; hayali topluluklar sınırlara ihtiyaç duymaktadır. Günümüz dünyasında baskın olan sınır inşaları bölgesel niteliktedir. Ancak, bilişsel ve enine toplulukların mekânsal mantıklarını sadece aşma değil aynı zamanda çürütme özellikleri, güvenlik topluluklarının geliştikçe iç sınırlarının zayıfladığı ve dış sınırlarının geleneksel devlet sınırları gibi hareket ettiği sonucuna varmamız anlamına gelmemektedir.

Güvenlik toplulukları tarafından inşa edilen sınırlar, güvenlik topluluğun oluşturulma süreci ile amaca yönelik ve pratik normları sonucunda şekillenmektedir. Topluluğun oluşma ve normların inşa süreci güvenlik topluluğunun üyelerine kim olduklarını, onları nelerin tehdit ettiğini ve bu tehditler ile başa çıkabilecek en etkili araçların ne olduğunu söyleyen belirli güvenlik söylemleri ile şekillenmektedir.⁹⁰

Güvenlik topluluğuna üyelik, kurumsal bağlanma ve topluluk içeriğinde normların inşası arasındaki ilişki incelendiğinde ve güvenlik topluluğunun sınırları içerisindeki devletler ile dışında kalan devletlerin ilişkilerinin nasıl olacağı düşünüldüğünde önemli bir soru ortaya çıkmaktadır. Güvenlik topluluğunun içindekiler ile dışındakilerin ilişkisi nasıl olacaktır? Güvenlik topluluğunun normları, üye devletlerin ortak çıkarları ve ortaya konan ortak kimlik güvenlik topluluğunun sınırının ötesindekilere aktarılabilir midir yoksa dışardakiler ile ilişkiden kaçınılacak mıdır? Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse, güvenlik topluluğunun oluşması içeridekiler ile dışardakiler arasındaki uluslararası ilişkileri beslemekte midir yoksa Samuel Huntington tarafından öngörülen bir medeniyetler çatışmasına hazırlık kapsamında bölgesel kaleler mi oluşturmaktadır? Bu soruya varsayımsal olarak üç cevap vardır.⁹¹

Bölgesel Kaleler. İçeridekiler ile dışardakiler arasındaki sınırlar, devletler güvenlik topluluğuna üye olarak “içeridekiler”den ya da “dışardakiler”den birisi

⁹⁰ Bellamy, a.g.e., s 43-45.

⁹¹ A.e., s.10-11.

konumuna gelmeden önceye kıyasla daha katıdır. Bu durumlarda, güvenlik toplulukları kendi içlerinde barışçıl değişimin beklentisindeyken dışarıdakileri kendi norm, kimlik ve senetlerine bir tehdit olarak görmektedirler.

Kararsız Topluluk. Bu durumda, içeridekiler ile dışarıdakiler arasındaki sınırlar güvenlik topluluğu geliştikçe niteliksel olarak değişmeden kalırlar. Bu, içeridekiler ile dışarıdakiler arasındaki ikili ilişkiler değişmediği durumlarda gerçekleşir. Bu, iki devlet, devletlerden birinin diğerleri ile güvenlik topluluğuna girmesinden etkilenmeyecek ortak davranış kuralları ve kimlik rollerine sahip olduğu zaman da ortaya çıkabilir.

Bütünleşmiş Topluluk. Bütünleşmiş bir toplulukta içeridekiler ile dışarıdakiler arasındaki sınır daha yumuşaktır. Bu, içeridekiler arasında topluluk duygusunu oluşturan paylaşılan normlar, ortak çıkarlar ve belli ağlar kendilerine dışarıya, dışarıdakilerin topluluk ile hemen birleşme isteği doğurmadan yansıtıkları durumda olabilir. Bazı durumlarda, bu yeni veya daha geniş bir güvenlik topluluğunun yaratılması ile sonuçlanabilir. Güvenlik topluluğunun inşası esnasında bölgesel bir kale olarak mı yoksa bütünleşmiş bir topluluk olarak mı şekilleneceğini belirten dört temel özellik bulunmaktadır:

- (1) Güvenlik topluluğu içinde “topluluğun” gelişen doğası,
- (2) Topluluğun normatif içeriğinin küresel normlar ile çakışma boyutu,
- (3) Güvenlik topluluğu içinde sosyal, kurumsal ve ekonomik bağların derecesi,
- (4) İçeridekiler ile dışarıdakilerin arasındaki ilişkilerin kapsam ve niteliği.

Bu dört özellikten ilk ikisi topluluk tarafından oluşturulan normlar, kimlikler, çıkarlar ve değerler ile ilgiliyken son ikisi güvenlik topluluğunun fiziksel görünümü ile ilgilidir.

Güvenlik topluluğu içinde “topluluğun” gelişen doğası.⁹² Öncelikle topluluk kavramı ile ilgili üç düşüncenin altını çizmek gerekmektedir:

- Topluluğun, sosyal soyutlanmanın farklı seviyelerindeki birtakım ilişkilerden doğduğu yönündeki düşünce,
- Topluluğun, pratik birleşme kuralları üzerinde kurulduğu yönündeki düşünce,
- Sıkı-ilişkili toplulukların ayrıca amaca yönelik normlar inşa ettiği yönündeki düşünce.

Güvenlik topluluklarının ‘topluluk’ olarak inşa edilmesi, bazı sosyal pratiklerin işlenmesinin sonucu olarak düşünülebilir. En soyut seviyede, topluluğu diğerlerinden ayıran ‘çerçeveler’ bulunmaktadır. Çerçeveler, en genel anlamda topluluğun doğuşunu, amacını ve üyeliğini ifade etmektedirler. Bir topluluğun topluluk olduğu bu çerçevelerden anlaşılmaktadır. Ancak bu çerçeveler tek başlarına topluluk hakkında bilgi vermek için yeterli olmamaktadır. Sosyal soyutlanmanın bir sonraki aşaması, topluluk içinde çalışan politik girişimcilerdir. Bu aktörler, modern dönemde politik programlara dayanıklılık ve yasallık kazandırmak için soyut çerçeveleri sürekli olarak yorumlamakta ve yeniden yorumlamaktadır. Çekişme ve değişim süreçleri bu sosyal soyutlanma aşamasında daha belirgindir. Aktörlerin kimliklerinin, çıkarlarının ve değerlerinin çerçevelenmesinde bir etkisi olabilmesi için politik girişimciler tarafından ortaya konan yorumlama ve gerekçelendirmelerin güncel seviyede dayanıklılığa sahip olması gerekmektedir. Politik girişimciler tarafından kullanılan soyut çerçevelerin ve referans noktalarının, çıkarları çerçevelemek ve davranışları şekillendirmek amacıyla topluluğun ve güvenlik topluluğunu oluşturan bireylerin kimliklerinde içselleştirilmesi ve yerleştirilmesi gerekmektedir. Güvenlik topluluğunun kendisini kavramsallaştırması sürekli olarak değişmekte ve kendisine meydan okunmaktadır. Soyut seviyede, değişim göreceli olarak seyrekdir. Politik girişimciler, aynı çerçevelere referans yapma eğilimindedirler ve bu çerçeveler yavaş, kurnazca ve seyrek olarak değişmektedirler.

⁹² A.e., s.52-55.

Soyut topluluk kavramı pratik ve bazen de amaca yönelik normların geliştiği içerikler sağlamaktadır. Hem pratik hem de amaca yönelik normlar, normların üç işlevini yerine getirmektedir: Anlamlı bir iletişim için bir çerçevenin oluşturulması, kısıtlanması ve sağlanması. Pratik normlar ve kurallar, etkileşim için çerçeve oluşturarak topluluğun aktörlerine beraber çalışma ve birleşme imkânı sunmaktadır. Pratik kuralların ve normların, yasal katılımcıların kim olduğunu, katılım şartlarını ve katılımcıların sahip oldukları hakları ve ödevleri ifade eden üç işlevleri bulunmaktadır:

- Topluluk, üyelik sıfatına sahip olmalarıyla bireysel üyelere haklar vermektedir.
- Topluluğun üyeleri, topluluğun politik hayatına katılım hakkında sahiptirler.
- Topluluğun üyeleri, kendilerinden beklenen ödevleri yerine getirmekle yükümlüdürler.

Sıkı ve gevşek-ilişkili güvenlik toplulukları pratik normları farklı seviyelerde sergilemektedirler. Adler ve Barnett'e göre, bu pratik kurallar zamanla üç temel yolla barışçıl değişim için beklentiler doğurmaktadır:

Birinci olarak; güvenlik topluluğun üyeleri arasında bir savaş hazırlığını fark etmeden yapmak zorlaşacağından üyelerin birbirlerine karşı fiziksel olarak bir savaş hazırlığı içerisine girmelerini zorlaştırmaktadırlar.

İkinci olarak; güvenlik topluluğunun üyelerinin birbirlerine karşı agresif hareketler içerisinde bulunmalarını zorlaştırmaktadırlar. Devletler, hareketlerini ortak normlar ile bağdaştırmadıkları sürece haksız konumda kalmamak için harekete geçmemektedirler.

Son olarak; pratik kurallar ve normlar, zaman içerisinde amaca yönelik kuralların ve normların doğmasına imkân veren bir düzen ve güven ortamı yaratmaktadır. Amaca yönelik kurallar ve normlar, güvenlik topluluğuna normatif içerik ve ahlaki birim sağlamaktadır. Genel olarak bu normlar şu dört özelliğe sahip toplulukların inşa edilmesine yardım etmektedir: (1) *Kimlik*, (2) *Ahlak birimi*, (3) *Katılım*, (4) *Bütünlük*. Bu ilk özellik, güvenlik topluluğunun düşünsel boyutlarının bir analizini sunmaktadır.

*Topluluğun normatif içeriğinin küresel normlar ile çakışma boyutu.*⁹³

Güvenlik topluluğun normatif içeriği ve kurumsal gelişmesi tek başına topluluğun dışarıdakiler ile olan ilişkisine dair çok az bilgi sağlamaktadır. Bu bağlamda, bu ikinci özellik güvenlik topluluğunu geniş bir bölgesel ve küresel içerikte ele almaktadır. Bunun iki sebebi bulunmaktadır:

Birinci olarak; güvenlik topluluğunun çıkarları, kimlikleri, değerleri ve normları ile daha geniş bölgesel ve küresel çıkarların, kimliklerin, değerlerin ve normların örtüşme boyutunu ortaya koymaktır. Buradaki amaç, güvenlik topluluğu ile sınır komşularının hedefleri, kimlikleri, değerleri ve normları arasındaki tamamlayıcılığın seviyesini anlamaktır. Örneğin, Soğuk Savaş döneminde NATO içinde, komşusu olan Varşova Paktı'ndan ayırt edebilmek için demokrasi ve liberalizm yanlısı normlar geliştirilmiştir. O dönemde Batı Avrupa güvenlik topluluğu tarafından ortaya konan hedefler komünist tehditten korunacak bir Batılı hayat tarzı yaratmak ve korumak üzerinedir. Soğuk Savaş'tan sonra ise Orta ve Doğu Avrupa'daki yeni demokratik devletlerin çıkarlarının, kimliklerinin normlarının ve değerlerinin Batı Avrupa'ninkiler ile örtüşmesi üzerine Batı Avrupa güvenlik topluluğu genişlemiş, içeridekiler ile dışarıdakiler arasındaki sınır keskinliğini yitirmeye başlamıştır.

İkinci olarak; güvenlik topluluğunun hedeflerini nasıl sürdürdüğünü değerlendirmektir. Buradaki soru, 'Güvenlik topluluğu, hedeflerini güvenlik topluluğu için temel tehditlerin kaynaklandığı bir 'ötekinin' kimliklendirilmesi ve kötülenmesine bağlı olan güvenli kavramı inşa ederek mi sürdürmektedir?' şeklindedir. Burada güvenlik topluluğunun güvenliği ve güvenlik konularını nasıl sürdürdüğünü ortaya koymak gerekmektedir. Güvenlik, kendinin, tehdidin, tehdidi ortadan kaldıracak birimin ve tehdidi ortadan kaldırmak için en etkili yolların tanımlanmasını içeren söylemler üzerinden sosyal olarak inşa edilmektedir.

⁹³ A.e., s.56-58.

Güvenlik topluluğunun hedeflerini nasıl sürdürdüğü sorusundan ortaya çıkan bir başka konu da sınırların inşası sorusudur. Güvenlik topluluğu, sınırları inşa etmekte ve somutlaştırmakta mıdır, eğer öyleyse ne tür sınırlardır? Bu soruya verilebilecek üç cevap bulunmaktadır:

Birinci olarak; Soğuk Savaş döneminde Batı Avrupa örneğinde olduğu gibi güvenlik topluluğu içeridekiler ve dışarıdakiler arasında katı ve keskin sınırlar inşa ederek ve somutlaştırarak realizm mantığını bölgesel seviyede sergileyebilir. Bu noktada güvenlik topluluğu bölgesel kale durumuna gelmektedir.

İkinci olarak; ASEAN gibi gevşek-ilişkili güvenlik toplulukları örneğinde olduğu gibi güvenlik topluluğu devletler arasındaki iç sınırların korunması düşüncesine dayandırılabilir. Bu durumda, güvenlik topluluğunun iç ve dış sınırlar üzerindeki etkisi oldukça azdır.

Son olarak; Soğuk Savaş sonrasında Batı Avrupa örneğinde olduğu gibi güvenlik topluluğu içeridekiler ile dışarıdakiler arasındaki sınırların bulanıklaştığı ilişkiler ve karmaşık kurumlar ağı geliştirebilir.

Belli tip sınırların yaratılması topluluğun öz kimliği, kendi ortak yaşamının dışarıdakiler ile tamamlayıcılığı ve güvenliği inşa etme ve sürdürme yöntemi ile ilgilidir.

Güvenlik topluluğu içinde sosyal, kurumsal ve ekonomik bağların derecesi.⁹⁴

Güvenlik topluluğunun maddesel boyutu ile ilgili olan bu üçüncü özellik dört aşamada ele alınmaktadır:

Birinci aşamada; paylaşın kimlikler ve değerler üzerinden değil fiziksel görünümlerin kapsamı üzerinden ne tür güvenlik topluluğunu araştırıyoruz sorusu sorulmaktadır. Güvenlik topluluğu kurumsal bir yapılanmanın mı görünümüdür? Ne kadar kurum? Ne tür kurumlar? Kapladığı alanlar nelerdir? Hükümetler-arası mıdır yoksa uluslar-ötesi mi? Bu tür sorular sormanın amacı, güvenlik topluluğunun

⁹⁴ A.e., s.58-60.

kurumsal erişiminin niteliksel ve niceliksel kapsamını kesin olarak ortaya çıkarmak ve üyeleri arasında iş birliği için bir araç mı yoksa kendi hakları olan yetkili bir aktör mü olduğunu sormaktır.

İkinci aşamada; birinci aşama geliştirilmekte ve bilişsel topluluklara işaret edilmektedir. Burada amaç, güvenlik topluluğunun bilişsel topluluklarının kapsam ve derinliğini belirlemektir. Örneğin NATO'nun bilişsel toplulukları Batı Avrupa'da savunma alanında en yetkili bilgi kaynaklarıdır. ASEAN'ın bilişsel toplulukları ise savunma konularında yetkili değıllerdir.

Üçüncü aşamada; topluluğun fiziksel görünümü üzerine düşünceleri geliştirirken güvenlik topluluğu içindeki enine toplulukların boyutunu da değerlendirmek gerekmektedir. Kuzey Amerika ve Batı Avrupa örneğinde olduğu gibi bazı güvenlik toplulukları göreceli olarak malların, insanların ve düşüncelerin geçişine imkân veren açık sınırlara sahiptir. ASEAN örneğinde olduğu gibi bazı güvenlik toplulukları ise sivil toplumlar arasında doğrudan bağlantı seviyesi düşüktür.

Son aşamada; güvenlik topluluğunun kurumları ile bilişsel ve enine topluluklarının kimlikleri, çıkarları ve bireysel devlet üyelerinin davranışlarını şekillendirebildikleri boyutun değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu noktada, güvenlik topluluklarının üye devletlerin davranışlarını etkilediklerinin ve çerçevelediklerinin gösterilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Güvenlik topluluğu içinde bilişsel topluluklar belirli teknik alanlarda önemli roller üstlenebilirler. Örneğin NATO'nun Orta ve Doğu Avrupa'daki Barış İçin Ortaklık (BİO) programı kendi bilişsel topluluğunu yaratmıştır. Bu sayede NATO genişlemesine ihtiyaç duyulduğu, genişlemenin ne şekilde gerçekleşmesi gerektiği ve genişlemenin zaman çizelgesine dair yetkili bilgiler üretilmiştir. Benzer şekilde güvenlik topluluğun içindeki enine topluluklar da üye devletlerin kimlik ve çıkarlarının yeniden şekillendirilmesine yardım ederek yeni uygunluk mantığı üretilmesinde önemli roller üstlenmektedir.

*İçeridekiler ile dışarıdakilerin arasındaki ilişkilerin kapsam ve niteliği.*⁹⁵

Dışarıdakiler, güvenlik topluluğu üzerinde bir etkiye sahip olup bu etkileri ile çevreyi de etkilemektedirler.⁹⁶ Bu dördüncü özellik, içeridekiler ve dışarıdakiler arasındaki fiziksel ilişkilerin kapsam ve niteliğini araştırarak üçüncü özelliğin üzerine inşa edilmektedir. Genel olarak, dışarıdakilerin güvenlik topluluğu ile örtüşen kimlikler, çıkarlar, normlar ve değerler geliştirmek için öğrenebilecekleri sosyal öğrenme ve sosyalleşme süreçleri ele alınmaktadır. Eş zamanlı olarak içeridekiler de hareketlerinin geniş alandaki etkilerini konusunda daha hassas olmayı öğrenebilirler. Sosyal öğrenme, tam aksine, içeridekiler ile dışarıdakilere birbirlerine güvenmemeyi de öğretebilir. Dördüncü özellik iki aşamada gelişmektedir:

Birinci aşamada; önceki özelliklerde sorulan sorular tekrarlanmakta ve içeridekiler ile dışarıdakiler arasındaki sınırı geçen kurumların, bilişsel ve enine toplulukların kapsam ve niteliği araştırılmaktadır. Batı Avrupa güvenlik topluluğu, AGİT, BİO, Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi ve Avrupa Konseyi gibi örgütlenmeler ve düzenlemeler aracılığıyla kurumsal çerçevesinin güvenlik topluluğunun sınırlarının ötesine sıçraması boyutunda tektir. Güvenlik topluluğunun türü ve gelişmişliği ile sınırlar ötesine ulaşan kurumsal yapıları arasında ilginç bir ilişki bulunmaktadır. Resmi kurumsal bağlar gibi güvenlik topluluğunun bilişsel ve enine öğeleri de sınırların ötesine sıçrayabilir. Örneğin savunma uzmanlarından oluşan Asya topluluğu Amerika Birleşik Devletleri, Batı Avrupa, Arap Körfezi ve Avustralya savunma topluluklarına kadar ulaşabilmektedir. Bu soruları sormadaki amaç, içeridekiler ile dışarıdakiler arasındaki yer alan etkileşim ve çakışmaların varlığını ve niteliğini belirlemektir. Etkileşim her zaman bütünleşme anlamına gelmemektedir.

İkinci olarak; içeridekiler ile dışarıdakiler arasındaki ilişkinin kapsam ve boyutu üyeler ile üye olmayanlar arasındaki karşılıklı ve çok boyutlu ilişkiler ağı ile şekillenmektedir. Örneğin, Birleşik Krallık Umman ile olan karşılık yakın ilişkileri aracılığıyla Batı Avrupa ve GCC arasındaki etkileşimi çeşitli seviyelerde geliştirebilir. Benzer şekilde, Birleşik Krallık 1982'deki Falkand Adaları işgalinden sonra Arjantin

⁹⁵ A.e., s.60-62.

⁹⁶ Väyrynen, a.g.e., s.182.

ile karşılıklı zayıflayan ilişkileri sonucunda Arjantin ile Batı Avrupa arasında düşmanca ilişkilerin gelişmesine sebep olmuştur.

Güvenlik topluluğunun üyeleri ve dışarıdakiler arasındaki karşılıklı ve çok boyutlu ilişkilerin tanımlanması ve değerlendirilmesi dört yönlüdür: kurumsal bağlantılar, bilişsel bağlar, enine bağlar ve bu bağların güvenlik topluluğunun sınırlarının her iki tarafındaki devletlerin davranışlarını nasıl etkilediği.

Plüralistik Güvenlik Topluluğunun Güçlü Yanları. Plüralistik güvenlik topluluğunda birimler (devletler) egemenliklerini korurlarken uzun vadeli, güvenilebilir barışçıl değişimi yaratacak topluluk duygusu ve kurumlar geliştirmektedirler.⁹⁷ Plüralistik güvenlik toplulukları etkili olduklarını kanıtlamışlardır. Avrupa Birliği örneği, daha az başarılı veya hırslı olanları teşvik etmektedir.⁹⁸ Deutsch ve çalışma arkadaşları, tarihsel olayları inceledikten sonra ortaya koydukları olumlu genel bulgularda en önemli nokta olarak hem birleşik hem de plüralistik güvenlik topluluklarının bütünleşmeye giden yolda uygulanabilir olduklarını ifade etmektedirler. Çalışma sonucunda plüralistik güvenlik topluluklarının, birleşik güvenlik toplulukları ile karşılaştırıldıklarında başarılı olma ve varlığını koruma şanslarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.⁹⁹

Wendt'in dünya devletinin kaçınılmaz olduğunu savunduğu makalesindeki örneğini ele alırsak üç devlet düşünelim: A, B ve C. A ve B, her iki devletin de olumlu geribildirim alacağı, birbirleri ile savaş korkusu yaşamayacakları, yüksek maliyetli silahlara ihtiyacın azalacağı ve her iki devlet be bireylerinin tanındığı bir *güvenlik topluluğu* oluştursunlar. A ve B güvenlik topluluğunun sağladığı bu faydalardan vazgeçmek istemeyecektir. Kendi aralarında barışı bir kez sağladıkları takdirde idamesi için çaba sarf edeceklerdir. Şimdi sadece B'ye düşmanca tutum sergileyen C

⁹⁷ A.e., s.167.

⁹⁸ Tuscisny, a.g.e., s.426.

⁹⁹ Deutsch v.d., a.g.e., s.29.

devletini ele alalım. A devleti, C'nin B için oluşturduğu tehdidi, B ile oluşturduğu barışçıl sınırların tekrar savaş alanına döneceği korkusuyla kendisi için de tehdit olarak algılayacak ve C tarafından doğrudan tehdit edilmiyor olsa bile B'ye yardım etme eğiliminde olacaktır.¹⁰⁰

Plüralistik güvenlik topluluğunun varlığı, üye devletlerin iç ve dış ilişkilerinde şiddet ihtimalinin düşük olmasını zorunlu kılmaktadır.¹⁰¹ Deutsch'a göre plüralistik güvenlik topluluğunun iki ön koşulu bulunmaktadır: Birinci ön koşul; katılımcı siyasi birimlerin veya hükümetlerin birbirlerinin ihtiyaçlarına, iletilerine ve hareketlerine hızlı, yeterli ve şiddete yol açmayacak şekilde cevap verme kapasitesine sahip olunmasıdır. İkinci ön koşul ise verilecek bu cevapların yerleşmiş siyasi alışkanlıklar ve karşılıklı iletişim ve danışmayı teşvik eden siyasi kurumlar ile desteklenmesidir.¹⁰²

Çoğulculuğun güçlü yanları. Her iki güvenlik topluluğunun başarılarına ve başarısızlıklarına dair örnek olaylar incelendiği zaman plüralistik güvenlik topluluklarının başarısız olma riskinin daha az olduğu ortaya konmuştur. Deutsch ve çalışma arkadaşları, çalışmalarında 13. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar geniş bir zaman aralığını baz alarak örnek uzayı daha geniş tutmuşlar ve bu sayede ortaya koydukları sonuçların güvenilirlik seviyelerini artırmışlardır. Bu kapsamda;

Başarılı birleşik güvenlik toplulukları olarak;

- 1877'den itibaren ABD'yi,
- 17'nci yüzyıldan itibaren İngiltere'yi,
- 1542'den itibaren İngiltere-Galler'i,
- 1707'den itibaren İngiltere-İskoçya'yı,
- 1871'den itibaren Almanya'yı,
- 1859'dan itibaren İtalya'yı,

¹⁰⁰ Wendt, **a.g.e.**, 2003, s. 521.

¹⁰¹ Väyrynen, **a.g.e.**, s.172.

¹⁰² Tuscisny, **a.g.e.**, s.428.

- 19'uncu yüzyılın sonlarından itibaren Fransa'yı,
- 1867'den itibaren Kanada'yı,
- 1831'den itibaren Hollanda'yı,
- 1831'den itibaren Belçika'yı,
- 1815'ten itibaren İsveç'i,
- 1848'den itibaren İsviçre'yi,

Başarılı plüralistik güvenlik toplulukları olarak;

- 1781-1789 yılları arasında ABD'yi,
- 1560'ların sonundan 1707'ye kadar İngiltere-İskoçya'yı,
- 1815 ve 1866-1871 yılları arasında Avusturya hariç Prusya ve Alman devletlerini,
- 1907'den itibaren Norveç-İsveç'i,
- 1291-1847 yılları arasında İsviçre'yi,
- 1870'lerden itibaren ABD-Kanada'yı,
- 1930'lardan itibaren ABD-Meksika'yı,
- 1871'in başından itibaren ABD-Birleşik Krallık'ı,
- 1815'ten itibaren Birleşik Krallık-Hollanda'yı,
- 19'uncu yüzyılın sonlarından veya 20'inci yüzyılın başlarından itibaren Danimarka-İsveç'i,
- Aynı tarihten itibaren Danimarka-Norveç'i,
- 19'uncu yüzyıldan itibaren Fransa-Belçika'yı,
- O dönemde ortaya çıkan bir örnek olarak 1945'ten itibaren Birleşik Krallık-İrlanda'yı,

Başarısız birleşik güvenlik toplulukları olarak;

- 1861'de ABD'yi,
- 1918'de İngiltere-İrlanda'yı,
- 1918'de Avusturya-Macaristan'ı,
- 1905'te Norveç-İsveç'i

- 1789-1871 yılları arasında birtakım devrim ve savaşa bağlı olarak Metropoliten Fransa'yı,
- 1950'lerde Fransa ve Cezayir'i,
- 1930'larda Katalan ve Bask nüfusunu da içeren İspanya'yı,

Başarısız plüralistik güvenlik toplulukları olarak; plüralistik güvenlik topluluğu olduğu tartışmalı da olsa 1815'ten itibaren Alman Konfederasyonu erevesinde Avusturya ile Prusya arasındaki ilişkiyi örnek olarak göstermektedirler.¹⁰³

Her iki tür güvenlik topluluğuna ait pek çok başarılı örnek bulunmaktadır. Ancak, plüralistik güvenlik topluluğunun başarısız olduğu bir örnek varken birleşik güvenlik topluluğu yedi örnekte başarısız olmuştur.

Deutsch ve çalışma arkadaşları, çalışmalarının başında düşündüklerinin aksine plüralistik güvenlik topluluklarının geniş alanlar üzerinde savaşın ortadan kaldırılmasına yönelik daha etkili bir yaklaşım olduğu sonucuna varmışlardır. Ancak plüralistik güvenlik topluluğunun bütünleşmeye giden yolda başarılı olma şansının yüksek olması yönünde göreceli stnlğu uygulamaları sınırlandırmaktadır. Katılımcılar arasında barışın tesisi ve sürdürülmesinin ne çıkan temel siyasi hedef olduğu durumlarda içe yaramaktadır. Ancak tarihi olaylar insanın daha fazlasını istediğini ortaya koymuştur: Sadece yeleri arasında barışı srdrmeyip aynı zamanda tek bir birlik olarak farklı amaçlar doğrultusunda hareket edebilecek siyasi bir topluluk. Bu amaç doğrultusunda birleşik güvenlik topluluklarının genellikle plüralistik güvenlik topluluklarına göre daha üstün olduğu söylenebilir. Tarih, pek çok örnekte insanların iç savaş veya yeleri arasında savaş riskini göze alarak tek bir birlik haline gelmeyi seçtiğini ortaya koymaktadır. Ancak nükleer tehditlerin ön plana çıktığı günümüzde (Deutsch ve çalışma arkadaşlarına göre 1950'ler) risklerin ve kazançları tekrar değerlendirildiği ortamda plüralistik güvenlik topluluklarının (devletlerin kendi

¹⁰³ Deutsch v.d., a.g.e, s.29-30.

bağımsızlıklarından ödün vermeden) insanoğlunun yeni silahlarıyla başa çıkmada birleşik güvenlik topluluğuna göre daha güvenli bir araç olduğu kabul edilmektedir.¹⁰⁴

¹⁰⁴ A.e., s.31.

İKİNCİ BÖLÜM

PLÜRALİSTİK GÜVENLİK TOPLULUĞU ÇERÇEVESİNDE ULUSLARARASI ÖRGÜTLERİN ROL VE İŞLEVİ

Tezin ikinci bölümü üç kısımdan oluşmaktadır. Bu bölümde tarihsel anlatım metodu kullanılmıştır. Birinci kısımda; kurumsallaşma, örgüt kavramları ve güvenlik temelli uluslararası örgütlerin ortaya çıkışı incelenmiştir. İkinci kısımda güvenlik temelli uluslararası güvenlik örgütlerinin kapasite ve performansını değerlendirmek amacıyla NATO'nun 1999 yılındaki Kosova müdahalesi açıklanmıştır. Üçüncü kısımda ise Avrupa-Atlantik ilişkilerinin güvenlik boyutuna NATO ve Avrupa özelinde ışık tutulmuş, İkinci Dünya Savaşı'ndan itibaren değişen dinamikleri incelenmiştir.

A. GÜVENLİK TEMELLİ ULUSLARARASI ÖRGÜTLERİN ORTAYA ÇIKIŞI

Uluslararası örgütler üç belirgin özelliğe sahiptir: Öncelikle genellikle ülkelerden bazı durumlarda diğer uluslararası örgütlerden oluşan üyelik temeli, ikinci olarak ayrı bir uluslararası yasal kişilik, üçüncü olarak kendisini oluşturan üyelerin otonom iradesini ortaya koyan devamlı organların varlığı ile karakterize edilmektedirler. Uluslararası örgütler, uluslararası kurumların bir parçası olup devlet davranışlarını şekillendirmek amacıyla teşkil edilmektedirler.¹

Kurumlar, aktörlerin dünyanın nasıl işlediği yönündeki düşünceleri dışında var olmayan özünde bilişsel birimlerdir. Kurum, kimlik ve çıkarların göreceli olarak sabit olduğu set veya yapılarıdır. Bu noktada, kurumsallaşma yeni kimlik ve çıkarları özümseme süreci olarak değerlendirilebilir.²

¹ Christine Jojarth, **Crime, War and Global Trafficking: Designing International Cooperation**, Cambridge, Cambridge University Press, 2009, s.10.

² Wendt, **Anarchy is What States Make of It**, s.399.

Uluslararası kurumların rolü ve önemi İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde dünya siyaseti çalışmalarının merkezinde yer almaya başlamıştır. Realizm ve idealizm arasındaki kutuplaşma; savaşı takip eden ilk yıllarda ortaya çıkan yeni kurumların ortaya çıkmalarına sebep olan sorunları çözmeye yeterli olup olmadıkları üzerine yoğunlaşmıştır. Bu kutuplaşmanın merkezinde realist düşünürlerin uluslararası siyasetin savaş sonrası ortaya çıkan kurumların etkinliğini şekillendireceği ve sınırlandıracağı yönündeki görüşleri yer almış; kimse kurumların uluslararası siyasete karşı zafer kazanacağını ön görememiştir.³

Robert O. Keohane, 1969 yılında yayımlanan makalesinde; kurumsallaşma kavramının uluslararası örgüt çalışma alanının merkezinde yer alması gerektiğini, kurumsallaşmanın tanımlanabilir ve bileşenlerinden bazılarının ölçülebilir olduğunu tartışmış ve kurumsallaşmanın kavramsal çerçevesini çizmeden önce kurumsallaşma ile örgütün çevresine etkisi arasındaki ilişkiyi incelemiştir.⁴

“Çevre üzerindeki etki, bir örgütün hareketlerinin kapsam ve etkililiğine işaret etmektedir. Çevresi üzerinde güçlü etkiye sahip olan bir uluslararası örgüt, geniş ölçekli kabiliyetlere sahiptir: uluslararası sistemi etkileyebilecek adımlar atabilir ve aldığı kararlar hükümetler tarafından kabul edilebilir. Çevresi üzerinde kısıtlı etkiye sahip uluslararası örgütler ise ya daha dar kapsamda etkili olmaktadır ya da genellikle göz ardı edilmektedirler.

Bir uluslararası örgütün çevresi üzerinde etkisi; kendi örgütsel özellikleri ile aktörlerin (genel olarak hükümetler ve diğer uluslararası örgütler) davranışları arasındaki karşılıklı hareketlere bağlıdır.”

³ Lisa L. Martin, Beth A. Simmons, “Theories and Empirical Studies of International Institutions”, **International Organization**, C.LII, Sayı:4, Eylül 1998, s.730-731.

⁴ Robert O. Keohane, “Institutionalization in the United Nations General Assembly”, **International Organization**, C.LIII, Sayı:4, Ekim 1969, s.860.

Keohane; bir uluslararası örgütün işlerliğinin genellikle dış baskıların artacağı bir kriz esnasında en zor testten geçtiğini ve uluslararası örgütün krize karşı vereceği cevabın kriz baskılarının yanında aynı zamanda kriz öncesi dönemdeki örgütsel özelliklerinin gelişimine bağlı olduğunu savunmaktadır. Bu kapsamda; örgütsel özellikler ile dış güçler arasında bir denge kurarak sistematik karşılaştırmalı bir analiz için örgütsel özelliklerinin önemini dört maddede incelemektedir:

(1)Zamana karşı, aşamalı olarak gelişme ve sürdürülebilir olma eğilimindedirler.

(2)Bireysel liderlerin kişiliklerine veya çok sayıda dış aktörün kararlarına sadece kısmen bağlıdırlar.

(3)Örgütsel özelliklerin karşılaştırılabilmesi için önemli/yeterli sayıda uluslararası örgüt bulunmaktadır.

(4)Örgütler ile ilgili olarak geniş ve kapsamlı teoriler geliştirilmiş olup bunların bir kısmı yeniden düzenlenerek uluslararası örgütlere uyarlanabilir.⁵

Kurumsallaşma, sosyal bilimler disiplinde örgütsel özellikler ve örgütün çevresi arasındaki ilişkiler üzerine çalışmak için önemli bir kavramdır. Uluslararası örgütler kapsamında kurumsallaşma, *uluslararası örgütün farklılaştığı, dayanıklı olduğu ve özerkleştiği bir süreç* olarak ele alınmıştır.⁶

Farklılaşma; örgütün, çevresinden örgütsel ayırt edici özellikler geliştirmesi veya S.N. Eisenstad'ın ifadesiyle belli bütünlük ve roller geliştirmesi anlamına gelmektedir. Farklılaşma, örgüt ile çevresi arasındaki sınırların keskinliği ile ilgili olup kurumsallaşma için bir ön durumdur.

Dayanıklılık; örgütün zamana karşı sürdürülebilirliği olarak ifade edilebilir. Örgütsel kabiliyetler ile çevresel baskılar arasındaki etkileşim ile ilgilidir. Dayanıklılık, örgütün, çevresindeki değişimlere kolay uyum sağlayabilme kabiliyetine bağlıdır.

Özerklik; örgütün normları ve siyasi sürecinin sonuçlarını etkileyecek davranış kalıpları anlamına gelmektedir. Dayanıklılık gibi örgütsel kabiliyetler ile çevresel

⁵ A.e., s.861.

⁶ A.e., s.862.

baskılar arasındaki etkileşim ile ilgilidir. Özerklik, çevresel baskılar ile bağımsız karar mekanizmasını işletecek örgütsel kabiliyetler arasındaki ilişkiye bağlıdır.

Farklılaşma, dayanıklılık ve özerklik kavramlarının tanımlarından anlaşılacağı üzere kurumsallaşma kavramı, örgütsel özelliklerin örgütün çevresi ile ilişkileri hakkındadır. Bir uluslararası örgütün kurumsallaşması; örgütün iç özelliklerine ve çevrenin doğasına bağlıdır. Karışıklık ve uyum gibi iç özellikler, çevre ve örgütü birbirine bağlayan temel bileşenlere bağlı ikincil değişkenler olarak değerlendirilmektedir.⁷

Yukarıda ifade edildiği üzere hem özerklik hem dayanıklılık, farklılaşmış örgütsel bir yapının varlığına ihtiyaç duymaktadırlar. Özerlik ve dayanıklılık eşzamanlı olarak gelişmediklerinden kurumsallaşmanın farklı seviye ve türleri ortaya çıkmaktadır.⁸

Keohane, kurumsallaşma ve kurumsallaşmanın temel bileşenlerini tanımladıktan sonra, kurumsallaşmanın göstergeler üzerinden ölçülebileceğini ifade etmektedir. Burada göstergelere kısaca değinecek ancak tezin genel çatısı kapsamında detaya girmeyeceğiz. Kurumsallaşmanın ölçülebilirliği kapsamında;

Farklılaşma, örgütteki katılımcıların ayırt ediciliği üzerinden ölçülebilir.⁹

Dayanıklılık, üç farklı gösterge üzerinden ölçülebilmektedir. Birinci olarak, çevre ile örgüt arasında dayanıklılık boyutunda belirli bir süre boyunca örgütün uluslararası sistem tarafından kabul edilme seviyesinin bilinmesine ihtiyaç duyulmaktadır. İkinci olarak, örgütün sürdürülebilirliği için gelecekte meydana gelecek değişikliklere kolay uyum sağlama kabiliyeti ile ilgilidir. Üçüncü olarak, örgütsel dayanıklılık çevrenin kolay değişebilir veya kararlı oluşuna bağlıdır.¹⁰

⁷ A.e., s.863.

⁸ A.e.

⁹ A.e., s.864.

¹⁰ A.e., s.865.

Özerklik, üç temel boyut arasında en önemlisi ve en karmaşık olanıdır. Huntington'a göre özerklik;

- Örgütün norm ve değerlerinin diğer örgütlerinkiler ile karşılaştırıldığında ayırt ediciliği,
- Örgüt ve diğer gruplar arasında var olan personel denetimleri,
- Örgütün kendi kaynakları üzerindeki denetim seviyesi ile ölçülebilir.¹¹

Adler ve Barnett; devletler arasında etkileşimi teşvik eden, yeni karşılıklı çıkar alanlarını keşfeden, devlet davranışının normlarını şekillendiren ve katılımcı devlet ve toplumların ortak kimlik inşasına yardım eden uluslararası örgütlerin ve kurumların önemini vurgulamaktadır.¹²

Kurumsal faaliyet gösteren uluslararası örgütlerin ortaya çıkışı 19. yüzyıl sonlarına doğru gerçekleşmiştir. Uluslararası örgütlere giden yolda karşımıza ilk önce uluslararası konferanslar çıkmaktadır. Tarihte büyük savaşlar sonrası düzenler (1648 Vestfalya, 1815 Viyana, 1919 Versay vb.) konferanslar üzerinden tesis edilmiştir. Konferanslar, sorunları çok taraflı ortamda çözmek üzere toplanmaktaydı. Bir konferansın sonucu genellikle resmi bir antlaşma, uluslararası bildiri veya toplantı tutanağı olmaktaydı. Ancak geçici çözüm olan konferanslar sistemi hem erişim hem özellik yönünde kısıtlıydı. Temel çekinceler şu şekildeydi:¹³

- (1) Her yeni sorun için yeni bir konferans toplanması gerekiyordu.
- (2) Konferanslar, devletlerin politikalarının geçerli kılındığı platformlar olarak kullanılmaktaydı.
- (3) Önemli hakların temsiline ilaveten sorumluluk ve zorunlulukları içeren üye devlet ilkesi bulunmamaktaydı.

¹¹ A.e., s.866.

¹² Tuscisny, a.g.e., s.428.

¹³ C.F. Amerasinghe, **Principles of the Institutional Law of International Organizations**, 2. bs., Cambridge, Cambridge University Press, 2005, s.2.

(4) Eşitlik ilkesi geçici konferans sisteminin merkezinde yer almaktaydı. Bu noktada önemli kararlar oyçokluğu ile değil oybirliği ile alınmaktaydı.

(5) Geçici konferans sistemi siyasi konular ile ilişkili ve bu amaçla kullanılır hale gelmişti.

(6) Konferans, siyasi sorunların uzun vadeli çözümünde yetersiz kalmaktaydı.

19. yüzyılda hükümetlerin dışındaki gruplar arasında uluslararası nitelikte işbirlikleri gelişmeye başlamıştır. Batı yarımkürede, 1826'dan başlamak üzere Amerikan sistemi bölgesel seviyedeki konferanslara uygulanmaya başlamıştır. Belirli aralıklarla toplanan ve *Amerika Devletleri Örgütü* (OAS: Organization of American States) formatına dönüşen bu konferanslar uluslararası örgütlere birtakım katkılarda bulunmuştur:¹⁴

(1) Konferanslar belli bir devletin önceliğinde değil, bir önceki konferansta belirlenen yer ve tarihte toplanmaktaydı.

(2) Her konferansın gündemi, idari organın yürütme kolu tarafından hazırlanmaktaydı.

(3) Katılımcılar tarafından konferans öncesinde hazırlık yapılabilmekteydi.

(4) Konferansların süreli nitelikte oluşu daha ayrıntılı ve resmî yöntem düzenlemelerini mümkün kılmıştı.

İşbirliğine yol açan ilk konferans 1840 yılında Dünya Kölelikle Mücadele Sözleşmesiydi (the World Anti-Slavery Convention). Özel ortaklıkların/birliklerin ortaya çıkması uluslararası örgütlerin evrensel insanlık ihtiyacının doğal bir sonucu olarak görülmekteydi. Uluslararası birlik modern uluslararası örgütlerin gelişimi için önemlidir. 1919 yılında Milletler Cemiyeti'nin oluşması ile açık ve evrensel nitelikte siyasi bir örgütlenme girişimi yapılmıştır. O zamandan beri uluslararası örgütler uluslararası ilişkilerde kendine yer bulmuştur. Bu kapsamda 1815-1914 yılları

¹⁴ A.e., s.3.

arasındaki dönem uluslararası örgütlere hazırlık, 1914 sonrası dönem ise uluslararası örgütlerin oluşması şeklinde ifade edilmektedir.¹⁵

Tarihi dönüm noktalarında devletler uluslararası ilişkilerin temel problemi ile yüzleşmektedir: Egemen devletlerden oluşan dünyada düzen nasıl yaratılacak ve sürdürülecektir? Bu dönüm noktaları eski düzen savaş sonucu yok edildiğinde ve yeni güçlü devletler temel örgütleyici kuralları ve düzenlemeleri yeniden kurmaya çalıştıklarında ortaya çıkmaktadır: Devletler uluslararası düzeni nasıl kuracak ve devam etmesini sağlayacaktır? Bu dönüm noktalarında düzenin inşasına yönelik üç temel soru bulunmaktadır:

(1) Savaş sonrası dönemde uluslararası düzenin temel örgütlenmesi sahipsiz kaldığında devletlerin seçim mantığı ne olacaktır?

(2) Düzen sorununa ait belirli çözüm büyük savaşlar sonrası yerleşmelerde neden değişmekte/gelişmektedir?

(3) Gelişmiş sanayi devletleri arasındaki 1945 sonrası düzen, nasıl Soğuk Savaş sonrası güç dengelerindeki değişimlerden çok etkilenmeden ayakta kalmayı başarmıştır?¹⁶

Savaş sonrası kurumlar pek çok alanda ortaya çıkmaktadır: Bölgesel, küresel, ekonomik, güvenlik üzerine, çok taraflı, iki taraflı... Büyük bir savaştan ardından devletler-arası ilişkilerin en önemli özelliği güçlü ve zayıf devletler arasında dengesizlik yaratan yeni bir *güç dağılımının* ortaya çıkmasıdır. Kazanan devlet eline geçen güç ile ne yapabilir? Bu noktada yeni güçlü devletin elinde üç seçenek bulunmaktadır: *Hâkimiyet kurma*, *terk etme* ve *dönüştürme*. Tarihe bakıldığında savaş sonrası dönüm noktalarında öne çıkan devletlerin genellikle üçüncü seçeneği tercih ettikleri görülmektedir. Bu noktada üç merkezi tartışma bulunmaktadır:

¹⁵ A.e., s.3-5.

¹⁶ G. John Ikenberry, *After Victory: Institutions, Strategic Restraint, And The Rebuilding of Order After Major Wars*, Princeton and Oxford, Princeton University Press, 2001, s.3.

(1) Devletlerin gücü kısıtlama kapasite ve mekanizmaları ile birlikte büyük savaşlar sonrası düzenin karakteristiği de değişmiştir. İngiltere tarafından Napolyon savaşları, ABD tarafından iki dünya savaşı sonrasında ortaya konan savaş sonrası düzen inşası ajandaları maliyeti giderek artan düzenlemelere karşı büyük güçleri birbirine bağlayacak ve ilişkilerini kurumsallaştıracak hükümetler-arası kurumların kurulmasını içermektedir.

(2) Öne çıkan devletlerin siyasi kontrol aracı olarak kurumları kullanmak için teşvik ve kapasiteleri iki değişken tarafından şekillenmektedir: Savaş sonrası güç eşitsizliklerinin sınırı ve yeni yapılanmaya taraf devletlerin türleri. Demokratik devletler demokratik olmayanlara oranla savaş sonrası yeni yapılanmalarda kurumlara daha sıkı bağlanmaktadırlar.

(3) Kurumsal mantık, sanayi devletleri arasındaki 1945 sonrası düzenin istikrarını açıklamada faydalıdır. 1945'teki durumlar öne çıkan devletlere kurumsallaşmış yapılanmaya yönlendiren fırsatlar sunmuştur. Devletlerin demokratik özelliği hükümetler-arası kurumların gelişimini ve bağlılıklarını güçlendirmiş ve devletler arasında daha derin bağların kurulmasını sağlamıştır. Kurumsal mantık, Soğuk Savaş'ın sona ermesine rağmen büyük Batı kurumlarının varlığının neden sürdürdüğüne de ışık tutmaktadır. Kurumlar *karşılıklı bağlılık* ve güvencelerden oluşan sistemin bir parçasıdır. Siyasi düzen, anayasal özelliğe bürünmektedir. Anayasal düzenler güç yapılanmasına dönüşleri kısıtlamaktadır.¹⁷

Bir savaş ve siyasi karışıklık yeni güçlü bir devletin (veya bir grup devletin) ortaya çıkmasıyla sonuçlandığı takdirde öne çıkan devletin elinde hâkimiyet kurma, terk etme veya savaş sonrası düzeni kurumsallaştırma seçeneği bulunmaktadır. Öne çıkan devletin elindeki teşvik ve fırsatlar, devletleri bir araya getiren ve bu sayede güç kullanımına dönüşü kısıtlayan kurumsallaştırılmış yapılanmaya yönlendirdiği zaman savaş sonrası düzen anayasal bir özellik almaya başlamaktadır.

¹⁷ A.e., s.4-6.

Uluslararası ilişkilerde düzen yapılanması genellikle büyük savaşlar sonrası önemli kırılma/dönüm noktalarında meydana gelmektedir. Yapılanmalar zamanla küresel ölçekte olmaya başlamıştır. 1815, 1919 ve 1945 yapılanmalarında önce çıkan devletler büyük güçler arasındaki güvenlik ilişkilerini kurumsallaştırmak için büyük çaba sarf etmişlerdir. 1815'te basit bir güçler dengesi sistemine alternatif olarak devletleri birbirine bağlayan kurumların neden ve nasıl ortaya çıktığı önemli bir tarihsel ve teorik sorudur. 1945'ten sonra ABD daha önce benzeri görülmemiş hükümetler-arası kurumların da ortaya çıkışını içeren bir savaş sonrası düzen inşası stratejisi izlemiştir. 1944-1951 yılları arasında ABD; Bretton Woods kurumlarının, Birleşmiş Milletlerin, NATO'nun, ABD-Japonya güvenlik anlaşmasının ve Asya'daki diğer ittifakların oluşmasına öncülük etmiştir.¹⁸

ABD neden sahip olduğu gücü kurumsallaştırmaya ikna olmuştur? ABD, kendisini olabildiğince serbest bırakırken diğer devletleri bu kurumlara kilitlemeye çalışmıştır. Güçlü ve zayıf devletler arasında istikrarlı ve karşılıklı kabul edilebilir bir ilişkiler sistemi nasıl inşa edilebilir? Zamanla, savaş sonrası yapılanmalar kurumsallaştırılmış düzen yönünde ilerlemiş ve anayasal bir özellik kazanmaya başlamıştır. Üç çeşit düzen bulunmaktadır: *Güçler dengesi* düzeni, *egemen* düzen, *anayasal* düzen.¹⁹

Anayasal düzenler, hakları paylaşmak ve gücü sınırlamak üzere işlev gören üzerinde anlaşmaya varılmış ve yasal siyasi kurumlar etrafında tertiplenen siyasi düzenlerdir. En çok devlet içi siyaset ortamında görülmektedir. Anayasalcılığın üç özelliği:

- (1) Düzenin ilkeleri ve kuralları hakkında bir anlaşmaya varılmıştır.
- (2) Kurallar ve kurumlar gücün kullanımını sınırlandırmak üzere bağlayıcı ve otoriter sınırlar koymak için oluşturulmaktadır.

¹⁸ A.e., s.8-9.

¹⁹ A.e., s.19.

(3) Kurallar ve kurumlar daha geniş ölçekli siyasi bir ortamda sağlaştırmakta ve değiştirilmesi güçleştirmektedir.²⁰

Kurumsal bağlayıcılık sayesinde devletler uzun vadeli vazgeçilmesi güç güvenlik, ekonomik ve siyasi taahhütler inşa etmektedir. Bağlayıcılık mekanizmaları arasında antlaşmalar, organizasyonlar, müşterek idari sorumluluklar, üzerinde anlaşılmış standartlar ve ilişki ilkeleri yer almaktadır. *Güvenlik ittifakları* en önemli bağlayıcılık mekanizmasıdır.²¹

Kurumlar devletlerin yapacakları konusunda beklentileri belirlemektedir ve devletlerin aksi yönde hareket etmesini zorlaştırmaktadır. Düzen ne kadar kurumsallaşmış olursa devletler de o kadar belirlenmiş ve öngörülebilir kurallar çerçevesinde hareket etmektedir. Lider (öne çıkan) devlet, uzun ömürlü ve öngörülebilir savaş sonrası düzeni tesis etmek için üzerinde anlaşılmış ilkeler ve kurumsal süreçler karşılığında gücünü kullanma özgürlüğünden kısmen vazgeçmektedir.²²

Örgütler çift yönlü işleve sahiptir: İlk anda güçlü olan devleti bağlarken sonradan güçlenecek ilk andaki zayıf devleti de bağlar. Güçlü devlet açısından örgütler çekicidir çünkü devletlerin temel çıkarlarına zarar verebilecek sonuçları etkili bir şekilde önleyecek güce sahiptirler ve diğer devletleri de kısıtlamaktadır. Doğru koşullar altında bu çekicilik otonomi kaybını telafi edebilmektedir. Zayıf devletler açısından ise örgütler güçlü devletler tarafından ele geçirilmeyi ve terk edilmeyi önleyecek güce sahiptirler.²³ Bir kez kuruldukları zaman, örgütler devletlerin siyasi doğrultularını temelden değiştirmeyi zorlaştırmaktadır. Büyük güçler, ittifak şeklindeki kurumları güç paylaşımını devam ettirmek veya arttırmak açısından yararlı bulmaktadır. Bunun

²⁰ A.e., s.29-31.

²¹ A.e., s.41.

²² A.e., s.53.

²³ A.e., s.57-59.

bir örneği Soğuk Savaş döneminde Sovyet tehdidine karşı ABD ve NATO ilişkisidir. Bu süreçte ABD; Sovyetler Birliği'ne karşı kendini sağlama almak amacıyla NATO ve diğer kurumları kullanmıştır.²⁴

Güçlü ve zayıf devletler arasındaki ilişkilerin kurumsallaştırılması güçlü devletler ile iş birliği yapmak isteyen zayıf devletler açısından bir çözüm olarak ortaya çıkmaktadır. Bağlayıcılık mantığı en güzel güvenlik ittifaklarında görülmektedir. İttifaklar aynı zamanda *pacta de controhando* (kısıtlama anlaşmaları) olarak oluşturulmaktadır.²⁵ Küçük bir ülke olan Estonya'nın, büyük ve güçlü komşusu Rusya'ya karşı tek başına kendini koruyacak kapasitede olmadığından NATO'ya yönelerek NATO üyesi olması buna bir örnektir.²⁶ Baltık ülkelerinin coğrafi olarak küçük ülkeler olmaları, NATO ve AB üyelik hedeflerini belirlemelerinde önemli bir etken olmuştur. Coğrafi olarak küçük ülkelerin birbirleri ile benzer ortak dört özellikleri bulunmaktadır:

(1) Yüzölçümleri sebebiyle küçük devletler büyük devletlere oranla kendilerini daha az güvende hissettiklerinden farklı davranışlar sergilemektedir.

(2) İttifaklara daha güvende hissetmek ve rahat hareket edebilmek amacıyla katılma eğilimleri bulunmaktadır.

(3) Küçük devletler uluslararası normları belirlemede ve çoğu zaman büyük devletler ile karşı karşıya gelmektedirler.

(4) Askerî alandan ziyade ekonomik alanda kalkınma sağladıklarından ittifaklar için öneme haiz durumdadırlar.²⁷

Devletler, anayasal bir düzende anlaşarak birtakım örgütler ve kurallar çerçevesinde hareket edecek karşılıklı bağlılıklar oluşturmaktadırlar. Bu sayede düzen

²⁴ Mesut Hakkı Caşın, Cemre Ceren Yalçın, Uğur Yasin Asal, **Rusya'nın Baltık Ülkeleri Dış Politikası: İşbirliği mi Anlaşmazlık mı?**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2017, s.65.

²⁵ A.e., s.63-64.

²⁶ A.e., s.65.

²⁷ A.e., s.137.

içerisindeki devletlerin birbirleri ile bağlantı içinde olacakları siyasi süreç yaratılmaktadır. Bu da gelecek hakkında daha kestirilebilirlik yaratmaktadır.²⁸

B. GÜVENLİK TEMELLİ ULUSLARARASI ÖRGÜTLERİN KAPASİTE VE PERFORMANSI

Bu kısımda; güvenlik temelli uluslararası örgütlerin rol ve işlevlerini anlamak ve uluslararası sorunlara müdahale edebilme düzeylerini görmek amacıyla NATO'nun 1999 yılındaki Kosova müdahalesi tarihsel anlatım yoluyla incelenecektir. NATO'nun tarihi boyunca üyeleri arasında süregelen tartışmalardan birisi NATO sınırlarının ötesindeki operasyonlar için müttefik desteğinin istenmesi üzerine olmuştur. İttifak üyeleri, NATO kuvvetlerinin günümüzde alan-dışı olarak anılan operasyonlarda kullanılabilmesi için ortak güvenlik çıkarları kavramını kullanmışlardır. Söz konusu operasyonlar, üye devletlerin bölgesel bütünlükleri dışında kalan herhangi bir yer anlamına gelmektedir.²⁹

Soğuk Savaş sona ermeden Yugoslavya'da duyulan çözülmenin ayak sesleri, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından giderek daha büyük bir tehlike halini almıştır. Hırvatistan ile Slovenya'nın 1991 yılından bağımsızlıklarını ilan etmelerinin ardından Bosna-Hersek ve Kosova'da artan gerginliğin zamanla savaşa dönüşmesi uluslararası toplumun da dikkatini çeken bir unsur olmuştur. Kosova'daki gerginlik Kosovalı Arnavutların milis güçleri konumundaki Kosova Kurtuluş Ordusu ile Kosova'nın bağlı olduğu Sırbistan ve Yugoslav Federal Cumhuriyetinin güvenlik güçleri arasında arasındaki çatışmaların giderek artması sonucunda Haziran 1998'de

²⁸ A.e., s.69.

²⁹ Scott A. Sendmeyer, **NATO Strategy and Out-of-Area Operations**, School of Advanced Military Studies United States Army Command and General Staff College, Fort Leavenworthi Kansan, 2010, s.1.

gerginlik yerini savaşa bırakmıştır. BM, AGİT ve bazı devletlerin bireysel çağrılarına rağmen durdurulamayan savaşa, NATO 24 Mart 1999 tarihinde katılmıştır.³⁰

Kosova Savaşı'nın arka tarihsel planı. Kosova, Yugoslavya sınırları içinde Sırbistan'ın özerk bir bölgesiydi. Ancak 1989'da Sırp lider Slobodan Milosevic, bölgenin özerkliğini iptal ederek Belgrad yönetiminin altına sokmuştur. Kosovalı Arnavutların ve Türkleri de içeren diğer etnik grupların bireysel hakları 1989'dan itibaren şiddetli bir şekilde kısıtlanmıştır.³¹ 1990'larda Yugoslavya'nın çözülme süreci Balkanlar'da iç savaflara yol açmıştır.³² 1991 yılında Yugoslavya'nın dağılma sürecinde bağımsızlığını ilan eden Kosova, Bosna-Hersek'teki yaşanan savaş sürecinde arka planda kalmıştır. Kosova'nın bağımsızlığına Sırp lar tepki verememiş, bölge Arnavutlar tarafından yönetilmeye başlanmıştır.³³ Arnavutlar ve Sırp lar arasındaki anlaşmazlık, her iki tarafın da Kosova'yı sahiplenmek ve diğer tarafı Kosova'dan göndermek istemesinden kaynaklanmaktadır. Söz konu anlaşmazlık da elime ilk fırsatı geçiren tarafın saldırmasını müteakip ortaya çıkan intikam döngüsünün kaynağıdır.³⁴ 1990'da Kosova'nın özerkliğinin kaldırılmasını takip eden süreçte yaşanan Arnavut ayaklanmaları, Sırp polisi ve kimi zaman ordu tarafından sertçe bastırılmıştır.³⁵ Hakları ellerinden alınan Kosovalı Arnavutların, haklarını pasif direniş ile geri alamayacakları düşüncesi sonucunda 1993'te kurulan Kosova Kurtuluş Ordusu'na (KKO) katılımlar artmaya başladı. Arnavut milislerin saldırılarının yönü sivillere kaydıçça, Sırp polisi ve Yugoslav ordusunun müdahaleleri sonucunda çatışmalar başladı. Bütün bu intikam döngüsü, Haziran 1998'de Yugoslav tanklarının Kosova'ya girmesi ile savaşı başlatmış oldu.³⁶

³⁰ Zeynep Selin Acar, "Doktrinleşme Sürecindeki İnsani Müdahale: NATO'nun Kosova Müdahalesi ve Koruma Sorumluluğu Kavramı", **Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi**, C.VI, Sayı 1, 2015, s. 116.

³¹ Gülnur Aybet, NATO's Developing Role in Collective Security, SAM Papers, Sayı: 4/99, s.14.

³² Sendmeyer, **a.g.e.**, s.20.

³³ Funda Keskin, "İnsancıl Müdahale: 1999 Kosova ve 2003 Irak Sonrası Durum", **Uluslararası İlişkiler**, C.III, Sayı:12, Kış 2006-2007, s.57.

³⁴ Acar, **a.g.e.**, s.118.

³⁵ Aybet, **a.g.e.**, s.14.

³⁶ Acar, **a.g.e.**, s.119-120.

NATO'nun Kosova Müdahalesi ve KFOR (Kosova Kuvveti). Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, savaş patlak vermeden önce VII. Bölüm çerçevesinde 31 Mart 1998 tarihinde çıkardığı 1160 sayılı karar ile; Kosova'daki durumu bölgesel barış ve güvenliğe yönelik bir tehdit olarak kabul etmiş, Sırp güvenlik güçlerinin sivillere ve barışçı göstericilere yönelik aşırı güç kullanımı ile KKO'nun terör eylemlerini birlikte kınamış, Yugoslavya'nın toprak bütünlüğünü doğrulamış, Kosova dâhil tüm Yugoslavya'ya silah ambargosu koymuş, barışçı bir çözüm sağlanamazsa ilave tedbirler alınacağını belirtmiştir. Bu kararı takip niteliğinde 1199 ve 1203 sayılı kararlara rağmen çatışmalar durdurulamamıştır. Şubat 1999'da başlayan görüşmeler sonucunda Rambouillet Antlaşması'nı Arnavutlar imzalamayı 12 Mart tarihinde kabul ederken Sırp'lar 18 Mart'ta reddetmiş ve Kosova sınırına yığınaklanmaya başlamış, 20 Mart 1999'da ise Kosova'ya girmişlerdir.³⁷

Krize tek taraflı bir yaklaşım herhangi bir ülkenin üstlenebileceğinden daha pahalıya mal olacaktı. Yugoslavya'nın Kosovalılara karşı bir etnik temizlik kampanyası yürütmelerine izin verilmemesi gerektiğine dair Avrupa ülkelerindeki yaygın görüşe rağmen Avrupa'da hiçbir ülke tek taraflı bir müdahale için yeterli kapasiteye sahip değildi. Ülkelerin tek başlarına hareket etmekteki çekinceleri, NATO aracılığıyla hareket etmeyi daha ucuz ve uygun bir seçenek olarak sunmaktaydı. Bu değerlendirmenin sonucu olarak NATO üyesi ülkeler Kosova'daki vahşeti sonlandırmak konusunda fikir birliğine kavuştular ve sonunda Ocak 1999'da Yugoslavya'yı şartlı olarak teslim olmaya zorlamak için hava saldırı kullanmaya karar verdiler. Uzun bir planlamanın ardından NATO'nun hava saldırıları 24 Mart 1999 tarihinde başlayarak 10 Haziran 1999'a kadar devam etti.³⁸ Bombardımanın sona ermesini müteakip 12 Haziran 1999 tarihinde NATO birlikleri Kosova Kuvvetleri (KFOR) adıyla Kosova'da konuşlanmıştır. KFOR varlık sebebini BM Güvenlik Konseyi'nin 10 Haziran 2019 tarihli ve 1244 sayılı kararı ile NATO ve Yugoslavya ile Sırbistan arasında imzalanan Askerî-Teknik Antlaşma'dan almaktadır. KFOR, BM

³⁷ Keskin, a.g.e., s.58.

³⁸ Sendmeyer, a.g.e., s.21.

Antlaşması'nın VII. Bölümü kapsamında hareket etmektedir. KFOR günümüzde 28 ülke tarafından sağlanan yaklaşık 4.000 askerî personelden oluşmaktadır. KFOR, varoluş amacına bağlı olarak, Kosova'da bütün insanlar ve toplulukların serbest hareket etmesine, emniyetli ve güvenli bir ortam tesis edilmesine yardımcı olmaya devam etmektedir.³⁹

C. GÜVENLİK TEMELLİ AVRUPA-ATLANTİK İLİŞKİLERİ

Avrupa-Atlantik güvenlik eksenli ilişkilerinin temeli İkinci Dünya Savaşı'na dayanmaktadır. İkinci Dünya Savaşı döneminde ortaya çıkan Kuzey Atlantik bölgesinde, güvenlik temelli Avrupa-Atlantik ilişkilerinin temeli 4 Nisan 1949'da Kuzey Atlantik Antlaşma Örgütü'nün (NATO) kurulmasıyla atılmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden yıllarda Avrupa-Atlantik bölgesinde güvenliği sağlamaya yönelik girişimler Sovyet tehdidine karşı ABD'nin varlığına duyulan bağımlılık sebebiyle sadece Avrupa temelli bir güvenlik stratejisi oluşturmayı engellemiştir. Bu kapsamda NATO, Soğuk Savaş döneminde Avrupa'da bir alternatifi olmadan varlığını sürdürmüştür. Bu çerçevede Soğuk Savaş'ın başlangıcından 1998 yılındaki St. Malo Zirvesine kadar olan dönem Avrupa-Atlantik ilişkilerinde altın yıllar olarak değerlendirilmektedir.⁴⁰ Ancak bu altın yıllarda Avrupa ülkeleri arasında Avrupalı ve Atlantikçi ayrımı ortaya çıkmaya başlamıştır. Fransa'nın öncülüğünü yaptığı Avrupalı kanat, Avrupa'nın kendi güvenliğini sağlaması gerektiğini ve bu bağlamda NATO ve ABD ile mesafeli ilişkiler tesis edilmesini savunurken; İngiltere'nin öncülüğünü yaptığı Atlantikçi kanat ise NATO ve ABD ile yakın ilişkiler kurulması gerektiğine vurgu yapmaktadır.⁴¹ Soğuk Savaş yıllarında egemen olan iki kutuplu dünya düzeninde AT'ye üye devletlerin Fransa'nın hayalindeki ABD ve NATO'dan bağımsız bir güvenlik kurumunu yaratmaları mümkün olmamıştır. Sovyet tehdidine karşı ABD ve

³⁹ NATO's Role in Kosova, (Çevrimiçi), https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48818.htm#, 07 Kasım 2019.

⁴⁰ Akgül Açıkmeşe, Dizdaroğlu, **a.g.e.**, s.134.

⁴¹ **A.e.**, s.138.

NATO'ya bağımlılık ile üye devletlerin askerî konularındaki yetkilerini ulusüstü bir otorite olan topluluğa devretmek istememeleri Soğuk Savaş'ın sonuna kadar NATO'nun Avrupa-Atlantik güvenlik bölgesinde öncelikli konuma sahip olmasını sağlamıştır.⁴²

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte Avrupa-Atlantik güvenlik bölgesinin yapı taşını oluşturan ana tehdit ortadan kalkmış; bu yeni ortamda kuruluş amacı Sovyet tehdidine karşı caydırma ve koruma sağlama olan NATO'nun kuruluş amacını yitirmesi ve Avrupa-Atlantik ilişkisinin zayıflama ihtimalleri ortaya çıkmıştır. Ancak, 1990'larda Soğuk Savaş'ın ana tehdidinin gölgesinde kalan ekonomik ve siyasi istikrarsızlık, etnik çatışmalar, sınır sorunları, kitle imha silahlarının yaygınlaşması, göç, küresel terörizm, çevre felaketleri gibi sorunların gündeme gelmesi yeni güvenlik tanımlama ve tedbirlerini de beraberinde getirmiştir. Soğuk Savaş döneminde Avrupa-Atlantik güvenlik denkleminde NATO ve dolayısıyla ABD'nin başat role sahip olması, Avrupa ülkelerinin özerk bir güvenlik ve savunma politikası oluşturmasını engellemiştir.⁴³ Soğuk Savaş sonrası dönemde, 7 Şubat 1992'de imzalanan Maastricht Antlaşması ile AB'nin kurucu üye devletleri, Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP) oluşturmuşlardır. Antlaşmanın J4 maddesinin 4. fıkrasında AB tarafından izlenecek savunma politikasının NATO üyesi ülkelerin yükümlülüklerine saygılı ve NATO çatısı altında belirlenen ortak güvenlik ve savunma politikasıyla uyumlu olacağı belirtilmiştir.⁴⁴ BAB üyesi ülkelerin bir araya gelerek kabul ettikleri Petersberg Bildirisi gereğince NATO'nun ortak savunma konusundaki yükümlülüklerine zarar getirmeyecek şekilde BAB'ın görevleri şu şekilde belirlenmiştir: İnsani yardım ve kurtarma, barışı koruma, barış tesisi de dâhil olmak üzere muharip birliklerin kriz yönetiminde üstleneceği görevler.⁴⁵ NATO'nun Avrupa güvenliğinde esas söz sahibi olmasını sağlamak amacıyla 10-11 Aralık 1994 tarihli

⁴² A.e., s.139.

⁴³ A.e.

⁴⁴ A.e., s.140.

⁴⁵ A.e., s.141.

Brüksel Zirvesinde Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK) oluşturulmuştur.⁴⁶ Özetle Soğuk Savaş sonrası dönemde NATO, AB-BAB-NATO üçgeninde meydana gelen dönüşüm sürecinde Avrupa güvenliğindeki başat rolünü korumaya devam etmiştir.

1998 yılında gerçekleştirilen St. Malo Zirvesi'nde Fransa ve İngiltere'nin ODGP çatısı altında bir savunma politikası oluşturulmasını önermeleri üzerine Avrupa-Atlantik ilişkilerinde kaygılı yıllar başlamıştır. St. Malo Bildirisi ile ODGP'nin bir alt birimi olarak AGSP'nin oluşturulması kararlaştırılmıştır. Bu oluşumun altında yatan sebep ise 1998'de başlayan Kosova krizinin yarattığı etkidir.⁴⁷ Ancak bugün gelinen noktada AB, NATO'ya bağımlılığını ve NATO'nun başat rolünü kabul etmeye devam etmektedir.⁴⁸

⁴⁶ A.e., s.142.

⁴⁷ A.e., s.143-144.

⁴⁸ A.e., s.148.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NATO’NUN KARAR ALMA VE UYGULAMA SÜREÇLERİNDE PLÜRALİSTİK GÜVENLİK TOPLULUĞU VE AVRUPA BİRLİĞİ

Bu bölümün birinci kısmında; NATO’nun uluslararası toplumdaki yerini ve işlevini anlamak amacıyla sırasıyla NATO’nun *Açık Kapı Politikası*, Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği, AGİT, Rusya, Ukrayna ve Gürcistan ile ilişkileri, NATO’nun Baltık ülkeleri genişlemesi ile Rusya’nın NATO’nun Baltık genişlemesine karşı atakları ele alınacaktır. İkinci kısım ikiye ayrılmıştır. Öncelikle Avrupa Birliği plüralistik güvenlik topluluğu yönüyle, müteakiben NATO’nun Avrupa Birliği ile ilişkilerinin işbirliği ve anlaşmazlık dinamikleri üzerinden plüralistik güvenlik topluluğu-uluslararası güvenlik örgütleri ilişkisi değerlendirilecektir.

NATO’yu ve etkinlik alanını anlamak için öncelikle İkinci Dünya Savaşı sonrası iki kutuplu yapıya bürünen dünyada, ABD’nin öncülüğünde okyanus ötesi bir alana yayılacak şekilde 4 Nisan 1949’da Washington’da kurucu on iki devlet tarafından imzalanarak ortaya çıkan NATO’nun oluşum sürecine etki eden “*sınır*” tanımlamasının incelenmesinde fayda bulunmaktadır. Georg Simmel, bir sınırın sosyolojik sonuçları olan coğrafi bir gerçekten ziyade coğrafi form olan sosyolojik bir gerçek olduğunu ifade etmektedir.¹ Aynı durum bölgeler için de geçerli olacağı görüşünden hareketle Kuzey Atlantik bölgesinin siyasi olarak inşa edildiği söylenebilir. Kuzey Atlantik Bölgesi’nin oluşum sürecini incelediğimizde ABD tarafından İkinci Dünya Savaşı döneminde ve sonrasında kullandığı haritaların etkili olduğu görülmektedir. Savaş öncesi haritalarda iki okyanus ile çevrili ABD merkezde bulunurken, savaş dönemi ve sonrası askeri sevkıyat ihtiyacından kaynaklı güncellenen haritalarda Atlantik Okyanusu merkezde, bir tarafta ABD diğer tarafta

¹ Christopher Hemmer, Peter J. Katzenstein, “Why is There No NATO in Asia? Collective Identity, Regionalism and the Origins of Multilateralism”, **International Organization**, C.LVI, Sayı:3, Yaz 2002, s.587.

Avrupa olacak şekilde çizilmekteydi. Savaş dönemindeki bu kullanım ile doğallık kazanan Atlantik birleşimi, 1945 sonrası Rusya'nın Norveç'i savunma antlaşması imzalamaya zorlaması üzerine odak noktasının “**Kuzey**” Atlantik'e kaymasını hızlandırmıştır. Önceden hesaplanmış siyasi bir düşüncenin ürünü olarak yeni bir coğrafi bölgenin, “**Kuzey Atlantik**”in, yaratılması açık siyasi hedeflerin belirlenmesini sağlamıştır. Kuzey Atlantik bölgesinin coğrafi boyutuna üyelik koşullarında herhangi bir kısıt getirmemiştir. Atlantik dalgaları ile yıkanmayan İtalya'nın ve müteakip dönemde Türkiye ve Yunanistan'ın dâhil edilmesi ile Kuzey Atlantik, Batı ve Doğu Akdeniz'i kapsayacak şekilde genişlemiştir.² Batı Avrupa ve Kuzey Atlantik bölgesindeki ülkeler öyle sabit ve bütünleşmiş siyasi düzen yaratmıştır ki bu ülkeler arasında silahlı bir çatışma/savaş düşünülmemektedir.³

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile bir tarafta Varşova Paktı dağılırken diğer tarafta NATO vizyon ve misyon değişikliğine giderek yeni bir kimlik tanımlamasına bürünmüştür. Bu yeni dönemde NATO sadece varlığını devam ettirmekle kalmamış aynı zamanda genişlemeye de başlamıştır.⁴ Rollerin eksikliği veya yokluğu durumları ve çıkarları tanımlama sürecini zorlaştırmakta, bunun sonucu olarak da kimlik karışıklıkları ortaya çıkabilmektedir. Soğuk Savaş sonrası ABD ve Rusya'nın karşılaştıkları durum da budur: Kendi kimliklerini belirlemede Soğuk Savaş'ın getirdiği karşılıklı tehdit ve düşmanlık algılamasının ortadan kalkması ile bu devletler kendi çıkarlarının ne olduğu konusunda bir süre kararsız kalmışlardır.⁵ NATO, Soğuk Savaş sonrası güvenlik endişelerine transatlantik güvenlik topluluğunun varlığı için zorunlu olan liberal demokrasi normların ve paylaşılan değerlerin siyasi uygulamasını başlatarak cevap vermiştir. Kendi rolünü ve güvenlik anlayışını demokratik güvenlik topluluğu çizgisinde yeniden tanımlayan NATO, merkez ve doğu Avrupa ülkelerinde liberal demokrasi normlarının yayılması yoluyla güvenliğin artırılmasına yönelik

² A.e., s.587-590.

³ Ikenberry, a.g.e., s.21.

⁴ Caşın, Yalçın, Asal, a.g.e., s.65.

⁵ Wendt, *Anarchy is What States Make of It*, s.399.

birtakım önlemler almaya başlamıştır. NATO'nun demokrasi yoluyla güvenlik sağlamaya yönelik girişim ve politikalarını başlattığında başarmaya çalıştığı temel hedeflerinin yanında, bu davranışının üst etkisi transatlantik güvenlik topluluğunun genişlemesi için gerekli koşulları yaratmaya ve demokratik güvenlik toplulukları sisteminin gelişmesine katkı olmuştur. Devletlerin topluluklar oluşturdukları çevre; (1) paylaşılan kimlikler, değerler ve liberal demokrasi tarafından sağlanan anlamlar, (2) kendi aralarında çok taraflı ve doğrudan ilişkiler, (3) sonunda yaygınlaşan karşılılık ve barışçıl değişimin güvenilir beklentiler üretileceği üzerinden tanımlanmaktadır. Bu doğrultuda NATO'nun Soğuk Savaş sonrası güvenlik belgeleri ve eylemlerinde güvenlik ve demokrasinin gelişimi arasında giderek artan bir bağa rastlanmaktadır. Ayrıca Karl Deutsch tarafından 1950'lerde tanımlanan temel değerler, NATO'nun değişen uluslararası durumlar karşısında kendini yeniden tanımlamasında katkıda bulunmuştur.⁶

NATO, Merkez ve Doğu Avrupa'da bir güvenlik topluluğunun gelişmesi için eski rakipleri ile kurumsallaşmış iş birliğinin "Barış İçin Ortaklık" olarak tanımlanabilecek çeşitli form ve etkinliklerini temel araç olarak kullanmaktadır. NATO'nun ortakları ile iletişiminin önemli bir özelliği iletişimin yoğunluğudur. Sivil ve askeri personeli içeren farklı seviyelerde icra edilen toplantılar, çalıştaylar, seminerler ve benzeri uluslararası toplantılar normların aktarıldığı çatılar oluşturulmaktadır. NATO, diğer örgütlerle birlikte (1) belli yöntem ve belli hedefler doğrultusunda karşılanması gereken koşulların belirlendiği sert koşulsallık, (2) farklı yollarla ulaşılabilen genel hedeflerin belirlendiği yumuşak koşulsallık, (3) teknik tavsiye ve öğretme, (4) örnek alınacak modeller sağlama yollarıyla demokratik kurumsal yapıların oluşmasına katkıda bulunmuştur.⁷

⁶ **Socializing Democratic Norms: The Role of International Organizations for the Construction of Europe**, Haz. Trine Flockhart, New York, Palgrave Macmillan, 2005, s.85-90.

⁷ A.e., s.94-97.

A. NATO'NUN ULUSLARARASI ÖRGÜTLER, GÜVENLİK TOPLULUKLARI VE DEVLETLER İLE İŞ BİRLİĞİ VE ULUSLARARASI TOPLUMDAKİ YERİ

NATO 1990'ların başından itibaren Avrupa-Atlantik bölgesi, Akdeniz, Körfez bölgesi ve ötesinde NATO üyesi olmayan ülkeler ile güvenlik ve savunma alanlarında iş birliği ve politik diyalog çerçevesinde ortaklıklar oluşturmaktadır. NATO tarafından yürütülen birçok operasyonun başarı ile sonuçlanmasında gerekli olan bu ortaklıklar, aynı zamanda NATO'nun temelini oluşturan değerlerin de geliştirilmesine katkıda bulunmaktadır. Bu ortaklıklar;

1997 yılında kurulan Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi (EAPC/AAOK) kapsamında çoğunluğunu SSCB'nin dağılması ile birlikten çıkan ülkelerin oluşturduğu **22 ortak ülke**,

BİO girişimi için tamamlayıcı bir rolü olan, 1995 yılında altı Akdeniz ülkesinin katılımıyla kurulan, 2000 yılında Cezayir'in de dâhil olduğu; amacı Akdeniz bölgesindeki ülkeler arasındaki ilişkileri ve karşılıklı anlayışı geliştirmek, bölgesel güvenlik ve istikrarı artırmak olan; daha kapsamlı pratik bir iş birliği geliştirmek için 2004 yılında gerçek bir ortaklık düzeyine yükseltile **Akdeniz Diyalogu**,

İttifakın, Akdeniz Diyaloguna katılmamış olan Orta Doğu ülkelerine erişme isteği sonucunda; Körfez bölgesindeki ülkelere NATO ile pratik iş birliği olanağı sunarak küresel ve bölgesel güvenliğe katkıda bulunmak amacıyla 2004 yılında kurulan ve dört Orta Doğu ülkesinden oluşan **İstanbul Girişimi**,

NATO'nun resmi ortaklıklarına ilave olarak, bu ortaklıklar içerisinde yer almayan ancak ortaya çıkan güvenlik tehditlerine karşı ortak çıkarlar üreterek NATO ile askeri birlik göndererek veya başka yollarla iş birliği içerisine giren **Küresel Ortaklar**,

Son olarak NATO'nun yakın iş birliği içerisinde olduğu Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın ön plana çıktığı **uluslararası örgütler** olarak gruplandırılabilir.⁸

⁸ NATO Partners, (Çevrimiçi), <http://www.nato.int/cps/en/natohq/51288.htm> , 07 Kasım 2019.

2010 Lizbon Zirvesi'nde ortaklıkları daha verimli, faydacı ve esnek hale getirmek için yeni bir politika benimsenmiştir. Zirvede kabul edilen stratejik kavram incelendiğinde NATO'nun ortaklıkları ile ilgili olarak;

28'inci maddenin; *“Avrupa-Atlantik güvenliğini garanti etmenin en iyi yolu dünyanın çeşitli yerlerindeki ülkeler ve örgütlerle ortaklık ağları kurmaktır. Bu ortaklıklar NATO'nun temel görevlerindeki başarısına somut ve değerli bir katkı yaparlar.”*

29'uncu maddenin; *“Ortaklarla diyalog ve iş birliği, uluslararası güvenliğin güçlendirilmesine, İttifakımızın temelini teşkil eden değerlerin savunulmasına, NATO operasyonlarına ve NATO üyesi olmak isteyen ülkelerin üyeliğe hazırlanmasına somut katkılar yapabilir. Bu ilişkiler karşılıklık, iki taraflı yarar ve saygı ilkelerine dayanacaktır.”*

30'uncu maddenin; *“Ortaklıklarımızı mevcut çerçevelerimizin ötesinde, NATO ile ortaklarını bir araya getirecek esnek bir formatta güçlendireceğiz:*

- *Dünyada barışçıl uluslararası ilişkiler konusundaki fikrimizi paylaşan tüm ülkeler ve ilgili örgütlerle siyasi diyalog ve pratik iş birliğini geliştirmeye hazırız.*
- *Güvenlikle ilgili ortak endişelerimiz konusunda her ortak ülke ile danışmalar yapmaya açık olacağız.*
- *Operasyon ortaklarımıza katkıda buldukları NATO görevlerinin stratejileri ve bunlarla ilgili kararlarda yapısal roller vereceğiz.*
- *Mevcut ortaklıklarımızı daha da geliştirirken kendilerine has özelliklerini muhafaza edeceğiz.”* hükümlerine amir olduğu görülmektedir.⁹

⁹ **Stratejik Kavram 2010**, (Çevrimiçi), https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_82705.htm, 18 Ağustos 2017, madde 28-30.

1. NATO ve Açık Kapı Politikası

NATO'nun kurucu üyeleri tarafından, ittifakın ilk yıllarında Türkiye ve Yunanistan (1952) ile Batı Almanya¹⁰ (1955) üyeliğe kabul edildiler. Daha sonra İspanya 1982 yılında ittifaka katıldı. Bir sonraki genişleme Soğuk Savaş sonrasında, bazı Orta Avrupa ülkelerinin NATO'ya katılmanın mevcut ve gelecekteki güvenlik kaygılarının çözümünde en iyi yol olduğunu düşünerek üyelik talebinde bulunmaları üzerine gerçekleşti. Öncelikle Mart 1999'da daha önce ortak ülke olan üç ülke (Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya); Mart 2004'te ise en kapsamlı genişleme olarak eski Sovyet Bloğuna ait yedi ülke (Bulgaristan, Estonya, Letonya, Litvanya, Romanya, Slovakya ve Slovenya) NATO'ya katıldı. Nisan 2009'da Arnavutluk ve Hırvatistan'ın, Haziran 2017'de Karadağ'ın katılımıyla NATO üyelerinin sayısı 29'a ulaşmıştır.¹¹

2010 Lizbon Zirvesi'nde; NATO'nun genişlemesinin üye devletlerin güvenliklerine önemli katkılarda bulunduğu, genişleme düşüncesinin ve iş birliğine dayalı güvenlik ruhunun Avrupa'nın bütününde istikrarı artırdığı; bütün, özgür ve ortak değerlere sahip bir Avrupa hedefinin, isteyen tüm Avrupa ülkelerinin Avrupa-Atlantik yapısı içine dâhil edilerek gerçekleştirilebileceği ifade edilerek alınan karar şu şekildedir:

“NATO üyeliğinin kapısı, İttifakımızın değerlerini paylaşan, üyeliğin gerektirdiği sorumluluk ve yükümlülükleri sahiplenmeyi taahhüt eden ve bunu yapma kapasitesine sahip olan ve katılımlarıyla ortak güvenlik ve istikrara katkıda bulunabilecek tüm Avrupa demokrasilerine daima açık olacaktır.”¹²

¹⁰ 3 Ekim 1990'da Batı Almanya ile Doğu Almanya'nın birleşmesi sonucunda Doğu Almanya da Batı Almanya'nın NATO üyeliğine dâhil olmuştur.

¹¹ NATO Nedir?, (Çevrimiçi), <https://www.nato.int/nato-welcome/index.html> , 07 Kasım 2019.

¹² Stratejik Kavram 2010, (Çevrimiçi), https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_82705.htm, 18 Ağustos 2017, madde 27.

NATO hükümetleri, açık kapı politikasının kendi başına bir amaç değil, NATO'nun güvenliğini yaymak ve bir bütün olarak Avrupa'yı daha istikrarlı hale getirmek için araç olduğunu belirtmektedirler. Üyelik düşüncesi, bu beklentideki ülkelerin komşuları ile olan anlaşmazlıklarını çözümlenmeleri, demokratikleşmeyi ve reformlarını ileriye taşımaları için teşvik unsuru olmaktadır. Yeni üyeler sadece üyeliğin getireceği faydalardan yararlanarak güvenlik tüketicileri olmamalı; kendileri de güvenlik üreticileri haline gelerek tüm üye ülkelerin güvenliğine katkıda bulunmalıdırlar. Bu kapsamda NATO tarafından üyelik talebinde bulunan devletler Üyelik Eylem Planına alınmakta ve bu plan dâhilinde NATO'ya üye olmaktadır.¹³

2. NATO ve Birleşmiş Milletler

NATO'nun uluslararası toplumda en büyük dayanak noktası Birleşmiş Milletler'dir. NATO'nun kuruluş antlaşması BM yasasına değinmekte olup her iki örgüt de uluslararası barış ve güvenliğin temini ve sürdürülmesi taahhüdünü paylaşmaktadır. NATO ile BM arasındaki iş birliğinin kapsamı, zaman içerisinde kriz yönetimi, terörizm, sivil-asker iş birliği, mayınların temizlenmesi, sivil olağanüstü hâl planlaması, insan kaçakçılığı, kadının barış ve güvenlikteki rolü gibi konularda karşılıklı danışmayı içerecek şekilde genişlemiştir. BM ve NATO, Eylül 2008'de sorunlar ve tehditler karşısında daha etkin bir şekilde mücadele edebilmek için her iki örgüte de yardımcı olacak kapsamlı bir danışmalar ve iş birliği çerçevesi geliştirmişlerdir.¹⁴

2010 Lizbon Zirvesi'nde kabul edilen stratejik kavram incelendiğinde NATO'nun Birleşmiş Milletler ile ilişkilerine dair;

31'inci maddesi; *“NATO ile Birleşmiş Milletler arasındaki iş birliği dünyanın her yerinde güvenliğe büyük bir katkı yapmaya devam etmektedir. İttifak, 2008 yılında*

¹³ NATO Nedir?, (Çevrimiçi), <https://www.nato.int/nato-welcome/index.html> , 07 Kasım 2019, s.34.

¹⁴ A.e., s.32.

imzalanan BM-NATO Deklarasyonu doğrultusunda BM ile siyasi diyalogu ve pratik iş birliğini aşağıdaki yollarla yoğunlaştırmayı amaçlamaktadır:

- İki Genel Karargâh arasında daha güçlü bir irtibat,
- Daha düzenli danışmalar,
- İki örgütün de dâhil olduğu krizlerin yönetiminde daha yoğun iş birliği.”

hükmüne amirdir.¹⁵

3. NATO ve Avrupa Birliği

Avrupa Birliği ile 22 ortak üyesi bulunan NATO, AB ile ilişkilerine büyük önem vermektedir. İttifakın ilk yıllarında NATO'nun Avrupalı üyeleri güvenlik ve ekonomik büyüme konularında ABD'ye bağımlıyken NATO'nun giderek güçlenmesi ve bütünleşmesi ile bu bağımlılık azalmıştır. 1990'ların başlarında Avrupa Birliği'nin ortak bir dış politika ve güvenlik politikası geliştirmesiyle birlikte Avrupa uluslararası ilişkilerde giderek daha önemli bir aktör konumuna gelmiştir.

Avrupa Birliği, Aralık 1999'da kriz yönetimi görevlerini üstlenebilmek için yeteneklerini geliştirmeye karar vererek gerekli siyasi-askeri yapıları yaratmak için girişimlere başlamıştır. Mart 2003'te NATO ve AB, bir iş birliği çerçevesinin parçası olarak “Berlin (+)” olarak anılan düzenlemeleri geliştirmişlerdir. Bu düzenlemeler, AB liderliğinde yürütülecek operasyonlarda AB'nin NATO varlıkları ve yeteneklerinden yararlanmasına olanak sağlamaktadır ve AB'nin Mart 2003'te Makedonya Cumhuriyeti'ndeki, Aralık 2004'te Bosna ve Hersek'teki NATO görevlerinin komutasını devralması için gerekli altyapıyı hazırlamıştır.

NATO ve AB, Avrupa ve ötesinde çıkabilecek krizler ve çatışmaları önlemek ve çözümlenmek için birlikte çalışmaktadırlar. Yeni stratejik kavram “AB'nin NATO

¹⁵ **Stratejik Kavram 2010**, (Çevrimiçi), https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_82705.htm, 18 Ağustos 2017, madde 31.

için benzersiz ve gerekli bir ortak olduğunu” ve aralarındaki yakın iş birliğinin kriz yönetimi ve operasyonlara “kapsamlı yaklaşım”ın önemli bir unsuru olduğunu belirtmektedir. Müttefik liderler gerek bu neden gerek diğer nedenlerle, güçlü bir Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının hem NATO için yararlı olacağı hem de transatlantik güvenlikte daha eşitlikçi bir ortaklık sağlayacağına inanmaktadırlar.¹⁶

2010 Lizbon Zirvesi’nde kabul edilen stratejik kavram incelendiğinde NATO’nun Avrupa Birliği ile ilişkilerine dair;

32’nci maddesi; “Aktif ve etkili bir Avrupa Birliği, Avrupa-Atlantik bölgesinin genel güvenliğine katkı yapar. Bu nedenle AB, NATO için benzeri olmayan önemli bir ortaktır. Bu iki örgütün büyük sayıda ortak üyesi vardır; her iki örgütün üyeleri ortak değerlere sahiptirler. NATO daha güçlü ve daha yetenekli bir Avrupa savunmasının önemini bilincindedir. AB’nin ortak güvenlik sorunları ile baş edebilme kapasitesini arttıracak çerçeveyi sağlayan Lizbon Antlaşması’nın yürürlüğe girmesini memnuniyetle karşılıyoruz. AB üyesi olmayan müttefikler bu çalışmalara önemli ölçüde destek vermektedirler. NATO ile AB arasındaki stratejik ortaklık açısından onların bu çalışmalara tümüyle katılmaları önemlidir. NATO ve AB uluslararası barış ve güvenliğin desteklenmesinde birbirlerini tamamlayan, karşılıklı olarak birbirlerini güçlendiren roller oynayabilirler ve bunu yapmalıdırlar. Daha müsait şartlar yaratılmasına katkı yapmakta kararlıyız. Bu şekilde,

- Karşılıklı açıklık, şeffaflık, tamamlayıcılık ve iki örgütün özerkliğine ve kurumsal bütünlüğüne saygı esasına dayanarak, AB ile stratejik ortaklığımızı güçlendireceğiz;

- Müşterek planlamadan harekât alanında karşılıklı desteğe kadar her türlü kriz operasyonunda iş birliğimizi güçlendireceğiz;

¹⁶ NATO Nedir?, (Çevrimiçi), <https://www.nato.int/nato-welcome/index.html>, 07 Kasım 2019, s.32-33.

- Değerlendirmelerimizi ve görüş açılarımızı paylaşabilmek için siyasi danışmanlarımızı ortak endişe kaynağı olan tüm konuları içerecek şekilde genişleteceğiz;

- Yetenek geliştirme, işlerin yinelenmesini en aza indirme ve maliyet etkinliği maksimuma çıkarma konularında tam iş birliği yapacağız.” hükmüne amirdir.¹⁷

4. NATO ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı

Avrupa Güvenlik İşbirliği Teşkilatı, NATO'nun önemli bir ortağıdır. AGİT, Avrupa-Atlantik bölgesindeki uluslararası ilişkileri yöneten ilkeleri kurmakta ve insan güvenliğine kapsamlı bir yaklaşımı benimsemektedir. Her iki örgüt de;

- Avrupa-Atlantik bölgesinde güvenliğin tesisi ve istikrarının sürdürülmesi konusunda güncel rollere sahiptir,
- Avrupa güvenlik düzenini belirten ilkeleri desteklemektedir,
- Kriz yönetimi için hem askeri hem sivil kaynakların etkili kullanımı gerekli kılan tutarlı ve kapsamlı bir yaklaşımı kabul etmektedir.

NATO ve AGİT İşbirliğinde Önemli Noktalar:

- NATO ve AGİT, kriz önleme ve çözümü, kriz sonrası düzenlemeler, sınır güvenliği, küçük silahlar ve hafif tüfekler, silahların kontrolü, ortaya çıkan güvenlik sorunları konularında politik ve operasyonel seviyelerde iş birliği yapmaktadırlar.

- NATO ve AGİT politik seviyede, ortak çıkarlar doğrultusunda genel ve bölgesel güvenlik konularına ilişkin üst liderler, doğrudan iş birliği ve düzenli toplantılar olmak üzere farklı seviyelerde görüş alışverişi yapmaktadırlar.

- İki örgüt aynı zamanda birbirlerinin hareketlerini tamamlamaktadır. Savunma reformunu, mayın temizliğini, silah ve cephanelerin imhasını destekleyen NATO girişimleri, AGİT'in barış ve istikrar tesis etme çabaları ile bütünleşmektedir.

¹⁷ **Stratejik Kavram 2010**, (Çevrimiçi), https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_82705.htm, 18 Ağustos 2017, madde 32.

- Müttefikler, son dönemlerde yapılan zirvelerde, AGİT'in bölgesel güvenlik ve silahların kontrolü ve silahsızlanmayı da içeren Avrupa-Atlantik bölgesinin güvenliği ile ilgili konular için bir diyalog ortamı yaratması açısından önemini tekrarlamışlardır.

- NATO müttefikleri, özellikle Viyana Belgesi başta olmak üzere AGİT'in silahların kontrolü, askeri şeffaflık ve güven ve güvenlik inşasına yönelik alınacak önlemler için sahip olduğu ve kullandığı araçları/yöntemleri bütünüyle desteklemektedirler.

- İttifak AGİT'e NATO Genel Sekreter temsilcisi görevlendirerek AGİT ile olan iş birliğini güçlendirmeyi hedeflemektedir.

Diğer iş birlik başlıkları şunlardır:

- Silahların Kontrolü,
- Siyasi Diyalog,
- Balkanların Batısında ve Diğer Bölgelerde İş Birliği,
- Sınır Güvenliği,
- Anti-terörizm,
- Kadın Hakları, Barış ve Güvenlik.¹⁸

Soğuk Savaş döneminde NATO'ya alternatif olarak ortaya çıkan örgütlerden birisi de Sovyet sisteminden türeyen devletleri, Orta ve Doğu Avrupa'nın diğer devletlerini de kapsamına alan AGİK'tir. AGİT ilk olarak 1970'lerin başında AGİK olarak Avrupa'nın bölünmüşlüğüne son verilmesi, güvenlik ve istikrarın sağlanması, katılan devletler arasında iş birliğinin sağlanması düşüncesiyle kurulmuştur.¹⁹ ABD, Kanada ve otuz üç Avrupa devleti tarafından 1 Ağustos 1975'te imzalanan AGİK Helsinki Nihai Senedi ile katılımcı devletler arasındaki ilişkilerin düzenlenmesini ortaya konan on temel ilke;

¹⁸ **Relations With the OSCE**, (Çevrimiçi), http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49911.htm, 15 Şubat 2019.

¹⁹ Derya Gonca Peksarı, "NATO'nun Değişen Konsepti", Kırıkkale, Yüksek Lisans Tezi, 2006, s.74.

- Egemenlik eşitliği ve egemenlikten doğan haklara saygı,
- Kuvvet kullanımından kaçınılması,
- Sınırların ihlal edilemezliği,
- Devletlerin toprak bütünlüğünün korunması
- Anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesi,
- İçişlerine karışılmaması,
- İnsan haklarına ve düşünce, bilinç, din ve inanç özgürlüğünü içeren temel özgürlüklere saygının sağlanması,
- Halkların eşit haklardan ve kendi kaderlerini tayin hakkından yararlanılması
- Devletler arasında iş birliğinin artırılması,
- Uluslararası hukuktan doğan yükümlülüklerin iyi niyetle yerine getirilmesidir.²⁰

Soğuk Savaş sırasında Doğu ve Batı blokları arasında diyalog kurulabilmesi amacıyla kurulan AGİK, 1990'da imzalanan Paris Şartı ile AGİT'e dönüşmüş ve daimî bir diyalog platformu haline gelmiştir. Küreselleşme döneminin tehdit ve riskleriyle çok taraflı iş birliği olmadan, tek bir kuruluş veya devletin başa çıkabilmesinin mümkün olmadığı yaklaşımıyla hareket eden AGİT, üyeleri ve AGİT'le diğer uluslararası kuruluşlar arasındaki ilişkileri ve iş birliği ortamını güçlendirmeye çaba göstermektedir. Temmuz 1992'de yapılan Helsinki Zirvesi'nde AGİT'in kurumsallaşması ile ilgili önemli kararlar alınmıştır. Bu kapsamda AGİT'in BM ile beraber çalışarak çatışmaların önlenmesi ve sona erdirilmesi alanlarında görev alması öngörülmüş; güvenlik konusunda iş birliği forumu, ulusal azınlıklar ile ilgili yüksek komiserlik ve ekonomik bir forum kurulmuştur. Böylece 1992 Helsinki Zirvesi sürecinde ve Soğuk Savaş döneminde bir teşkilat olmayan AGİT, bir süreç olarak tanımlanmıştır. Ancak daha sonra bir teşkilat halini almış ve birtakım mekanizmaları

²⁰ Conference on Security and Co-operation in Europe Final Act (Helsinki 1975), (Çevrimiçi), <http://www.osce.org/helsinki-final-act?download=true> , 07 Ağustos 2017, Madde 1.a..

da beraberinde getirmiştir. Günümüzde ise daimî bir teşkilat olarak Avrupa'nın güvenliğinde etkili olmaktadır.²¹

AGİT'in Avrupa'da istikrarın garantörü konumundaki NATO'nun yerini alması söz konusu olmasa da NATO kapsamında olan bu iki kurumsallaşma, yeni stratejik kavram dâhilinde Avrupa'nın güvenliği için garantör olabilecek seviyeye gelecektir.

5. NATO ve Baltık Ülkeleri Genişlemesi

NATO'nun açık kapı politikası kapsamındaki 2004'teki genişlemesi üç Baltık ülkesi olan Estonya, Letonya ve Litvanya'yı da kapsamaktadır. Baltık ülkelerinin NATO'ya üyelik süreçlerinin temelinde NATO'yu kendi geleceklerini güvence altına alabilecek tek kurum olarak görmeleri yatmaktadır.²²

Baltık ülkelerinin NATO ile yakınlaşmaları bağımsızlıklarından önce olmuştur. Baltık ülkelerinin bağımsızlıklarının ardından ABD hükümeti bu ülkeler için açık destek vermeye başlamıştır. Bu bağlamda Baltıklar, ABD'nin temel dış politika stratejisi olan SSCB ardılı coğrafyada egemen olma çabasının en önemli araçlarından birisi olmuştur.²³

Baltık ülkelerinin NATO ve AB'ye üyelik süreçlerinde uluslararası normlar da doğrudan etkili olmuştur. Bu kapsamda insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğü konularında sıkıntılar yaşayan Baltık ülkeleri; AB'nin gelişmekte olan Avrupa söyleminin önemli bir parçasını oluşturmuşlardır. Ayrıca NATO'nun genişlemesini savunanların temel görüşü, ittifakın genişlediği bölgelerde Avrupa demokrasisinin de genişlediği, genişlemeye katılan devletlerin Rusya baskısından

²¹ Pekarı, a.g.e., s.76.

²² Çaşın, Yalçın, Asal, a.g.e., s.148.

²³ A.e., s.147-148.

kurtuldukları ve bu devletlerin sınır problemlerini daha rahat çözmeye başladıklarıdır. Bu bağlamda NATO genişlemesi, Avrupa içinde demokrasinin güçlendirilmesi için bir araç olarak değerlendirilmiştir.²⁴

NATO'nun güvenliğin yeni aktörleri olarak tanımladığı Baltık ülkeleri, Avrupa'nın sürdürülebilir bir güvenlik çerçevesine oturtulabilmesi için büyük bir öneme haizdir. NATO, AB üyesi Baltık ülkelerini, NATO güvenlik şemsiyesi altında Rusya'nın bölgedeki etkinliği için denge unsuru olarak görmektedir. NATO'nun Baltık ülkeleri politikası Rusya tarafından yakından takip edilmekte ve NATO'nun politikalarına karşı merkez-çevre politik doktrinin etkin bir noktasında karşıt politikalar üretilmektedir. Söz konusu karşıt politikalar, Avrupa Füze Kalkanı ve Kaliningrad'ın askerileştirilmesi uygulamalarında görülmektedir.²⁵

Sonuç olarak Baltık ülkelerinin NATO'ya katılmalarının sonucu olarak güvenlik ortamının şekillendiği ve dış kaynaklı politik ve askerî tehditlerin azaldığı ifade edilebilir. Karar verme ve uygulama süreçlerine olan etkileri ile özgüvenleri yükselen Baltık ülkeleri, NATO'nun gelecekteki olası genişleme süreçlerinin bölgedeki istikrarı arttıracaklarını savunmaktadırlar.²⁶

6. NATO'nun Rusya Federasyonu, Ukrayna ve Gürcistan ile İlişkileri

NATO ve Rusya Federasyonu. NATO; SSCB tehdidine karşı kurulan uluslararası çaplı bir güvenlik örgütü olarak kuruluşundan Berlin Duvarı'nın yıkılışına kadar tehdit ve tehlike algılamaları kapsamında değişik süreçlerden geçmiştir. Bu süreçler dört başlık altında toplanabilir:²⁷

²⁴ A.e., s.149.

²⁵ A.e., s.159-160.

²⁶ A.e., s. 160.

²⁷ Tahir Engin Bilgin, "Soğuk Savaş Sonrası Değişen Kolektif Güvenlik Anlayışı Çerçevesinde NATO-Türkiye İlişkileri", Ankara, Yüksek Lisans Tezi, 2006, s.51.

1. 1949-1962 : Gerginlik Dönemi
2. 1962-1968 : Yumuşama Dönemi
3. 1968-1990'lar : Uzlaşma Dönemi
4. 1990'lar-Günümüz : Barış İçin Diyalog ve İş Birliği Dönemi

NATO'nun Rusya Federasyonu ile ilişkileri 1990'ların başlarında Rusya Federasyonu'nun 1991'de Kuzey Atlantik İş Birliği Konsey'ine, 1994'te Barış İçin Ortaklık Programına katılmasıyla başlamıştır. Bu dönemde Bosna ve Hersek'te icra edilen barışı koruma operasyonuna en fazla askerle katkıda bulunan NATO üyesi olmayan ülke Rusya Federasyonu olmuştur.²⁸ 1997 yılında NATO ile Rusya arasındaki diyalog ve iş birliğini geliştirmek ve pekiştirmek amacıyla kurulan ancak Soğuk Savaş döneminden kalma önyargılar sebebiyle kuruluş amacına ulaşamayan NATO-Rusya Daimî Müşterek Konseyi (PJC) yerini 11 Eylül sonrasında tekrar güçlenen ilişkiler sonucunda kurulan NATO-Rusya Konseyi'ne (NRC/NRK) bırakmıştır. 2000 yılında Putin'in başkanlığı ile başlayan yeni dönemde yayımlanan ilk dış politika konseptinde Batı'nın gelişmiş ülkelere yönelirken, güvenlik ve istikrar sağlamak için NATO ile işbirliğinin önemi vurgulanmıştır.²⁹

NATO ve Rusya arasında bazı konularda görüş ve düşünce farklılıkları bulunmasına rağmen Afganistan, küresel terörizm, korsanlık, kitle imha silahlarının yayılması ve insan eliyle gelen facialar gibi ortak sorunlar, NRK'nin iş birliği be diyalog için önemli bir araç olduğunu göstermektedir. 19-20 Kasım 2010'da gerçekleştirilen Lizbon Zirvesi'nde NRK liderleri "gerçek bir stratejik ve modern ortaklık" geliştirme ve ortak çıkarların olduğu önemli alanlarda pratik iş birliği geliştirme taahhüdünde bulunmuşlardır.³⁰ Bu kapsamda 2010 Lizbon Zirvesi'nde kabul edilen stratejik kavram incelendiğinde NATO'nun Rusya Federasyonu ile ilişkilerine dair;

²⁸ NATO Nedir?, (Çevrimiçi), <https://www.nato.int/nato-welcome/index.html>, 07 Kasım 2019, s.28.

²⁹ Çaşın, Yalçın, Asal, a.g.e., s.105.

³⁰ NATO Nedir?, (Çevrimiçi), <https://www.nato.int/nato-welcome/index.html>, 07 Kasım 2019, s.29.

33'üncü maddesi; “NATO-Rusya iş birliği ortak bir barış, istikrar ve güvenlik alanı yarattığı için stratejik önem taşımaktadır. **NATO, Rusya için bir tehdit değildir.** Bilakis, NATO ile Rusya arasında gerçek bir stratejik ortaklık görmek istiyoruz. Biz bu doğrultuda hareket edeceğiz ve Rusya'dan karşılık bekleyeceğiz.”

34'üncü maddesi; “NATO-Rusya ilişkisi NATO-Rusya Kurucu Senedinin ve Roma Deklarasyonu'nun özellikle demokratik ilkelere ve Avrupa-Atlantik bölgesindeki tüm devletlerin egemenlik, bağımsızlık ve toprak bütünlüğüne saygı ile ilgili hedef, ilke ve taahhütlerine dayanır. Belirli konulardaki farklı görüşlere rağmen NATO ve Rusya'nın güvenliklerinin birbirine bağlı olduğuna ve karşılıklı güven, şeffaflık ve öngörülebilirliğe dayanan güçlü ve yapıcı bir ortaklığın güvenliğimiz açısından önemli olduğuna inanıyoruz. Şu konularda kararlıyız:

- Füze savunması, terörle, uyuşturucuyla ve korsanlıkla mücadele ve daha geniş uluslararası güvenliği destekleme de dâhil olmak üzere her iki tarafı da ilgilendiren konularda Rusya ile danışma ve iş birliğini arttırmak,
- Rusya ile diyalog ve müşterek eylem için NATO-Rusya Konseyi'nin tüm potansiyelinden yararlanmak.” hükümlerine amirdir.³¹

Günümüz Rusya-Atlantik ilişkileri Adler ve Barnett'in ortaya koyduğu güvenlik topluluğunun beş göstergesi üzerinden incelendiğinde NATO ve Rusya'nın;

- (1) Çeşitlik çok taraflı iletişim kanalları tesis ettiği,
- (2) Belirgin şekilde sınır güvenliklerini azalttıkları,
- (3) Askerî planlamaları kısmen karşılıklı yüzleşmeye mahal vermeyecek şekilde yaptıkları,
- (4) Birkaç benzer güvenlik tehdidi tanımladıkları,
- (5) Genel anlamda bir topluluk yolunda oldukları görülmektedir.

³¹ **Stratejik Kavram 2010**, (Çevrimiçi), https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_82705.htm, 18 Ağustos 2017, madde 33-34.

Her ne kadar Rusya-Atlantik ilişkileri güvenlik topluluğu sınırlarına yaklaşırsa da Deutsch ve sonradan Adler ile Barnett tarafından ortaya konan kilit teorik özelliklerde eksikler bulunmaktadır: *Biz duygusu* veya *ortak kimlik*.³²

Rusya'nın 2013 yılında yayımlanan Dış Politika Konseptinde NATO'nun genişleme sürecinin ve Rus sınırlarına yakın bölgelerde askerî tesisler kurma yönündeki girişimleri eşit güvenliği ihlal eden olumsuz etkenler olarak değerlendirilmektedir.³³ 31 Aralık 2015'te ise Putin tarafından, NATO'nun tehdit olarak algılanmasının devam ettiği yeni bir ulusal güvenlik stratejisi dokümanı imzalanmıştır.³⁴

NATO ve Ukrayna. Jeopolitik konumu itibari ile Doğu Avrupa sınırlarında bulunan Ukrayna, Soğuk Savaş döneminde Doğu Bloğunun ikinci büyük gücü konumundaydı. Bu kapsamda Berlin Duvarı'nın yıkılması ve SSCB'nin dağılması ile ortaya çıkan yeni dünya düzeninde NATO'nun Ukrayna ile olan ilişkileri de büyük bir öneme haizdir.

8 Şubat 1994'te Barış İçin Ortaklık programına dâhil olan Ukrayna ile ikili ilişkiler kapsamında 1997 yılında NATO-Ukrayna Komisyonu kurulmuştur. NATO ile Ukrayna arasında birçok alanda devam eden diyalog ve iş birliği kapsamında savunma ve güvenlik alanında demokratik reformlar için Müttefiklerin desteği ve Ukrayna'nın NATO liderliğindeki operasyonlara katkısı özellikle ön plana çıkmaktadır. NATO ile Ukrayna arasında üyelik ile ilgili 2005 yılında Yoğunlaştırılmış Diyalog başlatılmış ancak henüz Ukrayna'nın NATO'ya tam üyeliği gerçekleşmemiştir.³⁵

³² Pouliot, **a.g.e.**, s.4.

³³ Çaşın, Yalçın, Asal, **a.g.e.**, s.107.

³⁴ **A.e.**, s.109.

³⁵ NATO Nedir?, (Çevrimiçi), <https://www.nato.int/nato-welcome/index.html>, 07 Kasım 2019, s.30.

Müttefiklerin Ukrayna'nın "bloksuz" politikasına saygı duyduklarını ifade ettikleri 2010 Lizbon Zirvesi'nde kabul edilen stratejik kavram incelendiğinde NATO'nun Ukrayna ile ilişkilerine dair; NATO-Ukrayna Komisyonu çerçevesinde, NATO'nun 2008 Bükreş Zirvesi'nde aldığı kararlara dayanarak ve Ukrayna'nın Avrupa-Atlantik eğilimi veya umudunu göz önünde bulundurarak, ortaklıklarını geliştirmek ve sürdürmek amacıyla olduğu görülmektedir.³⁶

NATO ve Gürcistan. 1990'ların başından itibaren NATO ile ortak ülke olan ve 23 Mart 1994'te Barış İçin Ortaklık programına katılan Gürcistan ile NATO arasındaki ilişkiler 2003 yılında gerçekleşen "Pembe Devrim"den sonra, NATO'nun Gürcistan'ın reform sürecine verdiği desteğin öncelik kazanmasıyla yoğunlaşmıştır. NATO ile Gürcistan arasında üyelik ile ilgili 2006 yılında Yoğunlaştırılmış Diyalog başlatılmış, İttifak liderleri 2008 Bükreş Zirvesi'nde Gürcistan'ın bir gün İttifak üyesi olacağını kabul etmişler ancak henüz Gürcistan'ın NATO'ya tam üyeliği gerçekleşmemiştir.³⁷

Gürcistan'ın 2008 yılında Rusya ile yaşadığı çatışmadan birkaç ay sonra NATO'nun Gürcistan'a yaptığı çatışma sonrası yardımını izleme ve ülkenin üyelik hedefine yönelik çalışmalarına yardımcı olmak amacıyla NATO-Gürcistan Komisyonu kurulmuştur. 2010 Lizbon Zirvesi'nde kabul edilen stratejik kavram incelendiğinde NATO'nun Gürcistan ile ilişkilerine dair; NATO-Gürcistan Komisyonu çerçevesinde, NATO'nun 2008 Bükreş Zirvesi'nde aldığı kararlara dayanarak ve Gürcistan'ın Avrupa-Atlantik eğilimi veya umudunu göz önünde bulundurarak, ortaklıklarını geliştirmek ve sürdürmek amacıyla olduğu görülmektedir.³⁸

³⁶ **Stratejik Kavram 2010**, (Çevrimiçi), https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_82705.htm, 18 Ağustos 2017, madde 35.

³⁷ **NATO Nedir?**, (Çevrimiçi), <https://www.nato.int/nato-welcome/index.html>, 07 Kasım 2019, s.30.

³⁸ **Stratejik Kavram 2010**, (Çevrimiçi), https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_82705.htm, 18 Ağustos 2017, madde 35.

7. Rusya'nın NATO'nun Baltık Genişlemelerine Karşı Atakları

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile uğradığı güç kaybını tekrar kazanmak isteyen Rusya için "yakın çevre politikası" kapsamında bölgedeki ülkeler üzerinde nüfuzunu devam ettirmek günümüzde de stratejik bir öneme sahiptir.³⁹ Bu bağlamda Baltık bölgesi, sahip olduğu politik ve ekonomik potansiyeli sebebiyle Rusya için tarihi ve stratejik bir öneme sahiptir.⁴⁰

Putin'in 14 Mart 2004'te ikinci kez başkan seçilmesi ile girilen yeni dönemde değişen koşullara cevap verebilecek esnek bir yeni dış politika oluşturulması gündeme gelmiştir. Bu süreçte Rusya, ülkenin iç istikrarının ve dış güvenliğini etkileyen tehditlerle karşı karşıya kalmıştır. Bu tehditlerden bir tanesi de NATO'nun Baltık ülkelerini de içeren 2004 genişlemesidir.⁴¹

Baltık ülkelerinin NATO'ya üye olmaları, Rusya'nın kırmızı çizgilerinin geçildiği anlamına gelmektedir.⁴² Üç Baltık Devleti, Sovyetler Birliği nüfusunun %3'lük dilimi oluştursa da Baltık Denizi'ne açılan kapı oldukları için Rusya açısından önemli bir stratejik kayıp olmuşlardır.⁴³

Rusya, NATO'nun Baltıkları da içeren genişleme süreci ile küresel terörizmin, kökten dinciliğin veya uyuşturucuyla ilgili suçların engellenmesi arasında bir ilişki bulunmadığını savunmaktaydı.⁴⁴ Bu noktada Rusya'nın NATO'nun genişlemesine karşı itirazları iki tartışmaya dayanmaktadır:

Birinci tartışmaya göre, NATO kuruluş amacı ve coğrafyasından uzakta konumlanmakta ve bu durum ittifakın yapısına aykırılık teşkil etmektedir.

³⁹ Caşın, Yalçın, Asal, **a.g.e.**, s.69.

⁴⁰ **A.e.**, s.74.

⁴¹ **A.e.**, s.53.

⁴² **A.e.**, s.70.

⁴³ **A.e.**, s.75.

⁴⁴ **A.e.**, s.149.

İkinci tartışmaya göre ise, Baltık ülkelerinin normal şartlarda üye olabilecek kapasiteye sahip olmadıkları halde NATO'ya kabul edilmelerinin ittifakın yapısına zarar vereceği yönündeki söylemdir.

Rusya, NATO'nun varoluş amacının küresel terörizmle mücadele olduğunu, NATO'nun bu amaca odaklanması gerektiğini ve bölgesel düşmanlıklardan uzak bir politika sergilemesi gerektiğini savunmaktadır.⁴⁵

Kaliningrad Oblastı. Soğuk Savaş döneminde, Sovyet Rusya için Batı'dan gelebilecek muhtemel saldırıları engellemek ve Baltık devletleri ile Gdansk gibi Baltık Denizi'ni güneyinde bulunan önemli şehirleri kontrol etmek amacıyla yoğun olarak askerleştirilmiş stratejik bir karakol görevinde olan Kaliningrad, iki temel sebepten dolayı Rusya için büyük öneme sahiptir. Öncelikle dünyanın en büyük yüzölçümüne sahip ülkesi olmasına rağmen Rusya'nın sıcak denizlere erişimi kısıtlı olduğundan Kaliningrad Baltık Denizi'ne ulaşım açısından en doğrudan ve kolay yol niteliğindedir. İkinci olarak ise, bölgedeki NATO ve AB genişlemeleri sonucunda Kaliningrad, Polonya ve Litvanya arasında kalarak hem Rusya hem diğer ülkeler için sorun teşkil etmeye başlamıştır.⁴⁶

NATO'nun Polonya ve Çekya'da füze kalkanı konuşlandırma planına karşı atak olarak Rusya da 2008 sonlarında Kaliningrad'a İskender Füze Sistemini yerleştireceğini açıklamıştır. Ancak her iki plan da taraflarca rafa kaldırılmıştır. NATO'nun genişlemesine karşı çıkan Rusya, Baltık ülkelerinin tampon bölge olarak kalmasını istemektedir.

⁴⁵ A.e., s.126.

⁴⁶ A.e., s.130.

B. NATO VE AVRUPA BİRLİĞİ: AVRUPA PLÜRALİSTİK GÜVENLİK TOPLULUĞU İÇERİĞİNDE ULUSLARARASI GÜVENLİK ÖRGÜTÜ OLARAK NATO'NUN İŞLEVİ

Bu kısımda NATO ve Avrupa Birliğinin ilişkileri üzerinden plüralistik güvenlik topluluğu içeriğinde uluslararası güvenlik örgütlerinin işlevi açıklanacaktır. Kısım iki alt kısımdan oluşmaktadır. İlk önce Avrupa Birliği'nin plüralistik güvenlik boyutu değerlendirilecek; ikinci olarak 21. yüzyılda NATO ve Avrupa Birliği'nin ilişkileri işbirliği ve çatışma dinamikleri üzerinden açıklanacaktır.

1. Plüralistik Güvenlik Topluluğu Olarak Avrupa Birliği

Kıta üzerinde savaşlar silsilesine son vermek arzusu üzerine kurulan Avrupa Birliği, günümüzde Avrupa devletleri ve nüfusu için ortak kimlik yaratılmasının vücut bulduğu kurumdur. İkinci Dünya Savaşı'ndan itibaren giderek daha bütünleşmiş bir yapıya bürünen Avrupa Birliği, kendi aralarındaki anlaşmazlıkları çözmek için toplu şiddet kullanma veya kullanma tehdidinde bulunmadığından bir **güvenlik topluluğu**dur. Tek bir hükümet tarafından yönetilmediği ve ortak kurallara sahip olduğu için "**plüralistik**" güvenlik topluluğudur. Dahası, Avrupa Birliği güvenlik topluluğu, üyelerinin aralarındaki karşılıklı etkileşimlerin kapsamı, yoğunluğu ve doğası gereği gelişiminin "**olgun**" aşamasındadır. Son olarak güvenlik bağlantılı siyasi iş birliği üzerine inşanın varlığı sebebiyle "**sıkı-ilişkili**"dir. Kısaca Avrupa Birliği, "**sıkı-ilişkili olgun plüralistik güvenlik topluluğu**" olarak sınıflandırılabilir.⁴⁷ Ole Wæver'e göre Batı Avrupa bir güveniksizleştirme süreci sonucunda güvenlik topluluğu evrilmiştir.⁴⁸

⁴⁷ Laporte, a.g.e., s.5.

⁴⁸ Bilgin, Pınar, a.g.e., s.31.

Batı Avrupa güvenlik topluluğu, dünya üzerinde tartışmasız güvenlik topluluğu olarak betimlenebilecek tek bölgedir. Topluluk, yıllar içerisinde kendi öz-bilinci ile inşa edilmiş ve karmaşık kurumlar ve ilişkiler ağları ile birbirine bağlanmıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesinden itibaren komşuları ile olan ilişkileri **bütünleşme** ve **genişleme** üzerine inşa edilmeye başlanmıştır. Batı Avrupa güvenlik topluluğu hakkında düşünürken üç temel konu ön plana çıkmaktadır:

Birinci olarak; her ne kadar İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra toplulukların inşa süreçleri öz-bilinçli olsa da topluluğun nasıl görüneceği veya nasıl inşa edilmesi gerektiği üzerine bir uzlaşma bulunmamaktaydı. Kurumların geleceği, doğası veya yararlılığı ve kendi aralarındaki, üye devletler ve topluluğun vatandaşları ile ilişkileri yeni bir konu değildir. Bu kapsamda iki gelenekten söz edilebilir: *Çoğulculuk* (veya 'Gaullizm') ve *fonksiyonalizm/bütünleşicilik* (functionalist/integrationist). Çoğulculuk yaklaşımı plüralistik güvenlik topluluğuna yakındır ve bütünleşmeyi devlet arasında bir topluluk oluşumu olarak ele almaktadır. Böyle bir topluluk, diplomasi, hükümetler-arası kurumlar ve devletler arası stratejik koordinasyon sonucu kurulabilir. İkinci yaklaşım plüralizmden daha geniştir ve siyasi ve ekonomik iş birliğinin belli seviyelerde karşılıklı bağımlılığı yarattığını savunmaktadır.⁴⁹

İkinci konu, güvenlik topluluğu ile uluslararası kurumlar arasındaki belirsiz ilişkidir. Belli bir kurum veya örgüt ile güvenlik topluluğu arasında doğrudan bir bağ bulunmamaktadır. Avrupa örneğinde, o kadar çok kurum bulunmaktadır ki güvenlik topluluğunun hangisine dayandığı belirsizdir. Bu belirsizlikte üç kurum ön plana çıkmaktadır: NATO, AB ve AGİT. Adler güvenlik topluluğun bütün üyelerinin aynı zamanda AGİT üyesi olduklarını ortaya koysa da AGİT üyesi olup güvenlik topluluğunda yer almayan ABD, Kanada, İzlanda gibi ülkeler bulunmaktadır.⁵⁰

Üçüncü konu, Avrupa'nın sınırlarının nerede olduğu sorusudur. Bu soruya genel itibariyle üç yaklaşım bulunmaktadır:

⁴⁹ Bellamy, a.g.e., s.63.

⁵⁰ A.e., s.64.

İlk yaklaşım, Avrupa'nın coğrafi olarak tanımlanmasıdır. Ancak bu yaklaşım birtakım sorunu beraberinde taşımaktadır. Hangi coğrafya ve tarihten bahsedilmektedir? Son on yılda 'Doğu Avrupa' nasıl 'Merkez Avrupa' olmuştur? Avrupa güvenlik topluluğu Kuzey Amerika'yı veya eski Orta Asya Sovyet Cumhuriyetlerini kapsamakta mıdır?

İkinci yaklaşım, Avrupa'yı belli bir kurum ile eş tutma eğilimindedir. Ancak yukarıda bahsedilen üç kurum farklı üyeliklere sahiptir. AGİT, Vancouver'den Vladivostock'a; NATO, Türkiye'nin Irak sınırına kadar uzanırken AB daha homojen bir bölgeyi kapsamaktadır.

Üçüncü yaklaşım, Avrupa'yı bir yerden ziyade bir 'düşünce' olarak ele almaktadır. Bütünleşme kuramı savunucularından Jean Monnet'e göre sınırları yaratan Avrupa değil Avrupa çatısı altında bütünleşmeyi reddeden komşulardı. Avrupa düşüncesi, ortak tarih ve ortak demokratik değerleri içermektedir. Avrupa'nın Soğuk Savaş döneminde kale durumunda bütünleşik topluluğa dönüşmesi üç etkene bağlanmaktadır: Rekabetçi bir bütünleşme modeli, belli kurumlar ile bir bütün olarak güvenlik topluluğu arasındaki karmaşık ilişkiler ve Avrupa'nın ne anlama geldiğini ifade etmenin imkânsızlığı. Bir tarafta Batı Avrupa çok sorun teşkil etmeden güvenlik topluluğu olarak tanımlanabilecek tek bölge olarak belirirken bir tarafta Batı Avrupa güvenlik topluluğunun konumunu net olarak belirlemek imkânsızdır.⁵¹

⁵¹ A.e., s.65.

Avrupa içeriğinde ön plana çıkan üç temel kurum ve bu kurumları yöneten kurallar aşağıdaki tabloda sunulmuştur:

Örgüt	Üyelik	Katılım	Ödevler
AGİT	Tüm Kuzey Amerika ve Avrasya devletlerine açıktır. İnsan hakları ve demokrasi koşulu ve Helsinki Nihai Senedine saygı şartı aranmaktadır.	Bütün üyeler katılım hakkında sahiptirler. Üyeliği askıya alma kararı dışındaki bütün kararlar tüm üyelerin oy birliği ile alınmaktadır.	Helsinki Nihai Senedini onaylamak (barışçıl uluslararası ilişkiler icra etmek ve insan haklarını korumak); ortak kararların bağlayıcı niteliği yoktur.
AB	Ekonomisi, suç oranı, yargı sistemi, insan hakları kayıtları, demokratik duruşu ve altyapıları AB ile uyumlu hale gelmiş her Avrupa devletine açıktır.	Bazı kararlar hükümetler arası, bazı kararlar uluslararası düzeyde, bazı kararlar ise oyçokluğu ile alınmaktadır.	Politik, ekonomik ve yargısal sistemleri uyumlu hale getirmek; Birlik tarafından alınan kararlara yasal olarak bağlı kalmak; ECJ kurallarını uygulamak, AB yasasına bağlı kalmak.
NATO	Soğuk Savaş Dönemi: stratejik varlıklar sağlayabilen her Kuzey Atlantik devletine açıktır. Soğuk Savaş Sonrası Dönem: Askeri ve politik koşulları sağlayan her Avrupa ülkesine açıktır.	Kuzey Atlantik Konseyi kararları oy birliği ile almaktadır. Bütün üyeler askeri komutaya katılma hakkına sahiptir. En yüksek komuta yetkisine sahip personel daima Amerikandır.	Diğer üye devletlerin askeri savunmasına yardımcı olmak.

Tablo-1 Avrupa kurumlarının pratik kuralları.

Yukarıdaki kısaca açıklanan kurallardan dört ortak konu ortaya çıkmaktadır: Birinci olarak, her kurum kısmen farklı ancak belirsiz coğrafi kapsama sahiptir. İkinci olarak, üç kurum da demokrasinin, insan haklarının ve pazar ekonomisinin sürdürülmesi üzerine normatif düşünceler üzerine inşa edilmiştir. Üçüncü olarak, her bir kurumun üyeleri ortak değerler paylaştığı için kararların oybirliğiyle alınması yönünde yüksek bir eğilim bulunmaktadır. Son olarak, her bir kurum üyelerin ortak kararlara uymasını ve kurumun kilit alanlarındaki bütünleşme seviyesine uygun olarak çalışmasını talep etmektedir.⁵²

2. 21. Yüzyılda NATO-Avrupa Birliği İlişkilerinin Dinamikleri: İşbirliği ve Anlaşmazlık

NATO ile AB arasındaki ilişkileri kavrayabilmek için özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemi incelemek gerekmektedir. Soğuk Savaş döneminde uluslararası sistem iki kutupluydu. Bunun sonucu olarak Avrupa devletleri Sovyet gücünün karşısında ABD ile iş birliği yapmıştır. NATO, bu dönemin önde gelen güvenlik örgütüydü ve Avrupa devletleri güvenlik konularında ABD ile birlikte hareket etmiştir. Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile iki kutuplu düzen ortadan kalkmış;⁵³ ancak Avrupa açısından Soğuk Savaş sonrasında ABD liderliğine ve NATO'ya duyulan ihtiyaç ortadan kalkmamış, aksine Yugoslavya'nın dağılmasıyla birlikte bölgede meydana gelen istikrarsızlıkla varlığını sürdürmüştür.⁵⁴

Avrupa-Atlantik bölgesinde İkinci Dünya Savaşı sonrasında güvenlik ve savunma alanında gündeme gelen kurumsal girişimler, AB'nin tüm çabalarına rağmen 1990'ların sonunda kadar kendi kendine yetebilen bir askeri güvenlik mekanizmasının gelişmesinde yeterli olmamıştır. Bu çerçevede, AB'nin henüz askeri güç

⁵² A.e., s.69-70.

⁵³ Seth G. Jones, **The Rise of European Security Cooperation**, Cambridge, Cambridge University Press, 2007, s.21.

⁵⁴ Sinem Akgül Açıkmeşe, Cihan Dizdaroğlu, "NATO-AB İlişkilerinde İş Birliği ve Çatışma Dinamikleri", **Uluslararası İlişkiler**, C.X, Sayı:40, Kış 2014, s.132.

oluşturamadığı ve NATO'ya bağ(ım)lılığının devam ettiği yıllar NATO ve AB arasında “altın yıllar” olarak değerlendirilebilir. Bu durum, 1990'ların sonunda Kosova Krizi esnasında AB ile ABD arasında yaşanan gerilimler sonucunda AB'nin kendi askeri güvenlik politikasını geliştirmesiyle değişmiş; bu süreçten etkilenen tarafların söz konusu gelişmeye ilişkim kaygıları NATO ile AB arasında iş birliğinin tesisi için zemin hazırlamıştır. 1998 St. Malo Zirvesi'nde alınan kararlarla hayata geçirilen ve takip eden AB zirvelerinde şekillenen yeni yapılanma NATO'nun varlığına tehdit oluşturmamış, aksine iki örgüt arasında tamamlayıcı bir bağ niteliğinde olmuştur. 16 Aralık 2002 tarihinde kurumlar arasında düzenlenen ilk ortak toplantıda benimsenen “Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası üzerine AB-NATO Deklarasyonu”, iki örgüt arasındaki ilişkileri etkili karşılıklı danışma, diyalog, iş birliği, şeffaflık, eşitlik, her iki örgütün karar alma özerkliğine ve iki örgütün üyelerinin çıkarlarına saygı, üyeler arasındaki anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözümü ve ilişkilerde kuvvet kullanımı veya kuvvet kullanımı tehdidinin kullanılmaması ilkeleri temeline oturtmuştur.⁵⁵

Kuruluş amaçları farklı iki örgüt arasında bağ tesis eden ve 2002-2003 yıllarında NATO kaynaklarının AB tarafından kullanımının esasları hakkındaki “**Berlin-artı**” düzenlemelerini de içerecek şekilde bir dizi belge ile hayata geçirilen iş birliği mekanizması, görev ve sorumluluklarda paylaşımına gidilmesini sağlamışsa da düzenlemeler genel itibariyle kâğıt üzerinde kalmış ve iki örgüt arasında uygulamada etkili bir iş birliği mümkün olmamıştır. Açıkmeye ve Dizdaroğlu, makalelerinde AB ile NATO arasında sınırlı seviyede kalan iş birliği dinamiklerine ve iki örgütün 22 ortak üyesinin yaratacağı iş birliği potansiyeline rağmen bu iki örgüt arasındaki ilişkilerde çatışma dinamiklerinin var olduğunu savunmaktadırlar. Bu bağlamda NATO ile AB arasındaki ilişki aşağıdaki başlıklar altında incelenecektir:⁵⁶

- NATO-AB İlişkilerinde “Altın Yıllar”,
- Soğuk Savaş Döneminde NATO-AB İlişkileri,

⁵⁵ A.e., s.133.

⁵⁶ A.e., s.134-156.

- Soğuk Savaş Sonrası NATO-AB İlişkileri,
- NATO-AB İlişkilerinde İş Birliği Dinamikleri,
- NATO-AB İlişkilerinde Çatışma Dinamikleri.

NATO-AB İlişkilerinde “Altın Yıllar”.⁵⁷ İkinci Dünya Savaşı’nı takip eden dönemde, Avrupa-Atlantik bölgesinde güvenlik stratejileri ABD tekelinde gelişmiş, SSCB tehdidine karşı ABD’ye duyulan bağımlılık sebebiyle sadece Avrupa ile sınırlı kalacak bir strateji geliştirilmesi mümkün olmamıştır. Bu süreçte 1949’da kurulan NATO, Soğuk Savaş boyunca Avrupa’da herhangi bir alternatifi olmadan varlığını sürdürmüştür. 6 Mayıs 1955’te faaliyete geçen Batı Avrupa Birliği (BAB), NATO’nun gölgesinde kalmış, karşılıklı savunma taahhütlerinin NATO tarafından yerine getirilecek olması BAB’ı işlevselliğini yitirmesine sebep olmuş, NATO Soğuk Savaş döneminde Avrupa güvenliğinin sağlanmasında öncü konumda yer almaya devam etmiştir. SSCB’nin dağılması ve Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle birlikte bütünleşme süreci farklı yönlere evrilen AB çatısında, sadece Avrupa’ya özgü bir güvenlik ve savunma kimliği oluşumu için uygun bir ortam doğmuştur. Ancak bu dönemde özerk bir yapılanma gerçekleşmemiş, NATO-AB ilişkilerinde NATO’nun ağırlığı devam etmiştir, ta ki 1998 yılında gerçekleştirilen St. Malo Zirvesi’ne kadar. Bu bağlamda, Soğuk Savaş’ın başlangıcından ve NATO ile AB’nin örgüt olarak ortaya çıkmasından itibaren St. Malo Zirvesi’ne kadar geçen, AB’nin özerk bir güvenlik örgütü olmadığından NATO-AB ilişkilerinde iş birliği/çatışma dinamiklerinin tartışılmadığı dönem “altın yıllar” olarak nitelendirilmektedir.

Soğuk Savaş Döneminde NATO-AB İlişkileri.⁵⁸ İkinci Dünya Savaşı’nı takip eden dönemde Avrupa, Batı Bloğu ve Doğu Bloğu olarak ikiye ayrılmış; Batı Bloğu, ABD önderliğinde Avrupa Ekonomik İş Birliği Örgütü (OEEC) ve NATO etrafında, Doğu Bloğu ise SSCB önderliğinde Karşılıklı Ekonomik Yardımlaşma Konseyi (COMECON) ve Varşova Paketi etrafında toplanmıştır. Bu dönemde Batı Avrupa için

⁵⁷ A.e., s.134.

⁵⁸ A.e., s.135-139.

birincil tehdit SSCB iken eş zamanlı olarak Almanya da bir iç tehdit olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda olası bir Alman ve/veya SSCB tehdidine karşı İngiltere, Fransa, Hollanda ve Lüksemburg arasında 17 Mart 1948’de imzalanan Brüksel Paktı, Avrupa’da Soğuk Savaş döneminde güvenlik-savunma örgütlenmesi açısından atılan ilk adım olmuştur. Brüksel Paktı’nın 4. maddesi “tarafardan birinin Avrupa’da silahlı bir saldırıya uğraması halinde akit tarafların saldırıya uğrayan tarafa askeri ve tüm olanaklarıyla yardım etmelerini” öngörmektedir. Bu paktı işletmek üzere Nisan 1948’de Batı Birliği Savunma Örgütü kurulmuştur. Ancak Batı Avrupa’nın SSCB tehdidine karşı askerî açıdan zayıflığı, kıta savunmasında ABD ihtiyacını gerekli kılmıştır. ABD’nin de Avrupa savunmasına katılımıyla 4 Nisan 1949’da NATO kurulmuş ve güvenlik-savunma stratejileri Avrupa-Atlantik bölgesine genişlemiştir.

Washington Antlaşması’nın 5. maddesi ile Batı Avrupa, SSCB tehdidine karşı ABD’nin desteğini garanti altına almıştır. NATO’nun kurulmasıyla birlikte Brüksel Paktı’nın savunma taahhütleri anlamını ve varlık sebebini yitirmiş, içinde ABD gücünün bulunmasının etkisiyle NATO müşterek savunmanın fiili olarak tek sembolü haline gelmiştir. Bir iç tehdit olan ve özellikle Fransa’yı kaygılandıran Almanya ile İtalya 6 Mayıs 1955’te yürürlüğe giren düzenlemeler ile Brüksel Antlaşması’na dâhil edilmiş ve böylece BAB yedi ülkeli bölgesel bir örgüt haline dönüşmüştür. Tüm BAB üyelerinin örgütün resmi olarak faaliyete geçtiği 6 Mayıs 1955 tarihi itibarıyla aynı zamanda NATO üyesi olması, NATO’nun da Washington Antlaşması tarafları için ortak bir savunma mekanizması tesis etmesi ve BAB’ın NATO’nun sahip olduğu birleşik askeri yapıya sahip olmaması gibi nedenlerden dolayı BAB’ın faaliyet göstermesi sadece sembolik bir anlam taşımıştır.⁵⁹

Batı Avrupa güvenlik mimarisinin temel taşlarını oluşturan NATO, AT ve BAB’ın kuruluşlarından Soğuk Savaş’ın son ermesine kadar geçen dönemde Avrupa

⁵⁹ A.e., s.138.

lkeleri arasında Fransa'nın başı çektiği ve Avrupa'nın kendi güvenliğini sağlamasını, NATO ve ABD ile mesafeli ilişkiler yürütmesini savunan Avrupacı akım ile İngiltere'nin başı çektiği ve ABD ile NATO ile ilişkilerde yakın iş birliğinin öneminin vurgulandığı Atlantikçi akım olarak görüş farklılıkları ortaya çıkmıştır. Avrupacı akımın temsilcisi Fransa, Avrupa'nın kendi güvenliğini sağlaması için Fouchet Planı geliştirmiş ancak bu plan Atlantikçi kanadın engeline takılarak hayat bulamamıştır.⁶⁰

Sonuç olarak, Soğuk Savaş döneminde iki kutuplu dünya düzeninde ABD ve NATO'dan bağımsız bir Avrupa güvenlik kurumu yaratılamamış; SSCB tehdidine karşı NATO ve ABD'ye olan bağ(ım)lılık ile ye devletlerin askeri konulardaki yetkilerini ulus-üstü bir otorite olan topluluğa devretmekten kaçınmaları Soğuk Savaş'ın sonuna kadar NATO'nun Avrupa-Atlantik güvenlik bölgesinde öncelikli konuma sahip olmasına neden olmuştur.

*Soğuk Savaş Sonrası NATO-AB İlişkileri.*⁶¹ SSCB'nin yıkılması ile Soğuk Savaş ve iki kutuplu dünya düzeni sona ermiş, Avrupa-Atlantik güvenlik bölgesinin kuruluş amacı olan temel tehdit ortadan kalkmıştır. Ancak 1990 sonrası dönemde meydana gelen ekonomik ve siyasi istikrarsızlık, kitle imha silahlarının yayılması, etnik çatışmalar, sınır sorunları, g, terörizm, evre felaketleri gibi sorunlar işlevsiz kaldığı savunulan NATO'nun kimlik ve görev değişim ve dönüşümlerinden geçerek varlığını sürdürmesine imkân sağlamıştır.

Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan yeni tehdit ve sorunlarla mücadele etmek üzere Avrupa'da ABD'ye olan bağımlılığı kırmak ve ekonomik alanda elde edilen başarının farklı alanlara yayılmasını sağlamak amacıyla AT/AB çatısında yeni oluşumlara imza atılmış; NATO şemsiyesi altında sadece Avrupa güvenliğine özgü yeni bir yapılanma hedeflenmiş; BAB ise iki örgütün savunma ya da Avrupa kolu olarak yeniden tasarlanmıştır. 7 şubat 1992'de imzalanan Maastricht Antlaşması ile

⁶⁰ A.e.

⁶¹ A.e., s.139.

AB'yi kuran üye devletler, Birlik çatısında pek çok yeni yetki alanına ek olarak Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP) geliştirilmiştir. Üye devletlerin dış politika alanında iş birliği yapmalarını öngören ODGP kapsamında nihai olarak ortak savunma politikasının oluşumu da dâhil olmaz üzere, güvenliğe ilişkin tüm sorunların ele alınacağı öngörülmüştür. Antlaşmanın J4 maddesinin 2. fıkrasında BAB'ın AB'nin gelişiminin ayrılmaz ve tamamlayıcı unsuru olduğu vurgulanmış; AB'nin kendi savunma politikasını oluşturana kadar savunma alanında etki doğuracak kararların hazırlanması ve uygulanmasını BAB'dan talep edeceği ifade edilmiştir. Böylece BAB, Maastricht Antlaşması sonucunda bir anlamda AB'nin savunma ayağı haline getirilmiştir. Aynı maddenin 4. fıkrasında AB tarafından izlenecek savunma politikasının NATO üyesi ülkelerin NATO'dan kaynaklanan yükümlülüklerinde saygılı ve NATO çerçevesinde belirlenen ortak güvenlik ve savunma politikasıyla uyumlu olacağı vurgusu yapılarak AB'nin gelecekte NATO'ya alternatif ve rakip bir oluşuma gitmeyeceğine dair işaret verilmektedir.

NATO ile ilişkililere verilen önemin göstergesi olarak AB üyesi olmayan NATO üyeleri (İzlanda, Norveç ve Türkiye) "ortak üye" konumuyla 1992'de BAB'a davet edilmişlerdir. Böylece AB üyesi olmayan NATO üyelerinin Avrupa'nın yeni güvenlik yapılanmasında söz hakkına sahip olmaları amaçlanmıştır.

19 Haziran 1992'de kabul edilen Petersberg Deklarasyonu ile NATO'nun ortak savunma konusundaki yükümlülüklerine zarar getirmeyecek şekilde BAB'ın görevleri şu şekilde belirlenmiştir:⁶²

- İnsani yardım ve kurtarma,
- Barışı koruma,
- Barış tesisi,
- Muharip birliklerin kriz yönetiminde üstleneceği görevler.

⁶² A.e., s.141.

Petersberg Zirvesi'nde, BAB'ın görev alanları ve operasyonel gücünün yanında ana üyelik modeli haricinde üç farklı kapsamda üyelik statüsü belirlenmiştir. Bu kapsamda, ortak üye olarak kabul edilen ülkelere BAB Konseyi toplantıları, çalışma grupları ve yardımcı kurullara katılma hakkı ile Konsey toplantılarında söz alma hakkı verilmiş, ancak BAB üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmiş bir karar veto etme yetkisi tanınmamıştır. Yeni dönemde güvenlik tehdidi ve risklerini, etnik çatışmalar, sınır sorunlarını da içeren ekonomik, sosyal ve siyasi kaynaklı bölgesel istikrarsızlıklar, kitle imha silahlarının yayılması, yaşamsal kaynaklarının akışının engellenmesi, terörizm ve sabotaj olarak belirleyen NATO, yeni stratejisinde Avrupa ile ilişkilerine de yer ayırarak Avrupalıların kendi güvenlikleri için daha büyük sorumluluk almaya hazır olduklarını ve böylece Atlantik-ötesi dayanışmayı güçlendirdiklerini vurgulamıştır. Bu kapsamda, NATO'nun AB, BAB ve AGİT ile iş birliği yapabileceği, tüm bu örgütlerin birbirini tamamlayıcı nitelikte oldukları belirtilmiştir.⁶³

NATO, ODGP'nin gelişimini desteklemesine rağmen Avrupa güvenliğinde Ab veya BAB'ın yerine söz sahibi olmak amacıyla 10-11 Ocak 1994'te Brüksel Zirvesi'nde "Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği" (AGSK) politikasının temellerini atmış, 3 Haziran 1996'da Berlin'de yapılan Kuzey Atlantik Konseyi toplantısında AGSK'nin hayata geçmesine yönelik ayrıntıları düzenlemiştir. Bu kapsamda AGSK, Avrupa'nın yakın coğrafyasında meydana gelen krizlere ABD'nin müdahale etmek istememesi durumunda NATO'nun Avrupa ayağı olarak kabul edilen BAB çatısı altında operasyon yapılması anlamına gelmektedir. BAB çatısı altında operasyon yapılabilmesi için dört temel koşul bulunmaktadır:⁶⁴

Birinci olarak; BAB, sadece Petersber görevleri olarak belirlenen insani görevler ve arama kurtarma faaliyetleri, barışı koruma ve kriz yönetimi görevlerini yerine getirmek amacıyla operasyon düzenleyebilir.

⁶³ A.e., s.143.

⁶⁴ A.e., s.142-143.

İkinci olarak; BAB, BM Güvenlik Konseyi ve AGİT denetiminde yürütülen barışı koruma ve çatışma önleme operasyonlarında bu örgütlerin talepleri üzerine faaliyete geçebilir.

Üçüncü olarak; BAB çatısı altında bir operasyon yürütülebilmesi için ya BAB üyeleri oybirliği ile karar almalı ya da Maastricht Antlaşması sonucunda BAB'ı kendi savunma kolu olarak ilan eden AB talepte bulunmalıdır.

Son olarak; BAB'a tahsis edilen sınırlı kuvvetlerle başarılı bir operasyon gerçekleştirilemeyeceği hususu, BAB çatısı altındaki operasyonlarda NATO imkân ve kabiliyetlerine erişim sağlanmasını gerektirmektedir. Bu kapsamda NATO, kendi bünyesinde konuşlandırılmış olan "Birleşik Karma Görev Gücü" kuvvetlerini BAB operasyonları için tahsis etmeye karar vermiştir. Böylece ABD, Avrupa'nı yakın coğrafyasındaki bir krize müdahale etmek istemese bile bu operasyonlarda BAB tarafından BKG' nin kullanılıp kullanılmayacağı konusunda söz sahibi olmuştur.

*Altın Yılların Sona Ermesi.*⁶⁵ İngiltere ile Fransa'nın 1998 yılında gerçekleşen St. Malo Zirvesi'nde ODGP çatısı altında bir savunma politikası oluşturulmasını önermeleri ile birlikte NATO-AB ilişkilerinde altın yıllar sona ermiş, yerini AGSP'nin geliştirilmesiyle kaygılı yıllara bırakmıştır.

St. Malo Zirvesi'nde ODGP kapsamına savunma boyutunun eklenmesine ve ODGP'nin alt sistemi olarak AGSP'nin oluşturulmasına karar verilmiştir. Bunun temel sebebi 1998'de ortaya çıkan Kosova krizidir. Krize, ABD'nin uzak durması nedeniyle bir yıl müdahale edilememesi ve NATO müdahalesi esnasında askerî açıdan ABD'ye olan bağımlılığın ortaya çıkması ile AB'nin NATO'ya olan bağımlılığı ile ABD'nin askerî açıdan AB'ye olan üstünlüğü gözler önüne serilmiştir. AGSP'nin temellerinin atıldığı St. Malo Zirvesi'nde üç önemli karar alınmıştır:⁶⁶

Birinci olarak; AB'nin uluslararası krizlerle mücadele edebilecek özerk eylem yeteneği ile donatılması ve bu hedef doğrultusunda askerî güç ile desteklenmesi

⁶⁵ A.e., s.144.

⁶⁶ A.e.

öngörülmüştür. İkinci olarak; AB'nin NATO'nun bütün olarak faaliyete geçmediği durumlarda askeri operasyonlar yürütebilmesine karar verilmiştir. Böylece uluslararası bir krize katılıp katılmama konusunda ilk tercih hakkı NATO'ya (dolaylı olarak da ABD'ye) verilmiştir. Son olarak; AB'nin askerî imkân ve kabiliyetleri konusu ele alınarak Birliğin NATO kaynaklarından yararlanabilmesi ve/veya kendi yeteneklerini geliştirmesi için bir mekanizma oluşturulmasına karar verilmiştir.

AGSP'nin gelişimine yönelik olarak, resmen ilan edildiği 3-4 Haziran 1999 Köln Zirvesi ile 10-11 Aralık 1999 Helsinki Zirvesi'nde önemli kararlar alınmıştır. Helsinki Zirvesi ile 2003'e kadar Avrupa Acil Müdahale Gücü tesis edilmesi temel hedef olarak belirlenmiştir. Bu özerk uygulamaya rağmen, Avrupa-Atlantik güvenlik bölgesinde ABD liderliği ile NATO gerekliliğinin altını çizmek üzere, Helsinki Zirvesi Sonuç Bildirgesi'nin 29. maddesinde bu kapasitenin geliştirilmesinde temel amacın NATO'nun bütünüyle katılmadığı uluslararası krizlere AB liderliğinde askerî operasyonlarla müdahale edilmesi olduğu, ancak bu süreçte Avrupa Ordusu oluşturulmasının hedeflenmediği vurgulanmıştır. Helsinki Zirvesi'nde alınan ve bir diğer karar, AB üyesi olmayan NATO üyelerinin NATO imkân ve kabiliyetlerinin kullanıldığı operasyonlara katılabilecekleri, NATO imkânlarının kullanılmadığı durumlarda ise Konsey tarafından davet edilerek operasyonlara katılabileceklerine ilişkindir.

7-10 Aralık 2000 Nice Zirvesi'nde AGSP ile ilgili AB-NATO iş birliği/çatışma dinamiklerinin şekillenmesi açısından üç önemli karar alınmıştır: Birinci olarak; Helsinki'de ayrıntıları belirlenen Avrupa Acil Müdahale Gücü'nün NATO'nun komutan yapısı ve planlama kabiliyetinden yararlanması, AB'nin komuta, kontrol, planlama ve istihbarat konularında kendine ait bir yapılanmaya gitmemesi kararlaştırılmıştır. İkinci olarak; AB'nin NATO imkân ve kabiliyetlerine her somut olayda Kuzey Atlantik Konseyi'nin onayına bağlı olarak değil, garantili ve otomatik erişim hakkına sahip olması talep edilmiştir. Son olarak; AB Genelkurmayının

operasyonel yeteneğe sahip olmaması yönündeki eğilim tekrarlanarak bu alanda başat rolün NATO'ya ait olduğu vurgulanmıştır.

AGSP'nin askerî açıdan sınırlılığı AB'yi NATO'ya, dolayısıyla da Avrupa Acil Müdahale Gücü'nü NATO imkân ve kabiliyetlerine bağımlı kılmıştır. Bunun en büyük sebebi, Avrupa'nın savunma bütçelerinde gerçekleştirdiği büyük ölçekli küçülme politikasıdır. AB, AGSP çerçevesinde NATO'nun sahip olduğu yapılanmaları tekrarlamamanın yaratacağı mali yük yerine NATO'ya bağımlılığı tercih etmiştir.

AB'nin askerî sınırlılıklarını ortadan kaldırmak ve Avrupa askerî kaynaklarının daha esnek ve etkili kullanılabilmesi amacıyla 12 Temmuz 2004'te Avrupa Savunma Ajansı (ASA) kurulmuş olsa da bugün gelinen noktada AB'nin NATO'ya bağımlılığı devam etmektedir.

*NATO-AB İlişkilerinde İş Birliği Dinamikleri.*⁶⁷ AB tarafından AGSP'nin ilanını müteakip iki örgüt arasında ortaya çıkan karşılıklı kaygılar giderildikten sonra ortaya konan NATO-AB iş birliği çerçevesinin üç temel unsuru şu şekildedir:

- NATO imkân ve kabiliyetlerinin AB tarafından kullanılmasına yönelik yapılan Berlin (+) düzenlemeleri,
- NATO-AB Stratejik Ortaklığı için yapılan düzenlemeler,
- AB üyesi olmayan Avrupalı müttefiklerin AGSP'ye katılımlarına yönelik yapılan düzenlemeler.

NATO-AB arasındaki iş birliği çerçevesi, genel hatlarıyla AB üyesi olmayan Avrupalı müttefiklerin AB tarafından yürütülen operasyonlara katılımları ile AB'ye NATO imkân ve kabiliyetlerine garantili erişim hakkı verilmesine ilişkin iki ana eksen üzerine kurulmuştur.

⁶⁷ A.e., s.152.

NATO-AB arasındaki iş birliği uygulama aşamasında ele alındığında; NATO sorumluluğunda olan Bosna ve Makedonya'daki operasyonların Avrupa Acil Müdahale Gücü'ne devredilmesi ve 19-25 Kasım 2003'te NATO'nun bir bütün olarak katılmadığı ancak NATO imkân ve kabiliyetlerinin kullanıldığı bir kriz ortamında AB-NATO arasındaki etkileşimin nasıl gerçekleşeceğini senaryolaştırıldığı "CME/CMZ 03" kriz yönetimi tatbikatı iki örgüt arasında iş birliği kapsamında atılan somut adımlardır. NATO ve AB üyeleri arasındaki iş birliği düzenlemelerine yönelik 2003 yılında imzalanan Berlin (+) antlaşması kapsamında, NATO, AB'ye şu güvenceleri vermiştir:

- AB tarafından yönetilen kriz yönetimi operasyonlarında NATO'nun planlama kabiliyetlerine erişim,
- AB tarafından yönetilen kriz yönetimi operasyonlarında NATO imkân ve kabiliyetlerinin kullanılabilirliği,
- NATO imkân ve kabiliyetlerinin gönderilmesi, denetlenmesi, dönüşü ve görevin sona ermesine yönelik düzenleme,
- NATO komuta kabiliyetlerinden yararlanma kapsamında NATO Avrupa Kuvvetleri Komutan Yardımcısının (DSACEUR) AB Operasyon Komutanı sıfatıyla görevlendirilmesi,
- NATO imkân ve kabiliyetlerinin kullanıldığı AB tarafından yönetilen operasyonlarda NATO-AB arasındaki danışma düzenlemelerinin işleyişi,
- İstihbarat paylaşımı ve askeri kabiliyetlerin geliştirilmesine yönelik düzenlemeler.⁶⁸

NATO-AB İlişkilerinde Çatışma Dinamikleri.⁶⁹ NATO-AB arasındaki ilişkilerde çatışma dinamikleri; AB üyesi olmayan NATO üyeleri ile NATO üyesi olmayıp AB üyesi olanlara yönelik ayrımcılık, her iki örgütün yetenekleri ve kurumsal

⁶⁸ **The Changing Politics of European Security: Europe Alone?**, Haz. Stefan Ganzle, Allen G. Sens, New York, Palgrave Macmillan, 2007, s.171.

⁶⁹ Akgül Açıkmeşe, Dizdaroğlu, **a.g.e.**, s.158.

yapılarında yaratılan ikilik ile örgütlerin birbirinden ayrışmaları olarak sınıflandırılabilir.

ABD'nin "Irak'a Özgürlük Operasyonu"nun meşruluğuna yönelik tartışmalar ile ABD'nin tek taraflılık eğiliminin artması AB üyesi ülkeler arasında ABD'yi savunanlar ve ABD'ye karşı çıkanlar olarak farklılaşmaya sebebiyet vermiştir.

AB'nin OGSP'yi geliştirmesiyle birlikte NATO'dan ayrışması ve Avrupa'da birbirine rakip iki güvenlik örgütünün varlığı olasılıkları AB-NATO arasında yaşanan bir başka çatışma dinamiğidir. Sonuç olarak AB-NATO arasındaki iş birliği ve çatışma dinamikleri incelendiği zaman 22 ortak üyeye sahip olan iki örgüt arasında uygulamada etkin bir iş birliğinden söz etmek mümkün olmamaktadır. Bu kapsamda NATO ve AB'nin sorunlara odaklanmak yerine iş birliği altyapı ve yeteneğini geliştirme yönünde adım atmalarının daha işlevsel olacağı, uluslararası sorunlara tek bir devlet ya da örgüt içerisinde çözüm üretmeye çalışmaktan ziyade iş birliği ve uzlaşmaya dayalı çözüm bulma çabalarının daha etkili sonuçlar doğuracağından yola çıkarak, NATO-AB ilişkilerindeki mevcut sorunların üzerine gidilmesi ve iş birliği dinamiklerinin artırılmasının her iki örgüt için daha faydalı olacağı değerlendirilmektedir.⁷⁰

⁷⁰ A.e., s.158-163.

SONUÇ

20. yüzyılda iki büyük dünya savaşını geride bırakmış olmamıza rağmen 21. yüzyılda hala farklı bölgelerinde silahlı çatışmaların, terör saldırılarının, savaşların devam ettiği bir dünyada yaşamaktayız. Küreselleşme çizgisinde sınırların giderek geçişken olduğu ve karşılıklı bağımlılığın arttığı günümüz dünyasında, herhangi bir ülke veya bölgede meydana gelen bir olay diğer bölgeler için de tehdit oluşturmaktadır.¹ Günümüz dünyasını daha iyi anlamak için son yüzyılda gerçekleşen iki büyük dönüm noktasına bakmamız gerekmektedir: 1945 ve 1989.

1945'te İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile oluşan iki kutuplu düzen, bir tarafta ABD ve kapitalizm, diğer tarafta SSCB ve komünizm etrafında şekillenmiştir. Atom bombasının kullanıldığı ve dünyanın her bölgesinde cereyan eden insanlık tarihinin en yıkıcı savaşının ertesinde, tehdit algıları oldukça belirgin ve yoğunlukla nükleer olmak üzere askerî nitelikteydi. Her iki kutubun da diğerini tehdit olarak gördüğü bu düzende *ulusal güvenlik* ön plana çıkmıştır. Tehditleri bertaraf etmek ve güvenliği sağlamak üzere Batı bloğunda 1949 yılında NATO, Doğu bloğunda 1955 yılında Varşova Paktı kurulmuştur. Devletler, Soğuk Savaş döneminde yaşanan krizler, tırmanan gerginlikler karşısında bu güvenlik yapılanmalarını güvence olarak görmüştür.

Soğuk Savaş döneminde hızlanarak ortaya çıkan uluslararası örgütler ele alındığında, bu örgütlerin güçlü ve görece zayıf devletlerden oluştuğunu görmekteyiz. Uluslararası örgütler hem güçlü devlet için hem de zayıf devlet için önemli katkılarda bulunmaktadır. Bağlayıcılık yönü kuvvetli olan örgütler, güçlü devletlerin temel çıkarlarına zarar verebilecek sonuçları önleyecek güce sahip olup güçlü devletin otonomi kaybını telafi etmektedir. Zayıf devletler açısından ise güçlü devletler tarafından ele geçirilmeyi ve terk edilmeyi önleyecek güce sahiptirler. Tek başlarına

¹ Ulusoy, **a.g.e.**, s.17

karşılaşacakları büyük bir tehdit ile başa çıkamayacak güçlü ve zayıf devletlerin bir araya gelmeleri ile oluşan örgüt, karşılaşılabilecek tehdit ile de yüzleşebilmeyi mümkün kılmaktadır. Soğuk Savaş döneminde güvenlik yapılanmaları olmadan ne ABD, Sovyet Bloğu karşısında tek başına ayakta durabilirdi ne de SSCB Batı Bloğu karşısında. Bağlayıcılık ilkesi doğrultusunda bir kez kurulduklarında, örgütler devletlerin siyasi doğrultularını temelden değiştirmeyi zorlaştırmakta, böylece devletlerin vermiş oldukları sözleri tutma eğiliminde olmalarını sağlamaktadır.

Tezin örnek olay incelemesinde ele alınan NATO, Soğuk Savaş döneminde üye devletler için güvenlik ve caydırıcılık sağlamıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile kırk yıllık tehdit ortadan kalkmış ve NATO kimlik kaybına uğramıştır. Bu süreçte, 90'ların hemen başında yeni tehdit algıları tanımlayarak yeni bir kimlik, misyon ve vizyon anlayışı ile varlığını sürdürmeye devam eden NATO günümüzde, Avrupa, Kafkaslar ve Orta Asya'da pek çok ülkeye çekici gelmektedir. Söz konusu ülkeler NATO'ya üye devletleri dış tehditlerden koruduğuna ve onlara güvenlik ve destek sağladığına dair güvenmektedir.² Yeni kimlik anlayışı ile Açık Kapı politikası geliştirerek genişlemeye giden NATO'nun, bu süreçte genişlemesi, eski rakiplerinden bir kısmını saflarına katması, bir kısmı ile de diyalog kurması geleceğe yönelik olumlu bir adım olarak değerlendirilebilir.

İkinci Dünya Savaşı sonrası yapılan çalışmalarda ortaya çıkan ancak asıl ilgiyi Soğuk Savaş sona erdikten sonra kazanan güvenlik topluluğu, en sade tanımıyla üye devletlerin birbirleri ile savaşmayacaklarına ve anlaşmazlıklarını şiddet dışı yollarla çözeceklerine dair güvence verdikleri topluluklardır. Üye devletlerin egemen haklarından vazgeçmedikleri, topluluğun bir parçası olsalar bile bağımsız birer birim olarak varlıklarını devam ettirdikleri *plüralistik güvenlik topluluğu*, evrensel barışın hâkim olduğu dünya toplumuna giden yolda önemli bir köprü işlevi görmektedir. İki dünya savaşında da kendi içinde kutuplaşarak birbiri ile savaşan Avrupa ülkelerinden

² Ganzle, Sens, **a.g.e.**, s.173.

oluşan Avrupa Birliği günümüzde en başarılı plüralistik güvenlik topluluğu örneğini sergilemektedir. Avrupa Birliği içeriğinde NATO'nun, Avrupa Güvenlik Topluluğunun yayılması için gerekli koşullara; (1) liberal demokratik değerlere ait anlamlar ve paylaşılan kimliklerin geliştirilmesi, (2) devletler ve toplumları arasında çok taraflı ve doğrudan ilişkilerin kurulması, (3) hükümetlerin demokratik kurumlarının oluşturulması yoluyla katkıda bulunduğunu görmekteyiz.³

NATO ile AB'nin alanları kesişmekle beraber birebir örtüşmemektedir. Bir kurumun üyesi olmak tek başına, bir güvenlik topluluğunun üyesi olduğu anlamına gelmemektedir. Türkiye ve Yunanistan üzerinden örnek verilecek olursa iki devlet de NATO'ya üyedir ancak Türkiye henüz Avrupa Birliği'ne üye olmamış dolayısıyla güvenliğin topluluğunun bir parçası haline gelmemiştir. Geçmişe oranla azalmış olsa da her iki ülkenin birbirlerine karşı bir savaş hazırlığı içerisinde olabilme ihtimalleri hâlâ vardır. Bu kapsamda NATO'nun bir güvenlik topluluğu teşkil ettiğini söylemek yanlış olacaktır. Belli kurumlar (NATO vb.) güvenlik topluluğu olarak değil güvenlik topluluğunu inşa eden kurum olarak rol almaktadırlar. Topluluk, belli kurumsal antlaşmalardan ziyade aktörler arasındaki ilişkiler sonucunda kurulmaktadır.

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile başlayan yeni dönemde, dünya düzeninde pek çok değişiklik olmuştur. Öncelikle iki kutup ortadan kalkmış, güvenlik algılamalarında yeni görüşlere kapı açılmıştır. Soğuk Savaş'ın baskın güvenlik anlayışı olan ulusal güvenlik yerini, yeni güvenlik tanımlamalarına, belli ölçüde uluslararası güvenliğe ve güvenliğin yeni boyutlarına (çevre, ekonomik, insan vb.) bırakmaya başlamıştır. Günümüz koşullarında uluslararası toplum ve uluslararası toplumun üyeleri için uluslararası güvenlik giderek artan bir öneme haizdir. Uluslararası toplumun giderek güçleneceği, uluslararası toplum içinde yer alan aktörlerin birbirleri ile etkileşimin artacağı bir gelecek akla oldukça yakındır. Uluslararası güvenliğin tam olarak sağlanabilmesi için plüralistik güvenlik topluluklarının küresel ölçeğe kavuşması

³ Flockhart, a.g.e., s.102.

gerekmektedir. Savaş sorunu evrensel bir plüralistik güvenlik topluluğunun oluşması ile anında ortadan kalkacaktır.⁴ Ancak günümüz dünyasının koşulları buna izin vermemektedir. Kısa vadede, komşudan korunmak için yüksek bir çit, bir köpek yeterli olabileceken uzun vadede onlarla arkadaş olmak tercih edilebilir olmaktadır.⁵

NATO'nun açık kapı politikasının yanında Rusya, Ukrayna ve Gürcistan ile kurduğu diyaloglar; Avrupa Birliğinin genişleme süreçleri ve kıtadaki istikrar; NATO ve Avrupa Birliğinin kesişim alanlarının artması; dünyanın farklı bölgelerindeki güvenlik topluluklarının oluşumu göz önüne alındığında söz konusu güvenlik toplulukları arasındaki ilişki, iş birliği ve diyalogların artmasının muhtemel olduğu değerlendirilmektedir. Bu süreçte güvenlik sağlayıcı olarak önemli bir işleve sahip olan uluslararası güvenlik örgütleri, *plüralistik güvenlik topluluğunun* küreselleşmesi halinde anlamını yitirecektir. Ancak günümüz koşullarında ve plüralistik güvenlik topluluklarının sınırlarında ortaya çıkan ortak kimlik, ortak çıkar, paylaşılan normlarda eksiklik ve uyumsuzluk, dünya kaynaklarının paylaşımında yaşanan dengesizlik ve eşitsizlik gibi faktörler bu sürecin uzun yıllar sürmesine sebep olacaktır. Bu noktada sürekli bir değişim ve dönüşüm içerisinde olan günümüz dünyasında uluslararası güvenliğin sağlanmasında değişen koşullara uyum sağlayabilen, kimlik ve görev tanımlamalarında esnek ve açık olan uluslararası güvenlik örgütlerinin önemli bir işleve sahip olduğu ve plüralistik güvenlik topluluklarının sınırları dışarısında kalan uluslararası toplumun diğer aktörleri ile olan ilişkilerinde güvenlik sağlayıcı olarak uluslararası güvenlik örgütlerine ihtiyaç duyduğu ifade edilebilir.

Çalışmanın giriş kısmında ortaya konan araştırma soruları kapsamında;

- İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden yıllarda ortaya konan plüralistik güvenlik topluluğu fikrinin Soğuk Savaş döneminde iki kutuplu güçler dengesi kapsamında ulusal güvenlik ön plana çıktığı ve uluslararası ortamda realizm ağır bastığı için yeterli ilgi görmediği,

⁴ Wendt, **Why a World State is Inevitable**, s.598.

⁵ Baldwin, **a.g.e.**, s.13-17.

- İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde oluşan ve gelişen Avrupa-Atlantik ilişkilerinin güvenlik temelli olmasının hem Soğuk Savaş döneminde hem Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile girilen yeni dönemde güvenliğin sağlanması için önemli olduğu

- Güvenlik temelli uluslararası örgütlerin plüralistik güvenlik toplulukları için güvenlik sağlayıcı olarak işleve sahip oldukları,

- Plüralistik güvenlik topluluklarının Kant'ın ütöpik dünyasına, yani dünya toplumuna giden yolda bir köprü işlevine sahip olduğu,

- Plüralistik güvenlik topluluğunun küresel boyuta ulaşması halinde uluslararası güvenlik örgütlerine ihtiyaç kalmayacağı değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

1. KİTAPLAR

- Amerasinghe, C. F.: **Principles of the Institutional Law of International Organizations**, 2. bs., Cambridge, Cambridge University Press, 2005.
- Bellamy, Alex J.: **Security Communities and Their Neighbours: Regional Fortresses or Global Integrators?**, New York, Palgrave Macmillan, 2004.
- Bilgin, Pınar: **Regional Security in the Middle East: A Critical Perspective**, New York, RoutledgeCurzon, 2005.
- Booth, Ken: **Dünya Güvenliği Kuramı**, Çev. Çağdaş Üngör, İstanbul, Küre Yayınları, 2012.
- Booth, Ken: **Theory of World Security**, Cambridge, Cambridge University Press, 2007.
- Buzan, Barry: **People, States and Fear: An Agenda For International Security Studies in the Post-Cold War Era**, 2. bs., Brighton, Wheatsheaf Books, 1991.
- Buzan, Barry: **From International to World Society?: English School Theory and the Social Structure of Globalisation**, Cambridge, Cambridge University Press, 2004.

Buzan, Barry: **Uluslararası İlişkilerde İngiliz Okulu: Toplumsal Yaklaşım**, Çev. Haluk Özdemir, İstanbul, Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, 2015.

Buzan, Barry: **An Introduction to the English School of International Relations: The Societal Approach**, Cambridge, Polity Press, 2014.

Buzan, Barry ve Hansen Lene: **The Evolution of International Security Studies**, Cambridge, Cambridge University Press, 2009.

Buzan, Barry ve Wæver, Ole: **Regions and Powers: The Structure of International Security**, Cambridge, Cambridge University Press, 2003.

Caşın, Mesut Hakkı, Yalçın, Cemre Ceren ve Asal, Uğur Yasin: **Rusya'nın Baltık Ülkeleri Dış Politikası: İşbirliği mi Anlaşmazlık mı?**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2017.

Dedeoğlu, Beril: **Uluslararası Güvenlik ve Strateji**, İstanbul, Yenyüzyıl Yayınları, 2008.

Deutsch, Karl W., v.d.: **Political Community and the North Atlantic Area: International Organization in the Light of Historical Experience**, New Jersey, Princeton University Press, 1957.

- Dunne, Tim: **Inventing International Society: A History of the English School**, Oxford, Macmillan Press Ltd, 1998.
- Dunne, Tim, Kurki Milja ve Smith Steve: **International Relations Theories: Discipline and Diversity**, 3. bs., Oxford, Oxford University Press, 2013.
- Flockhart, Trine (Haz.): **Socializing Democratic Norms: The Role of International Organizations for the Construction of Europe**, New York, Palgrave Macmillan, 2005.
- Ganzle, Stefan ve Sens, Allen G.: **The Changing Politics of European Security: Europe Alone?**, New York, Palgrave Macmillan, 2007.
- Gartner, Heinz ve Cuthbertson, Ian M. (Haz.): **European Security and Transatlantic Relations After 9/11 and the Iraq War**, New York, Palgrave Macmillan, 2005.
- Hyde-Price, Adrian: **European Security in the Twenty-first Century: The Challenge of Multipolarity**, New York, Routledge, 2007.
- Ikenberry, G. John: **After Victory: Institutions, Strategic Restraint, And The Rebuilding of Order After Major Wars**, Princeton and Oxford, Princeton University Press, 2001.

- Jojarth, Christine: **Crime, War and Global Trafficking: Designing International Cooperation**, Cambridge, Cambridge University Press, 2009.
- Jones, Seth G.: **The Rise of European Security Cooperation**, Cambridge, Cambridge University Press, 2007.
- Lindley-French, Julian: **A Chronology of European Security and Defence 1945-2006**, New York, Oxford University Press, 2007.
- Linklater, Andrew ve Suganami, Hidemi: **The English School of International Relations: A Contemporary Reassessment**, Cambridge, Cambridge University Press, 2006.
- Nelsen, Brent F. ve Stubb, Alexander: **The European Union: Readings on the Theory and Practice of European Integration**, New York, Palgrave Macmillan, 2003.
- Pouliot, Vincent: **International Security in Practice: The Politics of NATO-Russia Diplomacy**, Cambridge, Cambridge University Press, 2010.
- Rimanelli, Marco: **The A to Z of NATO and Other International Security Organizations**, Plymouth, Scarecrow Press, 2009.
- Schechter, Michael G.: **Historical Dictionary of International Organizations**, 2. bs., Plymouth, Scarecrow Press, 2010.

Schiavone, Giuseppe: **International Organizations: A Dictionary and Directory**, 6. bs., New York, Palgrave Macmillan, 2005.

Thies, Wallace J.: **Why NATO Endures**, New York, Cambridge University Press, 2009.

Wight, Martin: **International Theory: The Three Traditions**, Haz. Gabriele Wight ve Brian Porter, United States of America, Holmes & Meler Publishers, 1992.

Williams, M.J.: **NATO, Security and Risk Management: From Kosovo to Kandahar**, New York, Routledge, 2009.

2. MAKALE, KİTAP İÇİ BÖLÜM, RAPOR VE TEZLER

Acar, Zeynep Selin: “Doktrinleşme Sürecindeki İnsani Müdahale: NATO’nun Kosova Müdahalesi ve Koruma Sorumluluğu Kavramı”, **Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi**, C.VI, Sayı 1, 2015, s. 113-131.

Akgül Açıkmeşe, Sinem ve Dizdaroğlu, Cihan: “NATO-AB İlişkilerinde İş Birliği ve Çatışma Dinamikleri”, **Uluslararası İlişkiler**, C.X, Sayı:40, Kış 2014, s.131-163.

Akgül Açıkmeşe, Sinem: “Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni-Klasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri”, **Uluslararası İlişkiler**, C.VIII, Sayı:30, Yaz 2011, s.43-73.

- Aktürk, Şener: “NATO Neden Genişledi? Uluslararası İlişkiler Kuramları Işığında NATO’nun Genişlemesi ve ABD-Rusya İç Siyaseti”, **Uluslararası İlişkiler**, C.IX, Sayı:34, Yaz 2012, s.73-97.
- Arends, J.Frederik M.: “Homeros’dan Hobbes ve Ötesine: “Güvenlik” Kavramının Avrupa Geleneğindeki Boyutları”, Çev. Burcu Yavuz, **Uluslararası İlişkiler**, C.VI, Sayı:22, Yaz 2009, s.3-33.
- Aybet, Gülnur: NATO’s Developing Role in Collective Security, **SAM Papers**, Sayı: 4/99, s.1-72.
- Baldwin, David A.: “The Concept of Security”, **Review of International Studies**, C.XXIII, Sayı:1, 1997, s.5-26.
- Barnett, Michael N. ve Finnemore, Martha: “The Politics, Power and Pathologies of International Organizations”, **International Organization**, C.LIII, Sayı:4, Sonbahar 1999, s.699-732.
- Baylis, John: “Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı”, Çev. Burcu YAVUZ, **Uluslararası İlişkiler**, C.V, Sayı:18, Yaz 2008, s.69-85.
- Bellamy, Alex J. ve McDonald, Matt: “Securing International Society: Towards an English School Discourse of Security”, **Australian Journal of Political Science**, C.XXXIX, Sayı:2, Temmuz, s.307-330.

- Bilgin, Tahir Engin: “Soğuk Savaş Sonrası Değişen Kolektif Güvenlik Anlayışı Çerçevesinde NATO-Türkiye İlişkileri”, **Kara Harp Okulu**, Ankara, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Brauch, Hans Günter: “Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Dörtlüsü”, Çev. Zeynep ARKAN, **Uluslararası İlişkiler**, C.5, Sayı:18, Yaz 2008, s.1-47.
- Buzan, Barry: “New Patterns of Global Security in the Twenty-First Century”, **International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)**, C.LXVII, Sayı:3, Temmuz 1991, s.431-451.
- Buzan, Barry: “Peace, Power and Security: Contending Concepts in the Study of International Relations”, **Journal of Peace Research**, C.XXI, Sayı:2, Haziran 1984, s.109-125.
- Buzan, Barry: “From International System to International Society: Structural Realism and Regime Theory Meet the English School”, **International Organization**, C.XLVII, Sayı:3, Yaz 1993, s.327-352.
- Dedeoğlu, Beril: “Yeniden Güvenlik Topluluğu: Benzerliklerin Karşılıklı Bağımlılığından Farklılıkların Birlikteliğine”, **Uluslararası İlişkiler**, C:I, Sayı:4, Kış 2004, s.1-21.

Devlen, Balkan ve Özdamar, Özgür: “Uluslararası İlişkilerde İngiliz Okulu Kuramı: Kökenleri, Kavramları ve Tartışmaları”, **Uluslararası İlişkiler**, C.VII, Sayı:25, Bahar 2010, s.43-68.

Dunne, Tim: “The English School”, **The Oxford Handbok of International Relations**, Haz. Chris Reut-Smit, Duncan Snidal, Oxford, Oxford University Press, s.267-285.

Finnemore, Martha: “International Organizations as Teachers of Norms: The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization and Science Policy”, **International Organization**, C.XLVII, Sayı: 4, Sonbahar 1993, s.565-597.

Hallenberg, Jan: “The Extention of the European Security Community to the Periphery: France in the Mediterranean and Finland and Sweden in the Baltic Countries”, **A NATO Fellowship Report**, Haziran 2000.

Hemmer, Christopher ve Katzenstein, Peter J.: “Why is There No NATO in Asia? Collective Identity, Regionalism and the Origins of Multilateralism”, **International Organization**, C.LVI, Sayı:3, Yaz 2002, s.575-607.

Hettne, Björn: “Teori ve Pratikte Güvenliğin Bölgeselleşmesi”, Çev. Evren Çelik Wiltse, **Uluslararası İlişkiler**, C.V, Sayı:18, Yaz 2008, s.87-106.

Karaosmanoğlu, Ali L.: “NATO’nun Dönüşümü”, **Uluslararası İlişkiler**, C.X, Sayı:40, Kış 2014, s.3-38.

Katzenstein, Peter J., Keohane, Robert O. ve Krasner, Stephen D.: “International Organization and the Study of World Politics”, ”, **International Organization**, C.LII, Sayı:4, Sonbahar 1998, s.645-685.

Keohane, Robert O.: “Institutionalization in the United Nations General Assembly”, **International Organization**, C.LIII, Sayı:4, Ekim 1969, s. 859-896.

Keohane, Robert O. ve Nye, Joseph S.: “Transgovernmental Relations and International Organizations”, **World Politics**, C.XXVII, Sayı:1, Ekim 1974, s.39-62.

Keskin, Funda: “İnsancıl Müdahale: 1999 Kosova ve 2003 Irak Sonrası Durum”, **Uluslararası İlişkiler**, C.III, Sayı:12, Kış 2006-2007, s.49-70.

Kratochwil, Friedrich ve Ruggie, John Gerard: “International Organization: A State of the Art on an Art of the State”, **International Organization**, C.XL, Sayı: 4, Sonbahar 1987, s.753-775.

Laporte, Vincent: “The European Union–An Expanding Security Community?”, **EU Diplomacy Paper**, 06/2012.

- Martin, Lisa L. ve Simmons, Beth A.: “Theories and Empirical Studies of International Institutions”, **International Organization**, C.LII, Sayı:4, Eylül 1998, s.729-757.
- Morgan, Patrick: “Safeguarding Security Studies”, **Arms Control**, C.XIII, Sayı:3, 1992, s.464-479.
- Oğuz, Şafak: “The Evolution of Peace Operations and the Kosovo Mission”, **Uluslararası İşkiler**, C.XIII, Sayı:51, 2016, s.99-114.
- Peksarı, Derya Gonca: “NATO’nun Değişen Konsepti”, **Kırıkkale Üniversitesi**, Kırıkkale, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Salmon, Trevor: “The European Union: Just an Alliance or a Military Alliance?”, **The Journal of Strategic Studies**, C.XXIX, Sayı:5, Ekim 2006, s.813-842.
- Sendmeyer, Scott A.: NATO Strategy and Out-of-Area Operations, **School of Advanced Military Studies United States Army Command and General Staff College**, Fort Leavenworthi Kansan, 2010.
- Tusicisny, Andrej: “Security Communities and Their Values: Taking Masses Seriously”, **International Political Science Review**, C.XXVIII, Sayı:4, s.425-449.
- Ulusoy, Hasan: “Revisiting Security Communities After the Cold War: The Constructivist Perspective, Perceptions,”

Journal of International Affairs, C.VIII, Eylül-Kasım 2003, s.1-22.

Väyrynen, Raimo: “Stable Peace Through Security Communities? Steps Towards Theory-Building”, **Joan B. Kroc Institute Occasional Articles**, C.XVIII, Sayı:3, s.157-193.

Wallander, Celeste A.: “Institutional Assessts and Adaptability: NATO after the Cold War”, **International Organization**, C.LIV, Sayı:4, Sonbahar 2000, s.705-735.

Waltz, Kenneth: “Structural Realism after the Cold War”, **International Security**, C.XXV, Sayı:1, Yaz 2000, s.5-41.

Waltz, Kenneth: “Uluslararası Politikanın Değişen Yapısı”, Çev. Burcu Yavuz, **Uluslararası İlişkiler**, C.IV, Sayı:17, Bahar 2008, s.3-44.

Wæver, Ole: “Toplumsal Güvenliğin Değişen Gündemi”, Çev. Birgül Demirtaş Coşkun, **Uluslararası İlişkiler**, C.V, Sayı:18, Yaz 2008, s.151-178.

Wendt, Alexander: “Why a World State is Inevitable?”, **European Journal of Intertnational Relations**, C.IX, Sayı:4 2003, s.491-542.

Wendt, Alexander: “Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics”, **International**

Organization, C.XLVI, Sayı:2, İlkbahar 1992, s.391-245.

Wendt, Alexander: “The Agent-Structure Problem in International Realitons Theory”, **International Organization**, C.XLI, Sayı:3, Yaz 1987, s.335-370.

Wendt, Alexander: “Driving with the Rearview Mirror: On the Rational Science of Institutional Design”, **International Organization**, C.LV, Sayı:4, Sonbahar 2001, s.1019-1049.

Wolfers, Arnold: “National Security as an Ambiguous Symbol”, **Political Science Quarterly**, C.LZVII, Sayı:4, Aralık 1952, s.481-502.

Yalçınkaya, Haldun: “The Nongovernmental Organizations-Military Security Collaboration Mechanism: Afghanistan NGO Safety Office”, **Armed Forces & Society**, C.XXXIX, Sayı: 3, Temmuz 2013, s.489-510.

3. İNTERNET KAYNAKLARI

AGİT: “Conference on Security and Co-operation in Europe Final Act (Helsinki 1975)”, (Çevrimiçi), <http://www.osce.org/helsinki-final-act?download=true>, 07 Ağustos 2017.

AGİT: “Relations With the OSCE”, (Çevrimiçi),

http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49911.htm

15 Şubat 2019.

ASEAN:

“ASEAN: Association of Southeast Asian Nations (Güneydoğu Asya Uluslar Birliği)”, (Çevrimiçi),

<http://asean.org/asean/about-asean/>, 12 Mayıs 2019.

NATO:

“NATO’s Role in Kosova”, (Çevrimiçi),

https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48818.htm#, 07 Kasım 2019.

NATO:

“NATO Partners”, (Çevrimiçi),

<http://www.nato.int/cps/en/natohq/51288.htm>,
07 Kasım 2019.

NATO:

“NATO Nedir?”, (Çevrimiçi),

<https://www.nato.int/nato-welcome/index.html>,
07 Kasım 2019.

NATO:

“Stratejik Kavram 2010”, (Çevrimiçi),

https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_82705.htm,
18 Ağustos 2017.